

LA COHESIÓ SOCIAL A LA GARROTXA

REALITATS I REPTES DE FUTUR

the 1990s, the number of people with diabetes in the Netherlands has increased from 1.5 million to 2.5 million. The prevalence of diabetes is 6.5% in the Netherlands, which is higher than in most other countries in Europe (1.5–5.5%) (1).

Diabetes is a chronic disease with a high prevalence and a high mortality. The prevalence of diabetes is increasing in all industrialized countries, and the mortality is increasing in all industrialized countries (2). The prevalence of diabetes is increasing in all industrialized countries, and the mortality is increasing in all industrialized countries (2).

The prevalence of diabetes is increasing in all industrialized countries, and the mortality is increasing in all industrialized countries (2). The prevalence of diabetes is increasing in all industrialized countries, and the mortality is increasing in all industrialized countries (2).

The prevalence of diabetes is increasing in all industrialized countries, and the mortality is increasing in all industrialized countries (2). The prevalence of diabetes is increasing in all industrialized countries, and the mortality is increasing in all industrialized countries (2).

The prevalence of diabetes is increasing in all industrialized countries, and the mortality is increasing in all industrialized countries (2). The prevalence of diabetes is increasing in all industrialized countries, and the mortality is increasing in all industrialized countries (2).

The prevalence of diabetes is increasing in all industrialized countries, and the mortality is increasing in all industrialized countries (2). The prevalence of diabetes is increasing in all industrialized countries, and the mortality is increasing in all industrialized countries (2).

The prevalence of diabetes is increasing in all industrialized countries, and the mortality is increasing in all industrialized countries (2). The prevalence of diabetes is increasing in all industrialized countries, and the mortality is increasing in all industrialized countries (2).

The prevalence of diabetes is increasing in all industrialized countries, and the mortality is increasing in all industrialized countries (2). The prevalence of diabetes is increasing in all industrialized countries, and the mortality is increasing in all industrialized countries (2).

The prevalence of diabetes is increasing in all industrialized countries, and the mortality is increasing in all industrialized countries (2). The prevalence of diabetes is increasing in all industrialized countries, and the mortality is increasing in all industrialized countries (2).

LA COHESIÓ SOCIAL A LA GARROTXA

REALITATS I REPTES DE FUTUR

Consorci d'**ACCIÓ SOCIAL** de la Garrotxa

Membres de la Taula de cohesió social:

Maria del Mar Morell

Salut Pública de Girona Nord

Josep M. Lorca

Caritas Garrotxa

Laia Vilanova

Creu Roja Garrotxa

Josep Ma. Martínez

MANS per la solidaritat

Lídia Fernandez

DINAMIG, Agència d'innovació i desenvolupament de la Garrotxa

Ariadna Villegas

DINAMIG, Agència d'innovació i desenvolupament de la Garrotxa

Aniol Sellabona

IME, Institut Municipal d'Educació i Joventut d'Olot

Pep Compte

Institut Municipal d'Educació i Joventut d'Olot

Àngels Cardona

Dipsalut

Miriam Paredes

Oficina habitatge

Roser Coromina

Consorci d'Acció Social de la Garrotxa

Anna Casamitjana

Consorci d'Acció Social de la Garrotxa

Carme Sans

Consorci d'Acció Social de la Garrotxa

Teia Fàbrega

Consorci d'Acció Social de la Garrotxa

Mireia Delgà

Consorci d'Acció Social de la Garrotxa

Estudi realitzat per:

Quim Brugué, Xavier Casademont i Eduard Carrera

Grup de Recerca en Ciències Socials Aplicades

Universitat de Girona

Setembre 2017

ÍNDEX

PRESENTACIÓ	7
1. RETRAT SOCIOECONÒMIC DE LA COMARCA	11
1.1. Dades sociodemogràfiques bàsiques	11
1.2. Dades econòmiques i laborals	21
1.3. Dades socials	26
1.4. Una mirada panoràmica: 10 trets distintius	31
2. LES ENQUESTES: COM ÉS LA CIUTADANIA D'OLOT	35
2.1. Persones enquestades: qui són i quines característiques tenen	37
2.2. El municipi: residència, habitatge i nivell de satisfacció	43
2.3. Risc d'exclusió: xarxes relacionals, salut i percepcions entorn de la immigració	47
2.4. Situacions d'exclusió social	57
2.5. El treball i la renda com a factors d'exclusió social	60
2.6. Tres dades sobre la satisfacció i les expectatives de futur	69
2.7. Els perfils de l'exclusió: buscant relacions causals	71
2.8. Qui són i com viuen: 10 elements de síntesi	106
3. LA MIRADA DELS I LES PROTAGONISTES	111
3.1. Una breu referència al marc d'anàlisi	112
3.2. Diagnòstic: l'exclusió a la Garrotxa	123
3.3. La lluita contra l'exclusió a la Garrotxa	139
3.4. La mirada dels i les protagonistes: 9 elements de síntesi	157
4. UNA GARROTXA INCLUSIVA: REPTES DE FUTUR	163
ANEXOS	168

PRESENTACIÓ

Aquest informe, tal com recull el títol, pretén contribuir a millorar el coneixement sobre la situació de la cohesió social a la Garrotxa i, a partir d'aquest coneixement, poder reflexionar sobre els reptes que afronta i les polítiques públiques que, eventualment, poden servir per fer-hi front. **Conèixer i, a partir d'aquest coneixement, innovar en les formes de construir una comunitat cohesionada**, aquests són els objectius de l'informe que hem elaborat, en el marc de la Taula de la Pobresa, per encàrrec del Consorci d'Acció Social de la Garrotxa.

Aconseguir aquests objectius no és una tasca senzilla, ja que ni els coneixements sobre la situació de la cohesió social ni la capacitat per reflexionar a partir d'aquests coneixements són fàcils d'adquirir. El mateix terme *cohesió social* es refereix actualment a una realitat molt complexa i polièdrica; una realitat que ni sabem definir de forma unívoca ni podem mesurar de manera directa i indiscutible. Per això, abans de conèixer la realitat de la cohesió social, ens cal debatre què entenem per cohesió social i dissenyar una sofisticada estratègia metodològica per fer operativa aquesta definició. A més, per reflexionar sobre aquesta realitat complexa necessitem criteris i mirades subjectives, com també articular un intercanvi d'òptiques sense el qual no és possible generar idees innovadores.

Per superar aquestes dificultats, per tant, sembla obvi que ens cal treballar en tres direccions: diagnosticar la realitat de la cohesió social a la Garrotxa, identificar les accions destinades a la inclusió i, un cop valorats aquests dos punts previs, proposar idees i mesures per desplegar-les en el futur. Aquest esquema, però, topa amb dificultats metodològiques derivades, com apuntàvem fa un moment, de la mateixa complexitat del nostre objecte d'estudi. Així doncs, en aquest informe hem usat **una aproximació en forma de bola de neu que ens ha permès anar acumulant coneixements de diferents tipus i, tot combinant les dades quantitatives amb les percepcions subjectives, dirigir-nos a unes conclusions que ens permetin fer alguna aportació en forma de proposta o suggeriment**.

L'estudi, tal com l'estem plantejant, mostra una clara vocació empírica: volem acostar-nos a la realitat, definir-la amb la major precisió possible i, a partir d'aquí, obrir espais per a la reflexió que permetin repensar les polítiques de cohesió a la comarca. Això no implica, però, que no partim d'un marc conceptual que ens ajudi a delimitar el terme central del nostre estudi: la cohesió social. Aquesta visió teòrica o conceptual existeix, però no apareix

de forma explícita fins al capítol 3. Hem optat per iniciar l'estudi amb les dades quantitatives i deixar la part més discursiva per al capítol qualitatiu, i ho hem fet perquè tant en els grups de discussió com en les entrevistes hem pogut discutir i enriquir el mateix concepte de cohesió social.

Tanmateix, podem anticipar que interpretem la **cohesió social** com aquell estadi en el qual les persones disposen d'unes condicions de vida digna que els permeten perseguir en llibertat els seus propis projectes vitals. La cohesió social es veu afectada per l'existència d'**exclusió social**, un terme que definirem a partir d'una triple dimensió:

- i. En primer lloc, l'*exclusió com a situació* de persones i/o col·lectius que pateixen dèficits tant materials com formatius, administratius, relacionals o d'altre tipus. Aquestes situacions no els permeten assolir els mínims de vida digna i, a més de mostrar-se com una realitat complexa i polièdrica, es caracteritza també, cada cop més, per la cronicitat de les situacions. Davant les situacions d'exclusió, les respostes assistencials defineixen el contingut de les polítiques de cohesió.
- ii. En segon lloc, l'*exclusió com a risc*; és a dir, l'exclusió definida com aquelles condicions de fragilitat que fan més o menys vulnerables un conjunt de persones i/o col·lectius que, sense haver travessat encara la frontera que els situa en l'exclusió, conviuen amb el perill de caure-hi. També hi ha graus diversos de vulnerabilitat, però tots tindrien en comú que reclamen polítiques de cohesió de caràcter preventiu i adreçades, sobretot, a aspectes immaterials i relacionals.
- iii. Finalment, la idea d'*exclusió com a procés* ens permet entendre que l'exclusió és el resultat de dinàmiques de desenvolupament (econòmiques, urbanístiques, etc.) que poden tendir a deixar més o menys gent endarrere. Aquestes són *productores* d'exclusió i, per tant, intervenir-hi (amb polítiques de caràcter estratègic) permetria incidir en les causes que l'afavoreixen.

Desenvoluparem aquests conceptes més endavant, ja que ara volem finalitzar aquesta presentació referint-nos a l'estructura en quatre capítols de l'informe. Els dos primers recullen informació quantitativa, el tercer s'ha elaborat a partir de debats i entrevistes qualitatives i, finalment, el quart incorpora unes conclusions de caràcter propositiu. Ens referim breument a cadascun, de manera que el lector d'aquest informe disposi ja d'una guia de lectura que li permeti saber què trobarà en les properes pàgines:

- El primer capítol ofereix un **retrat socioeconòmic de la comarca**, una visió panoràmica construïda a partir de les dades agregades que estan disponibles a través de les estadístiques oficials. No és, doncs, una informació nova sinó que l'hem extret de fonts secundàries i que, en tot cas, hem seleccionat i ordenat per tal de destacar aquells trets que són, al nostre parer, més útils per conèixer la situació socioeconòmica de la comarca de la Garrotxa.
- En el segon capítol hem recollit els resultats d'una enquesta estadísticament representativa realitzada entre habitants de la ciutat d'Olot. S'ofereix, doncs, una informació sobre **qui són, com viuen i com avaluen la seva situació les persones que viuen a Olot**. Les dades obtingudes són també quantitatives, però ara no són agregades pel conjunt de la comarca sinó derivades de respostes individuals. A més a més, l'enquesta ha estat dissenyada i realitzada específicament per a aquest informe, de manera que hem pogut introduir-hi aquelles preguntes que ens interessaven per poder fer un diagnòstic coherent amb la nostra mirada complexa sobre el fenomen de l'exclusió social.
- En el tercer capítol recollim allò que hem anomenat **la mirada protagonista**. Aquesta és, com no pot ser d'una altra manera, una mirada subjectiva; una mirada a través de la qual persones involucrades i coneixedores de la realitat social de la Garrotxa (professionals, responsables polítics, tercer sector i persones usuàries) expressen les seves idees i percepcions sobre la situació i els reptes de la cohesió social a la comarca. Hem obtingut aquesta informació, com ja explicarem amb més detall, a través d'entrevistes semiestructurades i de grups de discussió. A través d'aquesta perspectiva subjectiva hem pogut completar les dades dels capítols anteriors amb d'altres components, com ara el debat sobre el mateix concepte de cohesió social i una valoració tant de la situació com de les diverses intervencions que es fan a la Garrotxa.
- En el quart capítol, finalment, intentarem combinar els continguts dels tres anteriors i donar forma a **unes conclusions que, a partir d'un diagnòstic (objectiu i subjectiu) de la situació de la cohesió social, ens permetin reflexionar sobre propostes i línies de treball per al futur**. Aquestes conclusions, cal tenir-ho sempre present, no pretenen ser ni definitives ni tancades. Volen, més aviat, estimular un debat i afavorir la capacitat de pensar i innovar sobre quins són els reptes i les

respostes que podem abordar des de la Garrotxa per tal de construir una comunitat socialment cohesionada.

Abans d'iniciar aquest recorregut, volem agrair a les persones que formen la Taula de la Pobresa, als usuaris i usuàries dels serveis socials i a tots els professionals de les institucions públiques o de les múltiples entitats del tercer sector que ens han traslladat el seu coneixement i les seves opinions. També hem d'agradir el treball impecable realitzat per la consultora Neòpolis en el disseny i l'execució de l'enquesta. Gràcies a aquestes col·laboracions i al suport del Grup de Recerca en Ciències Socials Aplicades (CISA) de la Universitat de Girona (UdG), hem pogut completar aquest informe que esperem que satisfaci els objectius i les expectatives inicials.

1

RETRAT SOCIOECONÒMIC DE LA COMARCA

En aquest primer apartat hem recollit algunes dades ja existents i les hem ordenat amb la voluntat d'oferir una imatge panoràmica de la situació socioeconòmica de la comarca de la Garrotxa. Per fer-ho, les hem agrupat a partir de tres epígrafs: les dades demogràfiques, les dades econòmiques i les dades socials.

No farem una presentació exhaustiva de totes les dades disponibles. Hem optat, en canvi, per fer-ne una selecció, triant aquelles que ens semblen més significatives i que ens permeten, més enllà de la seva expressió quantitativa, articular un relat sobre la situació socioeconòmica de la comarca.

1.1.

DADES SOCIODEMOGRÀFIQUES BÀSIQUES

Segons dades oficials, la població de la comarca de la Garrotxa a 31 de desembre de 2016 era de 55.999 persones. Una xifra que, en el conjunt de les 42 comarques catalanes, la converteix en la 22a comarca més poblada del país, representant un 7,4% de la població de la província de Girona. Pel que fa a la dinàmica de creixement, tal com pot observar-se en la taula 1 i en el gràfic 1, entre 2000 i 2016 la seva població va augmentar en 8.535. En termes percentuals, doncs, la població de la Garrotxa va augmentar un 18%, una xifra similar a la del conjunt de Catalunya, que ha estat del 20,1%. El seu creixement demogràfic, en canvi, ha estat considerablement més baix que els del conjunt de la província de Girona, que ha augmentat gairebé el doble, concretament el 33,1%.

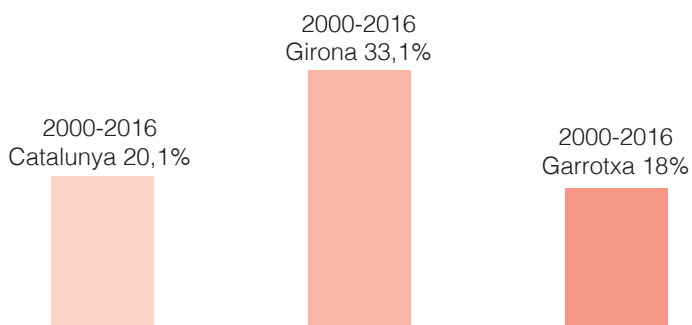
Ens trobem, doncs, d'entrada, amb una comarca poc poblada i que presenta unes dinàmiques de creixement homologables a la mitjana del conjunt de Catalunya, tot i ser molt menors que les del seu context gironí més immediat. Cal entendre que la mitjana catalana expressa una realitat amb dinàmiques demogràfiques molt diverses, de manera que la posició de la Garrotxa ens mostra una realitat territorial que sembla haver evitat tant l'estancament com l'explosió demogràfica que podria haver caracteritzat altres comarques de Catalunya.

Taula 1. **Evolució de la població. 2000-2016**

Any	Catalunya	Província Girona	Garrotxa
2016	7.522.596	753.576	55.999
2015	7.508.106	753.054	56.063
2014	7.518.903	756.156	56.036
2013	7.553.650	761.632	56.106
2012	7.570.908	761.627	55.855
2011	7.539.618	756.810	55.597
2010	7.512.381	753.046	55.439
2009	7.475.420	747.782	55.339
2008	7.364.078	731.864	54.437
2007	7.210.508	706.185	53.507
2006	7.134.697	687.331	52.834
2005	6.995.206	664.506	51.786
2004	6.813.319	636.198	50.616
2003	6.704.146	619.692	49.625
2002	6.506.440	598.112	48.796
2001	6.361.365	579.650	47.940
2000	6.261.999	565.599	47.464

Font: Elaboració pròpia del CASG a partir de l'IDESCAT.

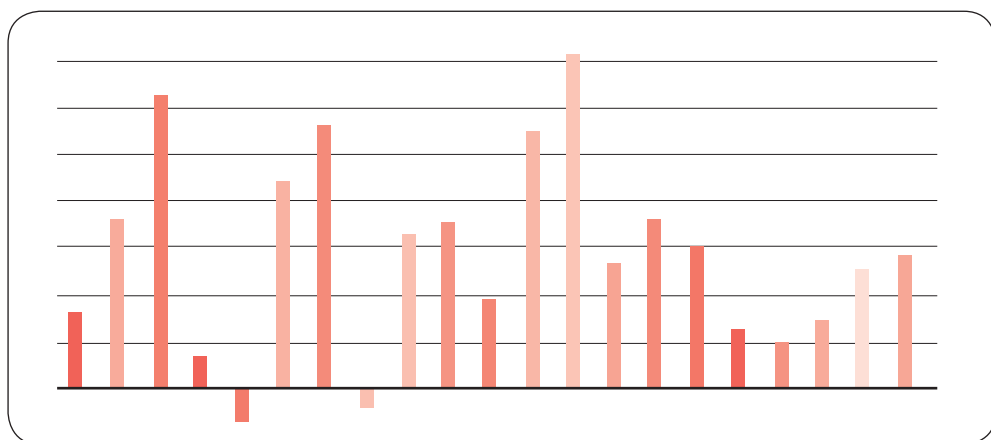
Gràfic 1. **Evolució percentual de la població a Catalunya, a la província de Girona i a la Garrotxa (2000-2016)**

Font: Elaboració pròpia del CASG a partir de l'IDESCAT.

També, observant el gràfic 2, podem afirmar que el creixement de la població de la Garrotxa ha sigut bastant homogeni en el conjunt dels municipis que la conformen. Només dos municipis han perdut població durant el període 2000-2016 i, entre els principals creixements, destaquen els de municipis com Les Preses i Besalú, que combinen creixements destacats tant en termes absoluts com relatius.

Gràfic 2. **Creixement percentual de la població per municipis (2000-2016)**

Font: Elaboració pròpia del CASG a partir de l'IDESCAT.

Tanmateix, per analitzar amb precisió aquestes dinàmiques de creixement poblacional, així com per poder comparar la intensitat del creixement amb altres realitats territorials, és interessant recórrer a l'anàlisi de les taxes brutes de natalitat i de mortalitat. En aquest sentit, les dades de les taules 2 i 3 mostren com la Garrotxa té taxes brutes de natalitat més baixes que les de Catalunya, mentre que les taxes brutes de mortalitat són més altes. En el període 2010-2014, per exemple, la Garrotxa va experimentar una tendència demogràfica negativa, mentre que Catalunya -malgrat mantenir-se en xifres positives de creixement natural- experimentava una tendència continuada a la baixa.

Aquest dèficit en el comportament de les variables naturals del creixement de la població només s'ha pogut amortir per la contribució del saldo migratori que, en aquest període, malgrat haver-se reduït de manera substancial en comparació amb els inicis de la primera dècada, ha continuat sent el factor clau que ha permès el lleuger creixement del total de la població comarcal.

Taula 2. **Taxa bruta de natalitat i taxa bruta de mortalitat (Garrotxa, 2010-2014)**

Garrotxa	2010	2011	2012	2013	2014
TBN	10,4‰	10,6‰	9,9‰	9,7‰	9,3‰
TBM	10,2‰	10‰	10,7‰	10,6‰	10‰
TBN-TBM	0,2‰	0,6‰	-0,8‰	-0,9‰	-0,7‰

Font: Elaboració pròpia del CASG a partir de l'IDESCAT.

Taula 3. **Taxa bruta de natalitat i taxa bruta de mortalitat (Catalunya, 2010-2014)**

Catalunya	2010	2011	2012	2013	2014
TBN	11,2‰	10,8‰	10,3‰	9,6‰	9,6‰
TBM	7,9‰	7,9‰	8,4‰	8,2‰	8,3‰
TBN-TBM	3,3‰	2,9‰	1,9‰	1,4‰	1,3‰

Font: Elaboració pròpia del CASG a partir de l'IDESCAT.

1.1.1. Desequilibri en la distribució territorial

Pel que fa a la distribució territorial de la població, recollida a la taula 4, la Garrotxa compta amb un total de 21 municipis, amb una forta influència de la seva capital, Olot, i amb 20 municipis que tenen una població inferior als 3.000 habitants. Concretament, Olot acull el 60,64% del total de la població de la comarca de la Garrotxa. Ens trobem, doncs, amb un centre demogràficament molt potent i una perifèria de municipis amb volums de població reduïts.

Taula 4. **Distribució territorial de població**

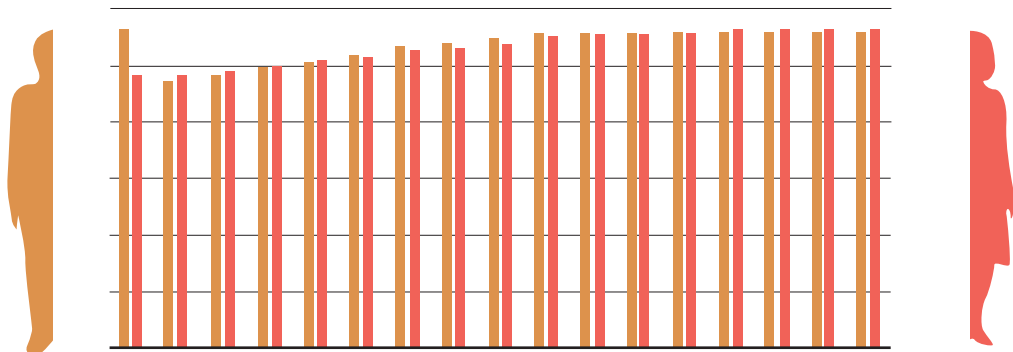
Municipi	2016	%	Municipi	2016	%
Olot	34.000	60,64%	Sant Jaume de Llierca	873	1,55%
La Vall d'en Bas	2.983	5,32%	Tortellà	781	1,39%
Sant Joan les Fonts	2.906	5,18%	Riudaura	466	0,83%
Besalú	2.438	4,34%	Maià de Montcal	433	0,77%
Les Preses	1.781	3,17%	Argelaguer	415	0,74%
Les Planes d'Hostoles	1.662	2,96%	Sant Aniol de Finestres	371	0,66%
Santa Pau	1.524	2,71%	Mieres	317	0,56%
Sant Feliu de Pallerols	1.317	2,34%	Sant Ferriol	231	0,41%
La Vall de Bianya	1.266	2,25%	Beuda	199	0,35%
Castellfollit de la Roca	970	1,73%	Sales de Llierca	137	0,24%
Montagut i Oix	929	1,65%	Garrotxa	56.063	100,0%

Font: Elaboració pròpia del CASG a partir de l'IDESCAT.

1.1.2. Equilibri en la distribució per sexe

Pel que fa a les dades de la població per sexe, al gràfic 3 observem com la població femenina supera la masculina: concretament, al 2016, la Garrotxa comptava amb 28.104 dones i 27.895 homes. Aquesta diferència, com ja és prou conegut, s'explica per una expectativa de vida més elevada entre les dones que entre els homes, com també perquè, en l'actualitat, l'impacte de la immigració estrangera sobre la població total no és excessivament substancial.

Gràfic 3. **Població total per sexe (Garrotxa, 2000-2016)**

Font: Elaboració pròpia del CASG a partir de l'IDESCAT.

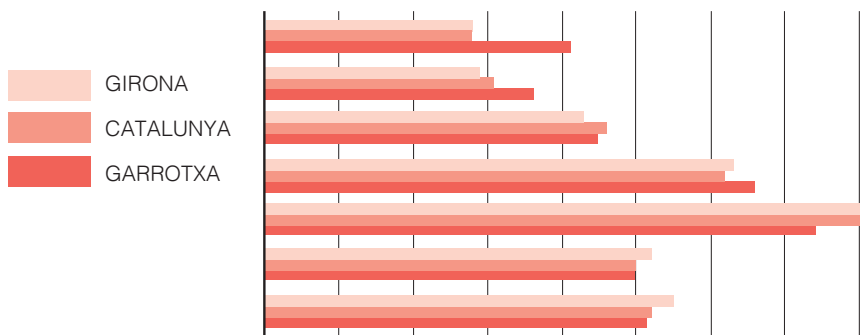
1.1.3. Envel·liment i sobreenvelliment

Quant a l'edat, la principal característica de la població garrotxina es manifesta en unes taxes d'envelliment superiors a les del seu entorn. Aquestes taxes es manifesten en una elevada proporció de persones majors de 65 anys i, encara més destacable, en una significativa taxa de sobreenvelliment, calculada com la proporció de persones majors de 85 anys.

Tal com es pot observar en el gràfic 4, l'estructura de la població per edats difereix lleugerament de la catalana, sobretot en la població jove i adulta (lleugerament superior en el cas català) i la població envellida (superior a la Garrotxa). Així, mentre que la població catalana major de 85 anys representa el 2,8% de la població, a la Garrotxa s'enfila fins al 4,1%. Una diferència que també es manté entre les persones d'entre 75 i 84 anys. En canvi, a Catalunya, la població menor de 50 anys és percentualment més important que a la Garrotxa, sobretot pel que fa a les persones d'edats compreses entre els 30 i els 49 anys.

Adicionalment, en comparació amb la població gironina, les diferències són encara més acusades. La població gironina destaca per ser més rejevenida que la garrotxina, i presenta percentatges més elevats de població fins als 49 anys. A partir dels cinquanta, però, la Garrotxa presenta proporcions més elevades de població en totes les franges, especialment a partir dels 75 anys.

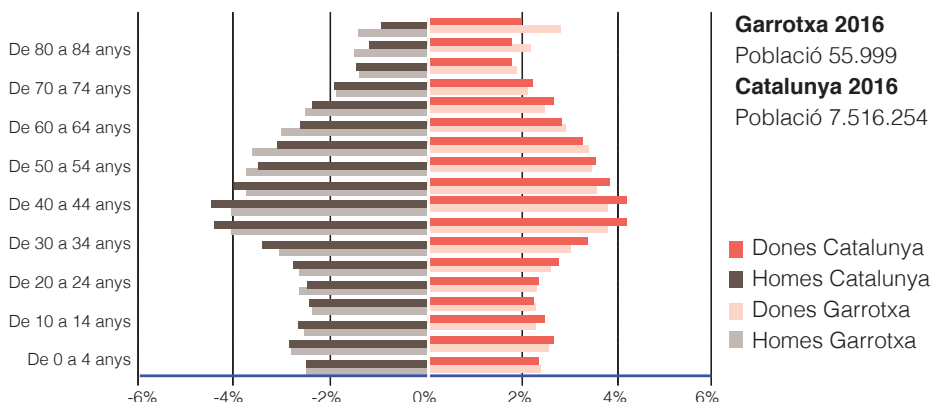
Gràfic 4. **Població per grups d'edat (Garrotxa, Girona i Catalunya, 2016)**

Font: Elaboració pròpia del CASG a partir de l'IDESCAT.

Si creuem les variables sexe i edat, les dades mostren com la proporció més desigual entre homes i dones correspon a les franges d'edat més elevades. Fins als 70 anys, la proporció d'homes és superior a la de dones, malgrat que, en termes generals, la diferència és petita. En canvi, aquesta tendència s'inverteix de manera considerable a partir dels setanta anys i s'eixampla a mesura que avança l'edat. Dues de cada tres persones majors de 85 anys de la Garrotxa són dones.

Gràfic 5. **Piràmide de població (Garrotxa i Catalunya, 2016)**

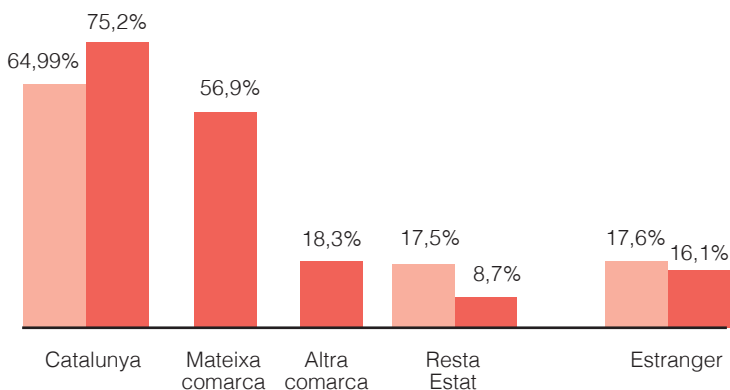

1.1.4. Diversitat dels orígens poblacionals

Les dades de la població garrotxina en funció del lloc de naixement, en el gràfic 6, mostren una proporció alta de persones nascudes a Catalunya: 3 de cada 4 persones hi ha nascut. D'aquestes, gairebé un 60% han nascut a la Garrotxa, mentre que la resta a una altra comarca catalana. En el cas de les persones nascudes fora de Catalunya, que representen el 25% de la població, destaca una proporció més alta de persones nascudes a l'estranger, que no pas les nascudes a la resta de l'estat espanyol.

En comparació amb les dades de Catalunya, la població de la Garrotxa és menys heterogènia que la de la resta de Catalunya, que es caracteritza, sobretot, per xifres més altes pel que fa a la població nascuda a la resta de l'estat espanyol i, en menor mesura, xifres més altes de població nascuda a l'estranger.

Gràfic 6. **Piràmide de població (Garrotxa i Catalunya, 2016)**

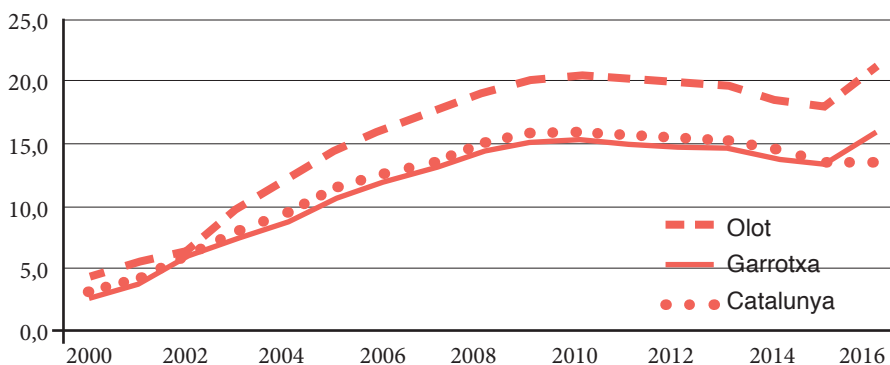
Font: Elaboració pròpia del CASG a partir de l'IDESCAT.

Tanmateix, és important destacar que, entre 2000 i 2017, la població estrangera de la Garrotxa va multiplicar-se gairebé per quatre, passant del 3,5% al 13,4% de la població. Malgrat aquest gran increment, cal dir que, en comparació a la província de Girona i de Catalunya, el percentatge de població estrangera de la comarca és inferior i que, en termes proporcionals, ha crescut de manera menys intensa. A Catalunya, durant aquest mateix període, la població estrangera passa del 2,9% al 13,8%; a la província de Girona, del 6,2% al 18,6%.

¹ Les dades de Catalunya referents als nascuts a la mateixa comarca i a una altra comarca no estan disponible

Les dades comarcals, però, amaguen l'enorme importància de la immigració a la seva capital, Olot, que, en aquest mateix període, sí que ha assolit taxes similars, i fins i tot més elevades, que les del conjunt del país i de la província. Així, Olot presenta, al 2016, un 17,8% de població estrangera, una xifra que entre 2009 i 2011 va oscil·lar entre el 20 i el 21%.

Gràfic 7. **Població estrangera en relació amb la població total**
(Catalunya, Girona i Garrotxa 2000-2016)

Font: Elaboració pròpia del CASG a partir de l'IDESCAT.

Com s'aprecia en el gràfic 7, el punt d'inflexió en la dinàmica continuada de creixement de la població estrangera es dona l'any 2011, moment en què el percentatge assoleix el 15,5% de la població, una xifra que significarà el punt àlgid en el pes de la població estrangera. Entre 2010 i 2015 el pes de la població estrangera s'ha reduït, passant del 20,4% al 17,8%.

En el cas de la Garrotxa, aquesta reducció no es pot interpretar només en clau de persones que han marxat de la comarca per retornar al seu país d'origen o cap a una nova destinació, sinó que és molt destacat l'efecte de les nacionalitzacions. Les dades de la ciutat d'Olot així ho certifiquen: el nombre de persones nascudes a l'estranger amb nacionalitat espanyola s'enfila fins a les 1.885 persones, i majoritàriament són originàries de Gàmbia (314), el Marroc (257) i Colòmbia (251).

Finalment, també pot observar-se com una de les principals característiques de la població estrangera de la Garrotxa és la seva diversitat, cosa que aconsella no considerar-la com un col·lectiu homogeni. Així, per exemple, hi ha persones de més de 80 nacionalitats i ètnies, que parlen llengües diverses, i professen confessions religioses diferents. Les principals nacionalitats presents a la comarca són l'índia, la xinesa, la marroquina, la romanesa, la gambiana, la ucraïnesa i l'hondurenya.

11.5. Llars i estructures familiars

Les dades de les llars per nombre i tipus de nucli mostren com, a la Garrotxa, la majoria de les llars consten d'un nucli familiar (71,7%), seguides de les llars sense nucli (25,7%) i de les llars amb dos o més nuclis (2,6%). Unes dades molt semblants a les del conjunt de Catalunya.

De les llars sense nucli, destaquen les unipersonals, que són aquelles on viuen persones soles (22,6%), mentre que són poc rellevants les llars on cohabituen dues persones o més. De les llars amb un nucli, les més habituals són les formades per parelles amb fills (37%) i parelles sense fills (26%). A continuació, les formades per mares soles amb fills a càrrec (6,7%) i pares sols amb fills a càrrec (2%).

Taula 5. **Llars. Per nombre i tipus de nucli. Garrotxa. 2011**

	Garrotxa	Catalunya
Llars sense nucli	25,7%	26,7%
- Unipersonals	22,6%	23,3%
- amb dues persones o més	3,1%	3,4%
Llars amb un nucli	71,7%	71,1%
- parelles sense fills	26%	24,6%
- parelles amb fills	37%	36%
- <i>mares soles amb fills</i>	6,7%	8,2%
- sense altres persones	5,7%	7,2%
- amb altres persones	1%	1%
- pares sols amb fills	2%	2,3%
- sense altres persones	1,8%	1,8%
- amb altres persones	0,2%	0,5%
Llars amb dos nuclis o més	2,6%	2,1%
Total	100%	100%

Si ens fixem en les llars segons el nombre de membres (gràfic 8), la majoria de les llars està formada per 2 membres, seguides de les unipersonals, les de tres, les de quatre i les de cinc persones. Les dades de 2015 mostren com a la Garrotxa hi ha 6.180 llars on només viu una persona (representen un 27,8% del total). A més a més, l'anàlisi de les llars unipersonals en funció del sexe i l'edat (taula 6) mostra com:

- Per edats, la població que proporcionalment viu més en aquestes llars és la franja 20-49 anys (33,2%), de 65 a 84 anys (30%), de 50 a 64 (21,9%) i de més de 85 anys (un 14,3%).
- Per sexe, les dades mostren com són més les dones les que viuen en llars unipersonals, especialment entre les franges d'edat més altes.

Gràfic 8. **Llars segons el nombre de membres. Garrotxa. 2015**

Font: Elaboració pròpia del CASG a partir de l'IDESCAT.

Atesa l'elevada proporció de persones majors de 65 anys de la nostra comarca, és especialment interessant centrar-se específicament a veure en quin tipus de llar viuen. En aquest sentit, una de les dades que més criden l'atenció és que, a la Garrotxa, el 2015, hi havia 2.736 persones majors de 65 anys que vivien soles, de les quals, 881 persones eren majors de 85 anys.

En termes relatius les dades són ben eloqüents: 1 de cada 4 persones majors de 65 anys viu sola, una xifra que s'enfila al 38% entre les persones majors de 85 anys. En ambdues franges, aquesta situació afecta de manera més acusada les dones.

Taula 6. **Llars unipersonals per sexe i edat (municipis de la Garrotxa, 2016)**

Persones que viuen soles	Més de 65 anys				Més de 85 anys			
	Homes	Dones	Total	%	Homes	Dones	Total	%
Argelaguer	13	17	30	54%	3	7	10	18%
Besalú	40	96	136	56%	8	29	37	15%
Beuda	2	0	2	13%	0	0	0	0%
Castellfollit de la Roca	23	46	69	54%	7	17	24	19%
Maià de Montcal	12	12	24	46%	3	3	6	12%
Mieres	6	11	17	41%	1	2	3	7%
Montagut i Oix	21	17	38	44%	4	7	11	13%
Olot	425	1.306	1.731	42%	117	469	586	14%
Les Planes d'Hostoles	28	58	86	56%	9	22	31	20%
Les Preses	20	52	72	49%	3	12	15	10%
Riudaura	6	11	17	40%	1	5	6	14%
Sales de Llierca	0	0	0	0%	0	0	0	0%
Sant Feliu de Pallerols	14	51	65	47%	1	17	18	13%
Sant Ferriol	3	3	6	35%	2	0	2	12%
Sant Jaume de Llierca	13	33	46	56%	3	12	15	18%
Sant Aniol de Finestres	7	7	14	44%	1	0	1	3%
Santa Pau	19	24	43	37%	4	7	11	9%
Sant Joan les Fonts	49	89	138	50%	11	35	46	17%
Tortellà	16	21	37	46%	2	10	12	15%
La Vall d'en Bas	42	76	118	44%	7	29	36	13%
La Vall de Bianya	16	31	47	42%	2	9	11	10%
Garrotxa	775	1.961	2.736	44%	189	692	881	14%

Viure sol i ser una persona gran incrementa, segons tots els estudis, el risc d'exclusió social, de manera que aquestes dades són especialment rellevants en el nostre estudi. Unes dades que també es reflecteixen en l'*Informe territorial sobre el risc de pobresa i exclusió social*, elaborat el 2012 per la Generalitat de Catalunya. Segons aquest informe, la població major de 75 anys que viu sola representa el 28,1% a Catalunya i el 29,8% a la comarca de la Garrotxa.

1.2.

DADES ECONÒMIQUES I LABORALS

Segons dades de 2013, el producte interior brut (PIB) de la Garrotxa era de 1.521,7 milions d'euros, el que representava un 0,8% del PIB de Catalunya i un descens, en valors relatius, del 3,8% els darrers 5 anys. Això significa, doncs, que a partir de la crisi econòmica del 2008 i fins al 2013, el PIB de la Garrotxa va caure un 3,8%.

Pel que fa al nivell de renda, tenint en compte les dades del 2012, podem observar com a la Garrotxa la base imposable per declarant en IRPF era inferior a la de Catalunya: 17.773 € a la Garrotxa i 20.754 € a Catalunya. També podríem destacar, però, el fet que a la Garrotxa aquesta dada representava un 3,1% més que el 2011, mentre que a Catalunya la base imposable per declarant en IRPF va descendir en un 0,4% durant aquest mateix any.

1.2.1. Una especial distribució dels sectors econòmics

Les dades de la taula 7 ens indiquen el pes econòmic dels diferents sectors econòmics en % del valor afegit brut. D'aquestes dades en podem destacar dos aspectes:

- D'una banda, en relació amb Catalunya, hi ha dos sectors predominants pel que fa al seu pes econòmic: l'agricultura (que representa un 4,1% enfront de l'1,8% del conjunt de Catalunya) i la indústria (que a la Garrotxa assoleix el 31,2% del VAB, mentre que a Catalunya es queda en el 21,3%).
- D'altra banda, en canvi, es constata que el pes econòmic del sector serveis a la Garrotxa (55,9%) és significativament inferior que a Catalunya (70,1%).

Taula 7. **Pes econòmic dels sectors, 2013 (%valor afegit brut)**

	Garrotxa	Catalunya
Agricultura	4,1%	1,8%
Indústria	31,2%	21,3%
Construcció	2,7%	6,9%
Serveis	55,9%	70,1%
Total	100%	100%

Font: Observatori d'empresa i ocupació. Gencat.cat

A partir d'aquestes dades, si les relacionem amb les de la taula 8, podem veure com a la comarca de la Garrotxa el sector amb un pes més rellevant en relació amb l'economia i el treball és el sector serveis, però aquest té una importància molt menor si el comparem amb Catalunya. Per tant, podríem dir que a la Garrotxa s'ha de destacar la força del sector industrial, el qual té un pes econòmic del 31,2%. Aquest sector representa una de les peculiaritats econòmiques de la comarca, juntament amb el manteniment del sector agrícola i amb la menor presència del sector de la construcció.

A més a més, les dades desglossades dels principals sectors ens aporten algunes característiques específiques del mercat laboral a la comarca:

- A la Garrotxa, el sector serveis és el que aglutina més llocs de treball (un 50,7% de les afiliacions a la seguretat social); una xifra molt inferior a la de Catalunya, on les afiliacions a la seguretat social representen un 78,6%.
- A la Garrotxa, a diferència de Catalunya, la indústria té una força molt important. Això es fa palpable si tenim en compte que el 43,5% de les afiliacions a la seguretat social provenen d'aquest sector, una xifra només 7 punts per sota del % que representen les afiliacions del sector serveis. Per contra, podem veure com a Catalunya les afiliacions a la seguretat social del sector de la indústria tan sols són del 16,6%, uns 27 punts inferior a la Garrotxa.

Taula 8. **Afiliacions al règim general de la Seguretat Social segons ubicació del compte de cotització: per sectors, març de 2016**

	Garrotxa	Catalunya	Garrotxa	Catalunya
Agricultura	127	8.318	0,7%	0,3%
Indústria	7.471	406.461	43,5%	16,6%
Construcció	863	110.379	5,0%	4,5%
Serveis	8.701	1.927.940	50,7%	78,6%
Total	17.162	2.453.098	100,0%	100,0%

Font: Elaboració pròpia a partir d'IDESCAT

1.2.2. Dades del mercat laboral

Pel què fa a la situació laboral de la població resident a la Garrotxa, i tenint en compte dades del 2016, podem destacar tres punts:

- La taxa d'ocupació és similar a la de Catalunya: 65,9% a la Garrotxa i 62,7% a Catalunya. El 2014 la taxa d'ocupació era superior (65,3% a la Garrotxa, i 58,5% a Catalunya)
- La taxa d'atur a la Garrotxa (9,6%) era inferior que la de Catalunya (13,3%) i, a més, a la Garrotxa s'observa un descens continuat de la taxa d'atur (del 12,8% el 2014 al 9,6% del 2016).
- Finalment, al igual que la taxa d'ocupació, la taxa d'inactivitat de la Garrotxa (27,1%) és similar a la de Catalunya (27,6%). En aquest cas, destacar que a la Garrotxa augmenta en relació a la del 2014 quan era del 25,2%, i en canvi a Catalunya es redueix (passa del 28,8% al 27,6%).

Tanmateix, analitzant les dades de l'atur registrat (taula 9) observem com la tendència comarcal és positiva, ja que entre 2012 i 2015 l'atur s'ha reduït de 800 persones, i actualment afecta 2.696 persones. La taxa d'atur també ha experimentat una millora durant el 2015, ja que per al conjunt de la Garrotxa s'ha reduït del 10,9% de 2014 al 10,2% de 2015. La taxa garrotxina es troba molt per sota de la catalana, que, tot i la reducció que ha experimentat aquest any, encara és del 14,9%.

Taula 9. **Atur registrat. Garrotxa. Per municipis. 2012-2015**

	12/2015	12/2014	12/2013	12/2012
Argelaguer	16	23	25	26
Besalú	94	122	137	143
Beuda	7	10	5	6
Castellfollit de la Roca	43	63	61	53
Maià de Montcal	20	23	27	24
Mieres	16	12	15	16
Montagut i Oix	41	40	45	49
Olot	1.840	2.154	2.318	2.357
Les Planes d'Hostoles	69	85	107	127
Preses, les	59	66	69	77
Riudaura	15	22	23	29
Sales de Llierca	7	5	3	4
Sant Feliu de Pallerols	45	56	75	79
Sant Ferriol	9	15	14	6
Sant Jaume de Llierca	43	46	40	30
Sant Aniol de Finestres	20	19	16	27
Santa Pau	50	74	69	78
Sant Joan les Fonts	127	130	148	149
Tortellà	36	41	38	39
La Vall d'en Bas	97	118	137	130
La Vall de Bianya	42	42	57	48
Garrotxa	2.696	3.166	3.429	3.497

Font: Observatori del treball. Gencat.cat

Per tal aprofundir en les dades d'atur i poder creuar-les amb altres variables, usarem la informació disponible per a l'any 2015:

- L'atur, com és habitual, afecta amb major mesura les dones que els homes, ja que segons les dades d'ocupació de 2015, les dones re-

presenten un 53,78% de la població desocupada, mentre que els homes representen un 46,22%. Unes dades similars a les de Catalunya, on el 47,23% dels homes i el 52,77% de les dones es troben a l'atur.

- Pel que fa a l'edat de les persones aturades, podríem destacar que les persones més afectades per l'atur a la Garrotxa són les que tenen entre 55 i 59 anys: un 16,6%, una dada similar al 14,7% de Catalunya. D'altra banda, la població jove és un col·lectiu especialment vulnerable a l'atur, ja que les persones aturades d'entre 20 i 29 anys representen un 12,3% del total, una dada similar al 12,2% de Catalunya. La dada més específica de la comarca la trobem en el percentatge superior de població aturada d'entre 60 i 64 anys, que a la Garrotxa és del 13,1% i a Catalunya del 10,2%.
- Si ens fixem en les dades de les persones aturades en relació amb el temps que fa que són sol·licitants de feina, podríem destacar que el 26,4% de les persones aturades de la Garrotxa fa més de 24 mesos que busquen feina. Una dada similar a la de Catalunya (28,2%), i que ens indica que gairebé 1/3 d'elles a la Garrotxa i a Catalunya ho són de llarga durada. Per contra, el 30,2% de la població aturada de la Garrotxa fa fins a 3 mesos que demanden una feina (semblant al 29,34% de Catalunya) i un 14,76% ho fan des de fa entre 3 i 6 mesos (una dada similar també al 13,92 del conjunt de Catalunya). Així doncs, les dades mostren una dualitat en el mercat laboral: per una banda, existeix un col·lectiu important de població aturada de llarga durada i, per l'altra, un gruix important de persones que tenen una transició de curt termini en la desocupació.

Un aspecte important és la relació entre l'atur i els orígens de les persones que el pateixen, En aquesta direcció, quant a la nacionalitat de les persones sense feina, podem destacar les observacions següents:

- En primer lloc, l'1,14% de la població total de la Garrotxa és població estrangera en situació d'atur.
- Del conjunt de la població estrangera, un 8,11% està a l'atur.
- Representen el 23,7% de les persones aturades de la Garrotxa.
- Aquestes dades, per tant, reflecteixen que la població estrangera està sobrerrepresentada pel que fa a l'atur, atesa la menor proporció de població estrangera en el conjunt de la població de la Garrotxa.

Finalment, si observem les condicions del treball a la Garrotxa -agafant de referències dos tipus de dades de 2014: la sinistralitat laboral i temporalitat de la contractació- podríem destacar que:

- Amb relació a la sinistralitat, a la Garrotxa, el 2014, hi van haver un total de 626 accidents laborals: 621 de lleus, 4 accidents greus i 1 accident mortal.
- A la Garrotxa, un 86,7% dels nous contractes de treball són temporals, una dada similar a la de Catalunya (88,3%), i que ens podria indicar que ens trobem davant la creació d'un treball inestable.
- Amb relació a la temporalitat del treball, cal tenir en compte que probablement en aquest 86,7% s'hi apleguin una àmplia diversitat de situacions: contractes a temps parcial, contractes de pràctiques, contractes de les ETT, etc. Per tant, podríem considerar que una bona part del treball creat sigui en condicions laborals precàries.

1.3.

DADES SOCIALS

1.3.1. Un context de crisi social

Espanya, també Catalunya, és un dels països on la pobresa i la desigualtat han crescut més des de la crisi econòmica de 2007. Els índexs de pobresa i desigualtat són dels més elevats de la UE i posen de manifest una situació que ha impactat greument en una part important de la seva població. Algunes dades poden il·lustrar aquest context de crisi social¹:

- La taxa AROPE, un índex que s'usa a àmbit europeu per mesurar la població en risc de pobresa i exclusió, ha empitjorat entre 2007 i 2014, tant al conjunt d'Espanya com a Catalunya:

Catalunya: del 20,8% (2007) al 26,0% (2014)

Espanya: del 23,3% (2007) al 29,2% (2014)

En els països de la zona euro, la mitjana el 2007 era 21,8%, una dada que se situava entre el cas català i l'espanyol. La dada

¹ Dades extretes de l'article de Núria Bosch, "La pobresa i la desigualtat creixen" (Diari Ara, 03/01/2016) i de l'Informe INSOCAT (ECAS, 2015)

significativa, però, és la de 2014: un 23,4% que mostra la major capacitat d'aquests països a l'hora de resistir els impactes de la crisi. Catalunya i Espanya han estat, comparativament, poc capaces de protegir la població més vulnerable dels devastadors efectes de la crisi.

- La taxa AROPE és un índex sintètic que recull diverses mesures, algunes de les quals reforcen aquesta tendència a la polarització i la desigualtat social que es dona de manera especialment intensa a Espanya i a Catalunya. Ens podem referir a tres d'aquestes mesures:

La població que viu sota el llindar de la pobresa (llars amb una renda per sota el 60% de la renda mitjana), entre 2007 i 2014, ha passat a Catalunya del 18,2% al 20,9% i a Espanya del 19,7% al 22,2%.

La població amb privació material severa, també entre 2007 i 2014, ha crescut del 2,5% al 6,3% a Catalunya i del 3,5% al 7,1% a Espanya.

La població que viu en llars amb intensitat del treball molt baixa, durant el mateix període, va passar del 4,5% al 12,0% a Catalunya i del 6,8% al 17,1% a Espanya.

Aquestes xifres il·lustren un situació social que ha empitjorat de manera significativa durant la darrera dècada, i mostren la debilitat del nostre sistema de garantia d'ingressos mínims. Unes xifres macro que, tanmateix, tenen un impacte micro en les persones que viuen en el territori i que experimenten els impactes reals i tangibles d'aquesta situació. En paraules de Núria Bosch (Ara, 03/01/2016):

“Espanya se situa entre els grups de països europeus on l'impacte de les prestacions monetàries sobre la pobresa és més reduït. És discret l'efecte de les prestacions assistencials, a causa de l'escassa incidència sobre la renda mitjana de les llars, i tampoc no tenen un efecte molt gran les prestacions d'atur.”

Tenim, doncs, una societat cada cop més desigual, amb clares dinàmiques de polarització (els rics són cada cop més rics i els pobres cada cop més pobres) i on apareixen realitats poc visibles com la precarització del mercat laboral, els dèficits d'un sistema assistencial que no estava preparat per absorbir aquesta situació, l'increment desmesurat de l'atur juvenil i el de

llarga durada, o l'aparició dels anomenats *treballadors pobres*. Unes realitats que no han estat abordades des d'instàncies governamentals superiors (Estat o comunitats autònomes), però que impacten en els territoris i en els responsables locals del seu govern.

1.3.2. Pobresa i vulnerabilitat social a la Garrotxa

Les dinàmiques que reforcen el risc de pobresa i exclusió social apuntades en l'apartat anterior, també es manifesten a la comarca de la Garrotxa. Ho fan, però, amb certes particularitats que recollirem a partir dels indicadors territorials de risc de pobresa i exclusió social elaborats per l'IDESCAT (2012).

D'entrada, pel que fa a la desigualtat de renda², a la Garrotxa s'obté una xifra de 45,8; una dada similar a la de Catalunya i que ens indica que el nivell de desigualtat tant a Catalunya com a la Garrotxa es troba en un terme mitjà. És a dir, no podem parlar d'un territori amb molta igualtat, però tampoc d'un territori molt desigual. Tanmateix, si completem aquest índex amb altres dades, podem matisar aquesta primera impressió i detectar tendències cap a la polarització social:

- Amb relació al percentatge de rendes inferiors al 60% de la mediana³, podem veure com el 27,8% de la població de la Garrotxa es troba en aquesta situació. A Catalunya el percentatge arriba al 31,2%. Tot i així, el 27,8% és prou rellevant i mostra el grau de fragilitat d'una part significativa de la població de la comarca.
- Pel que fa a la mitjana de les pensions contributives de la població de 65 anys i més, cal destacar que a la Garrotxa és de 898 €, una dada inferior als 998,9 € de Catalunya. Donada la importància d'aquests

² Indicador que descriu la desigualtat de la renda individual dins un territori. S'expressa en tant per cent, de manera que el 0 representa la màxima igualtat i el 100 la màxima desigualtat.

³ Aquest indicador calcula la proporció de la població de 16 anys i més que percep rendes conegudes per l'AEAT, que té uns ingressos inferiors al 60% de la mediana de la distribució del conjunt d'ingressos individuals per Catalunya. Expressat en percentatge. Cal advertir que aquest indicador no és directament comparable amb les taxes de pobresa que periòdicament es calculen per al conjunt de Catalunya, malgrat que la forma de càlcul presenti certes similituds. Per al càlcul de les taxes de pobresa es té en compte la renda del conjunt de la unitat familiar i la composició de la unitat, incloent els individus que no perceben rendes.

segments de la població a la comarca, trobem un nou factor de vulnerabilitat. Analitzant les pensions contributives segons sexe, podem observar com la mitjana és de 619,28 € en el cas de les dones i de 997,15 € en el cas dels homes. Per tant, constatem la gran diferència entre homes i dones. En el cas de Catalunya, aquesta diferència encara és més acusada: 691,81 € per a les dones i 1.190,73 € per als homes.

- Pel que fa les prestacions no contributives (sobre la població total), podem veure com a la Garrotxa representen un 0,8%, i a Catalunya un 1,4%.
- Amb relació a les prestacions d'ajut al lloguer (sobre el total de llars), podem veure com a Catalunya és d'un 0,6% i a la Garrotxa del 0,7%. Això vol dir que un 0,7% de les llars de la Garrotxa reben una prestació d'ajut al lloguer, una dada molt baixa i que no podríem dir si es deu al fet que hi ha poques persones o famílies que la necessiten o si, per contra, que el volum d'ajudes és reduït.
- Quant a les prestacions per desocupació, podem veure com a la Garrotxa s'arriba al 61,6% del total població aturada registrats. Un percentatge lleugerament més elevat que el 57,2% pel conjunt de Catalunya. Aquesta és una dada que ens informa sobre el nombre de persones en situació d'atur registrat que no reben cap mena de prestació per desocupació. A la Garrotxa, doncs, podem dir que aproximadament un 40% de les persones en situació d'atur registrat no reben cap prestació per desocupació. Una situació de greu fragilitat social.
- Finalment, amb relació als llançaments i a les execucions hipotecàries, la tendència dels darrers anys ha estat a l'alça fins al 2013, any en què es detecta un punt d'inflexió. Així, només 11 llançaments es van correspondre a procediments de 2014, tot processos de desnonament per falta de pagament i no per execucions hipotecàries.

Per tal de valorar les respostes que s'ofereixen a la situació d'exclusió i vulnerabilitat social a la Garrotxa, podem usar les dades del mateix Consorci d'Acció Social de la Garrotxa (Memòria del CASG 2015). A mode de resum, hem escollit algunes xifres que ens serveixen per mostrar els trets més destacats de les seves intervencions:

- La cobertura de l'atenció social bàsica és del 10,9% de la població.
- El nombre de persones beneficiàries de la renda mínima d'inserció durant l'any 2015 va ser de 411, mentre que el 2014 havia estat de 460. Les dades mostren que la RMI beneficia, en gran mesura, persones soles i famílies monoparentals.
- L'any 2015 es van facilitar 1.662 ajuts d'urgència social (1.898 el 2014) que van beneficiar 6.056 persones (5.990 persones el 2014). La despesa econòmica destinada a les urgències socials ha estat de 361.034,57 € (338.636,60€ el 2014). L'atenció a la infància ha estat la principal prioritat.
- Durant aquest mateix any 2015, 2.211 persones (2.348, el 2014) van rebre algun dels serveis que s'ofereixen des del Centre de Distribució d'Aliments. Si bé s'ha reduït el nombre absolut de persones que hi ha de recórrer, ha augmentat la intensitat de l'atenció.
- Altres serveis adreçats a l'exclusió social, com el menjador social, les ajudes als transeünts o altres serveis relacionats amb la infància i la família s'han mantingut amb proporcions similars a la d'altres anys.
- Els serveis adreçats a la promoció de l'autonomia i l'atenció a la dependència són dels més demandats, atesa la importància de la població gran.
- Els serveis d'atenció a la comunitat identifiquen una presència destacada de persones soles, sense xarxa social ni familiar, que presenten necessitats socials importants.

Un darrer aspecte del tot crucial per a la cohesió social és el que fa referència a l'educació. Així, quant a la taxa d'escolarització dels 0 als 6 anys, es detecta una diferència significativa entre en el conjunt de Catalunya i la comarca de la Garrotxa. Si observem les dades del curs 2015- 2016, podem veure com la taxa d'escolarització 0-3 a la Garrotxa arribava al 47,6%, molt per sobre del 35,7% que es dona a Catalunya. Aquesta és una dada significativa, ja que es tracta d'una etapa d'escolarització no obligatòria que acostuma a ser de pagament. Per altra banda, podem constatar com la taxa d'escolarització dels 3 als 6 anys a la Garrotxa (92%) és similar a la del conjunt de Catalunya (91,5%).

Dit això, i tenint en compte dades de juny de 2016, amb relació a la finalització dels estudis obligatoris, també observem una gran diferència en el percentatge d'alumnes que han finalitzat els estudis obligatoris. Segons dades de 2016 de l'Institut Municipal d'Educació i Joventut de l'Ajuntament d'Olot cal destacar que l'acreditació de 4rt d'ESO a la Garrotxa és del 87,7%, una xifra igual que la de Catalunya. Tenint en compte dades de juny de 2013, observàvem una gran diferència en el percentatge d'alumnes que han finalitzat els estudis obligatoris. Aquell any, l'acreditació de 4rt d'ESO a la Garrotxa era molt superior a la de Catalunya. Concretament, a la Garrotxa el 84% d'alumnat finalitzava els estudis obligatoris, mentre que a Catalunya tan sols el 66,6% acreditaven l'ESO.

En conseqüència, en l'àmbit educatiu observem com s'han reduït de forma considerable les diferències entre Catalunya i la Garrotxa, tot i que per tenir una idea més exacte sobre el nivell d'estudis a la Garrotxa i Catalunya ens caldria saber el percentatge d'analfabetisme i com es reparteix en aquells col·lectius més vulnerables. En aquest cas, hem pogut veure com la Garrotxa és una comarca on les dones, la gent gran i el col·lectiu gambià tenen molta presència, i precisament aquests col·lectius presenten taxes elevades d'analfabetisme.

14

UNA MIRADA PANORÀMICA: 10 TRETS DISTINTIUS

En aquest primer capítol hem volgut, doncs, presentar algunes dades estadístiques que ens permeten dibuixar una mirada panoràmica inicial sobre la situació de la comarca. Tal com ja hem anticipat, no era la nostra intenció fer-ho amb molt detall. Volíem, en canvi, combinar la presentació d'algunes dades descriptives bàsiques amb la voluntat d'identificar alguns dels trets distintius del context garrotxí en el qual ens trobem.

Així doncs, sense vocació d'oferir un resum sistemàtic de les dades, presentem els 10 trets distintius de la Garrotxa; aquelles 10 característiques que, al nostre parer, esbossen millor el retrat socioeconòmic de la comarca:

1. En primer lloc, des d'un punt de vista estrictament demogràfic, ens trobem en una comarca relativament poc poblada (el 7,4% de la població de la província de Girona) i que es caracteritza per unes dinàmiques de creixement (18%) semblants a les catalanes (20,1%) però sensiblement inferiors al seu entorn gironí (33,1%). Es tractaria, per tant, d'una comarca que ha evitat tant l'estancament com l'explosió demogràfica.
2. En segon lloc, aquestes dinàmiques s'han mantingut equilibrades gràcies a un saldo migratori positiu ja que a la Garrotxa les taxes de natalitat són més baixes que a la resta de Catalunya, mentre que les de mortalitat són més altes. Ens trobem, doncs, amb una comarca equilibrada demogràficament, però amb una tendència endògena -compensada per la immigració- a la pèrdua de població.
3. En tercer lloc, a la Garrotxa aquest equilibri demogràfic es distribueix territorialment de manera molt desequilibrada: a la comarca hi ha 21 municipis, però Olot concentra el 60,64% de la població (34.000 dels 55.999 habitants de la comarca).
4. En quart lloc, les taxes d'envelliment i sobreenvelliment són especialment significatives a la comarca. La diferència és notable en comparació amb les dades catalanes (un 2,8% de la població catalana supera els 85 anys, mentre que a la Garrotxa s'enfila fins el 4,1%), però especialment significativa al comparar-la amb un entorn gironí que durant la darrera dècada s'ha rejuenit.
5. En cinquè lloc, al combinar les dades d'envelliment amb les estructures familiars destaca la importància de les persones grans que viuen soles: 1 de cada 4 persones majors de 65 anys viu sola, mentre que la xifra arriba al 38% entre les persones majors de 85 anys. Aquesta situació ofereix condicions de vulnerabilitat i risc d'exclusió social, de manera que és un tret a considerar de manera especial a la comarca de la Garrotxa.
6. En sisè lloc, la comarca combina un alt percentatge de persones que hi han nascut amb l'arribada de població estrangera de manera intensa durant la darrera dècada, especialment a la ciutat d'Olot. Les xifres finals són similars al conjunt de Catalunya, tot i que infe-

riors a la província de Girona. El que destaca de la immigració a la Garrotxa és la seva heterogeneïtat, de manera que no pot ser considerada com un col·lectiu homogeni.

7. En setè lloc, malgrat que el pes econòmic i laboral del sector serveis representa més de la meitat de l'economia de la comarca, la Garrotxa -en termes comparatius- destaca per la importància de l'agricultura (4,1% enfront el 1,8% català) i de la indústria (31,2% davant del 21,3% català). Aquesta peculiar estructura econòmica ofereix resistències davant la crisi, però també algunes dificultats vinculades, per exemple, a la baixa qualificació de bona part de les indústries presents al territori.
8. En vuitè lloc, com a derivada del punt anterior, la situació laboral (en termes de taxa d'atur) és millor a la Garrotxa que al conjunt de Catalunya: una taxa d'atur del 9,6% (13,3% a Catalunya). En tot cas, com succeeix de manera generalitzada, les dificultats en el mercat laboral afecten de manera especial a les persones d'entre 55 i 59 anys, als joves d'entre 20 i 29 anys i al col·lectiu d'immigrants (són l'1,14% de la població i representen el 23,7% dels aturats).
9. En novè lloc, la situació de polarització social a la comarca assoleix nivells similars als del conjunt de Catalunya. En les pàgines anteriors es mostren algunes dades que així ho il·lustren, tant en relació amb les diferències de renda i a les situacions de risc d'exclusió com al volum de prestacions que s'ofereixen per compensar aquesta realitat.
10. Finalment, en desè lloc, cal destacar com les dades educatives de la comarca són sensiblement millors que al conjunt de Catalunya en l'etapa de 0-3, però s'han acabat equiparant en el percentatge de nens/es que superen l'educació obligatòria. Ho hem constata tant en les taxes d'escolarització 0-3 (que arriben al 47,6% mentre que a Catalunya es troben en el 35,7%) i en el fet que les diferències en el percentatge de nens/es que superen l'educació obligatòria s'ha acabat equiparant (del 84% el 2014 al 87,7% el 2016 a la Garrotxa i del 66,6% el 2014 al 87,7% el 2016 a Catalunya)

2

LES ENQUESTES: COM ÉS I COM VIU LA CIUTADANIA D'OLOT

Aquest segon capítol ha estat elaborat a partir de les dades extretes d'una enquesta feta a una mostra estadísticament significativa de persones que viuen a la ciutat d'Olot. Les característiques tècniques de la mostra es troben especificades en l'annex 1, mentre que ara volem destacar alguns aspectes que ens ajudin a entendre la feina realitzada, el seu potencial i algun dels seus límits.

D'entrada, volem advertir que hem usat una mostra olotina i no garrotxina, precisament per algunes dificultats tècniques a l'hora d'accedir als censos d'alguns municipis de la comarca. Aquestes dificultats ens van obligar a escollir entre centrar-nos en el cas d'Olot i, així, poder mantenir el rigor metodològic de l'enquesta o mantenir l'objectiu comarcal però perdre rigor metodològic i, per tant, reduir la fiabilitat de les dades resultants. Vam escollir la primera opció, ja que vam considerar que l'esforç que suposa tirar endavant una enquesta com la realitzada mereixia fer-ho amb el major rigor metodològic possible⁴.

D'altra banda, a l'hora de plantejar una enquesta cal pensar sempre en quatre etapes: el disseny de la mostra, la redacció de les preguntes, l'execució de l'enquesta i l'anàlisi dels resultats. Deixeu-nos fer unes breus consideracions sobre cadascun d'aquests moments:

⁴ En tot el treball vinculat al disseny i l'execució de l'enquesta hem comptat amb el suport de l'empresa Neòpolis, que disposa dels coneixements tècnics i metodològics per garantir el rigor de la feina realitzada. Volem agrair-los el seu suport i professionalitat.

- En primer lloc, **el disseny de la mostra**, com ja hem esmentat, és bàsic per garantir la representativitat estadística dels resultats, i en aquest informe s'ha aplicat sobre el conjunt de la població de la ciutat d'Olot. Aquests és un aspecte molt tècnic i, en tot cas, es pot trobar informació més detallada en l'annex 1.
- En segon lloc, **la redacció de les preguntes** és una part essencial, a la qual, de fet, vam dedicar moltes setmanes de treball. La seva importància es deu a raons tècniques i substantives. D'una banda, **tècnicament**, les preguntes d'una enquesta són tancades i han de complir un seguit de criteris, com ara que les diverses alternatives que es presenten com a possibles respostes siguin exhaustives i excloents entre si. També cal cuidar la redacció, evitant incorporar prejudicis que indueixin les respostes. D'altra banda, **substantivament**, calia dissenyar un guió que, en un temps que sempre és limitat (difícilment es poden superar els 15-20 minuts d'entrevista), ens permetés identificar tant les característiques sociodemogràfiques de les persons entrevistades com les seves percepcions sobre un fenomen tan complex com el de l'exclusió social. Volem destacar, finalment, que la intenció d'aquesta enquesta és que serveixi de base per a un observatori que pugui anar repetint-la i generar, d'aquesta manera, una seqüència temporal que permeti valorar l'evolució de les diferents variables. Aquest objectiu feia especialment important la cura a l'hora de redactar unes preguntes que pretenen perdurar en el temps. A l'annex 2 hem reproduït les preguntes d'aquesta enquesta.
- En tercer lloc, bona part de la fiabilitat dels resultats depèn de **l'execució de l'enquesta**; és a dir, de com els i les entrevistadores tenen cura de respectar els criteris d'aleatorietat, la identificació dels perfils i, també, el desplegament d'una conversa fluida i educada que permeti a qui és entrevistat sentir-se còmode i respondre tota l'entrevista. Aquest sol ser un dels dèficits de moltes enquestes, de manera que en aquest cas l'hem abordat amb especial cura.
- Finalment, la part d'anàlisi i interpretació dels resultats és la que ara iniciem i que, de fet, pot presentar diferents nivells de profunditat. A banda de la riquesa interpretativa amb la qual es pot abordar l'anàlisi d'una enquesta, tècnicament podem usar una aproximació descriptiva (anàlisi univariant), cercar nexes de causalitat (anàlisi bivariant) o establir models explicatius complexos (anàlisi multivariant). En aquest informe ens centrarem en una detallada exposició descriptiva de les diferents variables i a apuntar alguns elements de causalitat.

Així doncs, abordarem en primer lloc una aproximació descriptiva estructurada a partir de 6 grans blocs:

1. Variables que descriuen les **característiques personals** de les persones enquestades: qui són, d'on venen, com viuen i amb qui, quina educació tenen, quines llengües parlen, etc.
2. Variables vinculades a la seva **relació amb el municipi d'Olot**: quants anys porten vivint-hi, en quin tipus d'habitatge, amb quin nivell de satisfacció, etc.
3. Variables que descriuen **les xarxes de les persones enquestades**: associacionisme, participació social i relacions familiars. També, en tant que variables vinculades a la vulnerabilitat, ens referirem a les **condicions de salut** i a les percepcions sobre el **fenomen migratori**.
4. Variables sobre **les situacions d'exclusió**, així com sobre l'ús que es fa dels **serveis socials**.
5. Variables vinculades **al treball, l'ocupació i les rendes** de les persones enquestades.
6. Variables que, a mode de conclusió, es relacionen amb la **satisfacció de present** i les **expectatives de futur** dels enquestats.

2.1.

PERSONES ENQUESTADES: QUI SÓN I QUINES SÓN LES SEVES PRINCIPALS CARACTERÍSTIQUES

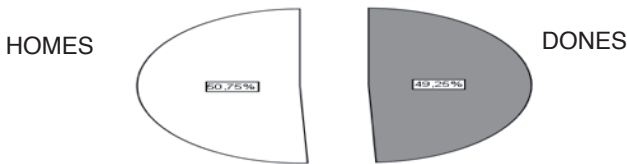
En aquest primer apartat presentem una radiografia de les persones enquestades. Tanmateix, és important recordar que, tractant-se d'una mostra estadísticament significativa, aquestes persones representen amb notable precisió en el conjunt de la ciutat d'Olot. En aquest moment només disposem d'unes xifres per a l'any 2017, però una eventual repetició d'aquesta enquesta podria oferir-nos una mirada molt detallada sobre l'evolució de les persones que viuen a Olot i d'algunes de les seves condicions econòmiques i socials. Aquest coneixement de la població d'un territori -tant puntual com

seqüencial- és indispensable per poder realitzar un bon disseny de les polítiques públiques.

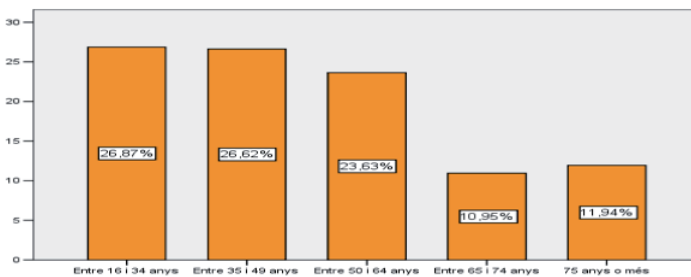
En aquest primer apartat ens referirem a un conjunt d'atributs de les persones enquestades. Molts d'aquests atributs són aspectes estrictament descriptius dels quals no podem extreure gaires conseqüències, mentre que d'altres són objecte d'una lectura interpretativa. Una lectura que proposarem però que, òbviament, és sempre susceptible de ser discutida i refutada.

De les 402 persones enquestades, 198 són homes i 204 són dones, de manera que, tal com s'observa en la figura 1, les proporcions estan pràcticament equilibrades al 50%. Quant a l'edat, la piràmide demogràfica presenta una base àmplia de persones d'entre 16 i 34 anys (26,87%), com també una cúspide molt poblada de persones majors de 65 anys (22,89%). Les figura 2 i 3 recullen aquesta informació:

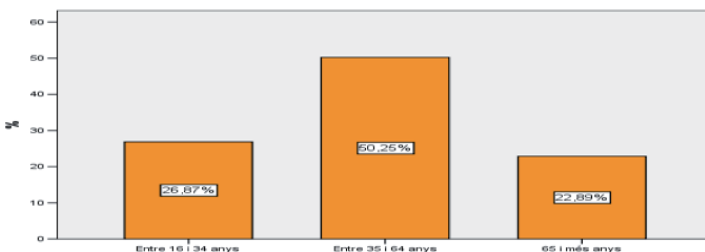
Figura 1. **Distribució de la població per sexe**

Figures 2. **Distribució de la població per franges d'edat**

Figures 3. **Distribució de la població per franges d'edat**

Amb relació a la nacionalitat, a la nostra mostra hi ha 330 persones de nacionalitat espanyola (82,1%) i 72 estrangers (17,9%) (figura 4). Entre les 72 estrangeres, com es detalla a la figura 5, la majoria provenen d'Amèrica del sud i central (31,94%) o d'Àfrica (27,78%). Convé destacar, també, l'elevat percentatge d'altres procedències: el 18,06% d'Àsia i Oceania, i el 16,67% de la UE. Aquestes xifres mostren una diversitat significativa en els orígens de les persones estrangeres que viuen a Olot.

Figura 4. **Nacionalitat espanyola versus població estrangera**

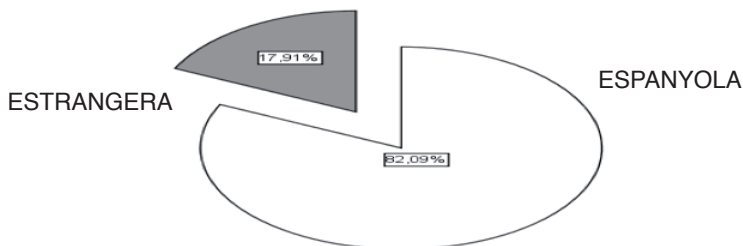
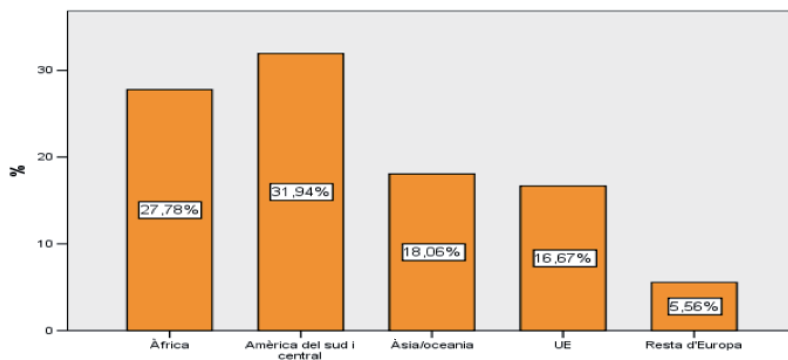
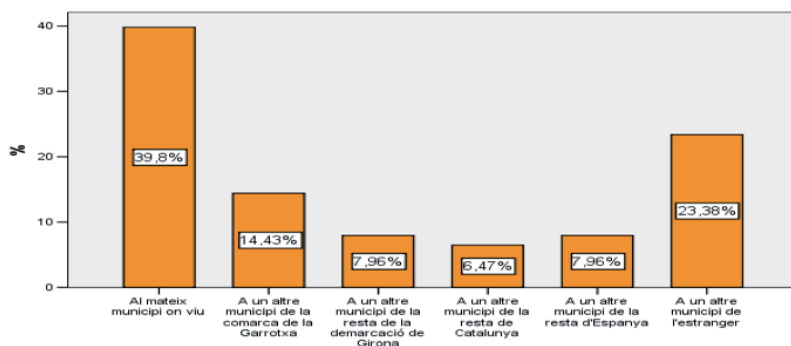

Figura 5. **Procedència de les persones de nacionalitat estrangera**

Si ens fixem en el lloc de naixement (figura 6), s'observa com les persones nascudes al mateix municipi o a la comarca de la Garrotxa sumen un 54,23%, una xifra que mostra una sòlida base de persones amb orígens en el mateix territori. Els percentatges baixen quan observem els moviments interiors (un 7,96% provenen d'altres municipis de la demarcació de Girona, un 6,47 de municipis de la resta de Catalunya i un 7,96% de municipis de la resta d'Espanya), mentre que torna a augmentar fins al 23,38% de persones nascudes en municipis estrangers.

Figura 6. **Municipi de naixement de les persones entrevistades**

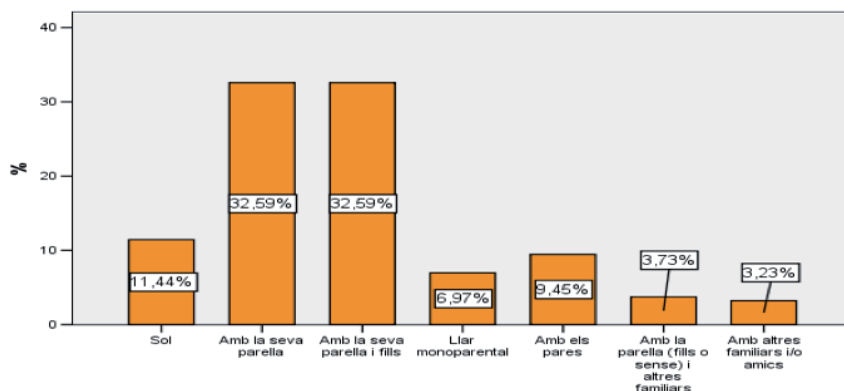
Un aspecte creixentment important a l'hora de caracteritzar una comunitat és aquell que fa referència als models familiars. La família ha estat tradicionalment una xarxa de suport que ha ajudat a superar situacions d'exclusió. Un antídoto contra la vulnerabilitat que ha permès a moltes persones fer front a situacions de risc social. Aquesta important contribució de la xarxa familiar, però, es relaciona amb un determinat tipus d'estructura familiar, format per un primer nucli de parella amb infants i un segon cercle de familiars directes amb els quals es mantenen relacions de certa fluïdesa. Aquest model familiar s'ha vist afectat per les recents dinàmiques socials, de manera que la seva tradicional feina de suport també s'ha vist amenaçada. Així doncs, observar les estructures familiars actualment existents es converteix en una bona referència per valorar el nivell de vulnerabilitat d'una comunitat.

En el cas del municipi d'Olot, tal com es pot observar en la figura 7, hem intentat aprofundir en les formes familiars a partir d'una tipologia ampliada i que, per tant, inclou situacions de potencial vulnerabilitat com són viure sols (11,44%) o en llars monoparentals (6,97%). També hem introduït estructures convivencials no familiars, com viure amb companys de pis i formes familiars ampliades (3,23%). Al costat d'aquests percentatges, allò que hem anomenat estructures familiars tradicionals arriben al 74,53%; una xifra que és el resultat de sumar aquells que viuen amb la seva parella (32,59%), amb la seva parella i infants (32,59%) i amb els pares (9,45%).

Sobretot, si usem termes comparatius amb entorns de caràcter més urbà, destacaríem el fet que 3 de cada 4 persones entrevistades viuen en un entorn familiar tradicional. Una proporció alta i que, per tant, ens indica que

ens trobem en un territori on la xarxa familiar encara pot estar jugant un paper rellevant en termes de cohesió social. Això no vol dir que no sigui important analitzar què està passant amb la resta de situacions familiars i com aquestes es creuen en situacions de risc o exclusió social. Abordarem aquests creuaments més endavant.

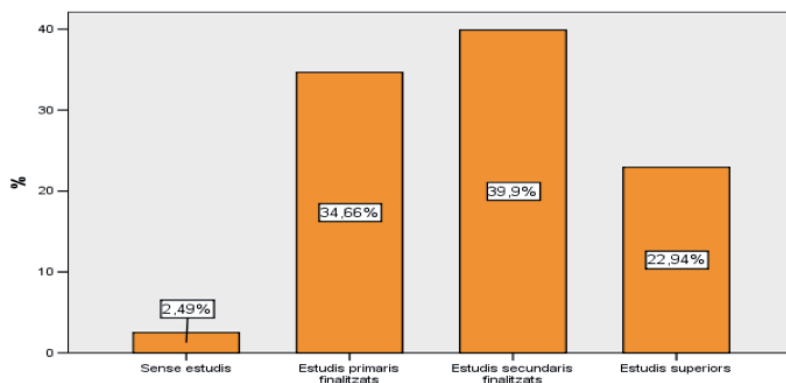
Figura 7. **Estructures familiars: amb qui viuen els entrevistats**

D'altra banda, vivim en l'anomenada *societat del coneixement*, de manera que els nivells formatius de les persones són un indicador molt rellevant tant per entendre el seu potencial de desenvolupament com la seva capacitat de resistència davant les dinàmiques d'exclusió social. S'ha usat molt el concepte de *capital social* per referir-se a unes característiques que, tot i ser personals, tenen una important incidència en la capacitat de construir una comunitat cohesionada.

Ens interessa, doncs, conèixer les característiques formatives de les persones que han format part de la nostra mostra. En aquest sentit, la figura 8 ens mostra com, malgrat que el percentatge de persones amb estudis superiors (22,94%) se situa en la mitjana catalana, el percentatge que han superat els estudis secundaris (39,9%) és sensiblement superior. Aquesta constatació, que ja destacava en el capítol anterior, ens mostra una comunitat amb uns nivells adequats de formació (la suma de persones amb estudis secundaris i universitaris arriba al 62,84%) i, per tant, amb una bona capacitat, almenys potencialment, de resistir dinàmiques d'exclusió social. Caldrà preguntar-nos, en tot cas, quin ús es fa a la comarca d'aquest potencial.

Figura 8. **Nivell d'estudis màxims assolits**

En el cas català, a més del nivell educatiu, la llengua també és un aspecte que incideix en la cohesió social. En una societat d'acollida bilingüe com la nostra, la capacitat d'entendre i parlar en castellà i, sobretot, especialment en un territori com la Garrotxa, en català, esdevé un indicador rellevant a l'hora de valorar els diversos nivells d'integració.

Observant la taula 10, podem apreciar d'entrada, com el coneixement del castellà és superior al del català, però amb unes diferències menors a les que troben en altres parts de Catalunya. Així, mentre que el domini absolut del castellà se situa en el 95%, aquesta mateixa dada baixa fins el 68,9% en el cas del català. En general, el coneixement del castellà (entendre, parlar, llegir i escriure) se situa entre el 95 i el 99% de la població, mentre que en el cas del català ens situaríem en una franja que va del 70 al 90%. Mentre que el castellà és una llengua compartida per tots els membres de la mostra, en el cas del català estariem deixant fora entre un 10 i un 20% de la població. Més endavant veurem quina és la situació d'aquesta part de la població en termes de la seva situació social.

Taula 10. **Coneixement del català i el castellà**

	Català	Castellà
Entén	91,5%	99,2%
Parla	82,6%	98,5%
Sap llegir	80,3%	96,0%
Sap escriure	69,2%	95,0%
Domini absolut	68,9%	95,0%

Entre els membres de la mostra, el bilingüisme *català-castellà* perfecte -és a dir, aquells que afirmen dominar absolutament ambdós idiomes- arriba al 68,66%, una xifra destacable i que mostra la convivència d'ambdues llengües. També cal subratllar en una mostra de l'arribada de població estrangera a la ciutat, el fet que gairebé el 40% dels enquestats parlin algun idioma diferent del català i el castellà. A la taula 11 especificuem les llengües que entenen i parlen les persones enquestades:

Taula 11. **Altres llengües que parla i entén**

	Nombres absoluts	Percentatge
Anglès	76	50,0%
Francès	46	30,3%
Altres	37	24,3%
Àrab	17	11,2%
Italià	7	4,6%
Rus	6	3,9%
Portuguès	4	2,6%
Alemany	4	2,6%

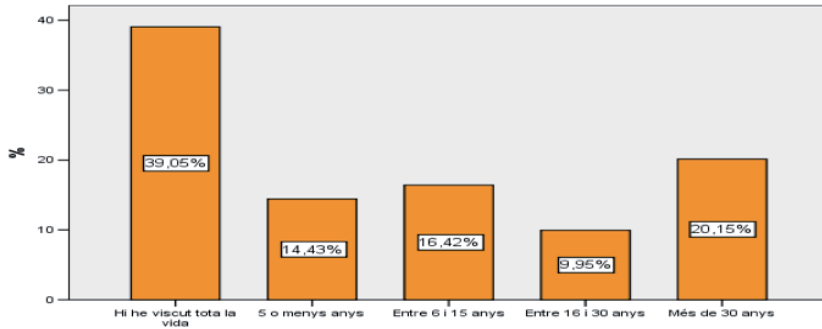
2.2

EL MUNICIPI: RESIDÈNCIA, HABITATGE I NIVELL DE SATISFACCIÓ

En aquest segon apartat observarem la relació dels enquestats amb el municipi d'Olot i, més concretament, ho farem a través del temps que porten vivint al municipi, del tipus d'habitatge de què disposen i de la valoració que fan tant d'aquest habitatge com del mateix fet de viure a Olot. Es tracta de variables que tenen a veure amb com descriuen i aprecien el seu entorn més immediat.

D'entrada, cal destacar que prop del 40% de les persones enquestades han viscut tota la vida a Olot. A aquesta xifra, ja prou elevada per ella mateixa, caldria afegir-hi el 20,15% que diuen viure-hi des de fa més de 30 anys. És a dir, més d'un 60% porten o tota la vida o mitja vida a Olot, mentre que qui hi ha arribat durant els darrers 15 anys representen el 30,85% de les persones enquestades.

Figura 9. Anys que porten les persones enquestades vivint al municipi d'Olot

D'altra banda, el fet de viure a Olot genera una gran satisfacció entre les persones entrevistades. Així, com podem llegir a la figura 10, entre els molts satisfets (43,78%) i els satisfets (49,5%) arriben a un 93,28% de persones que mostren la seva satisfacció per viure en aquest municipi. En l'altre extrem, només un 1,49% se senten insatisfets o molt insatisfets. Aquestes dades ens permeten fer una valoració positiva de la qualitat de vida percebuda en un municipi com Olot, i també ens mostren un cert orgull de pertinença a la ciutat. De fet, com es recull a la figura 11, un 77,9% dels enquestats afirmen que, en cas de poder escollir, continuarien vivint en el mateix barri o zona del municipi on resideixen. Només un 12,06% canviarien de zona dins el mateix municipi i un 10,55% els agradaria canviar de municipi. Aquests són factors que, encara que sigui indirectament, poden contribuir a la cohesió de la comunitat.

Figura 10. Nivell de satisfacció pel fet de viure al municipi d'Olot

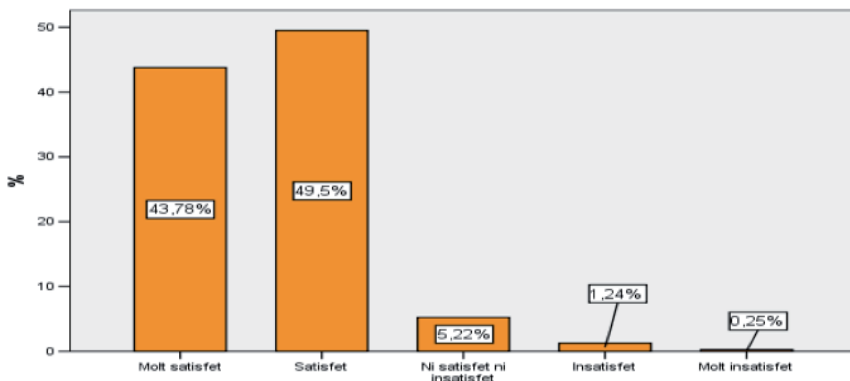
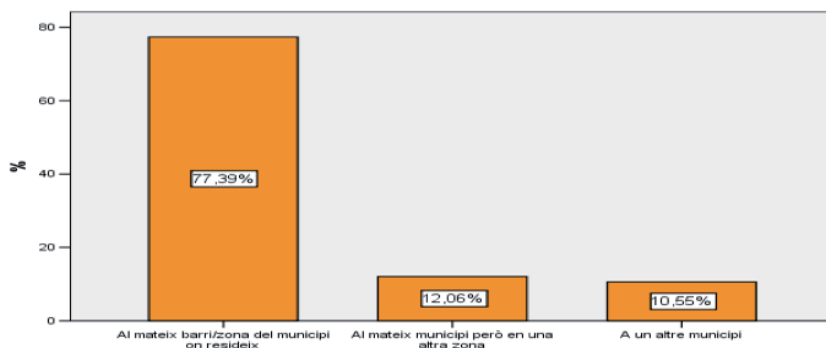
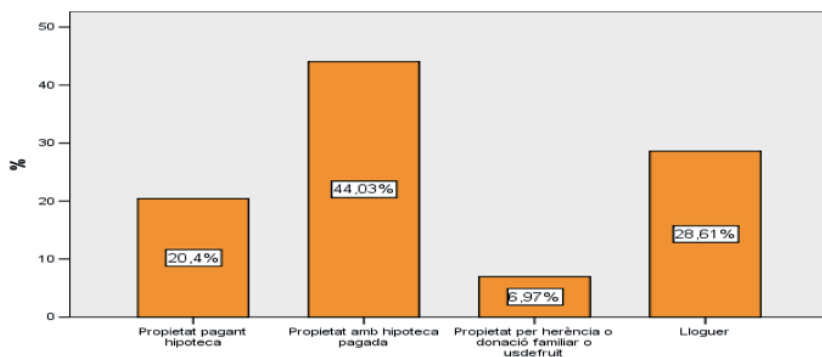

Figura 11. **Barri i/o municipi on els enquestats preferirien viure**

Quant a l'habitatge on resideixen les persones de la mostra, destaca l'alta proporció de persones que viuen en propietat i amb la hipoteca pagada (44,03%). Aquestes, juntament amb el 6,97% que viuen en propietat per herència o donació familiar i amb el 20,4% que viuen en propietat però encara estan pagant la hipoteca, conformen un 71,40% de persones que viuen en propietat (figura 12). Una xifra destacable i que mostra una important estabilitat residencial a la ciutat. Els lloguers només representen el 28,61%.

Figura 12. **Règim de tinença dels habitatges de les persones enquestades**

Un règim de tinença que probablement explica també el grau de satisfacció amb l'habitatge on resideixen els membres de la nostra mostra. Com es recull a la figura 13, el 96,52% de les persones enquestades consideren que l'habitatge on viuen és adequat o molt adequat. En una direcció semblant, aquell 49,01% de persones que afirmaven estar encara pagant la hipoteca o el lloguer sembla que majoritàriament poden fer-hi front sense gaires dificultats. Ho constatem a la figura 14, on podem observar com només un 8,63% diuen tenir moltes dificultats per pagar-la, mentre més d'un 60% manifesten fer-ho amb certa o molta facilitat.

Figura 13. **Nivell de satisfacció amb l'habitatge on es resideix**

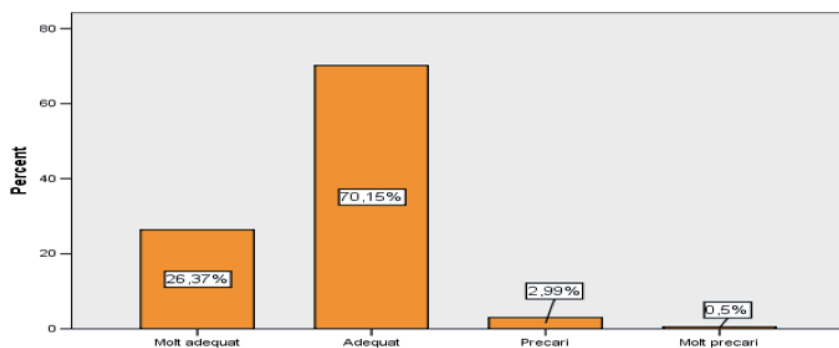
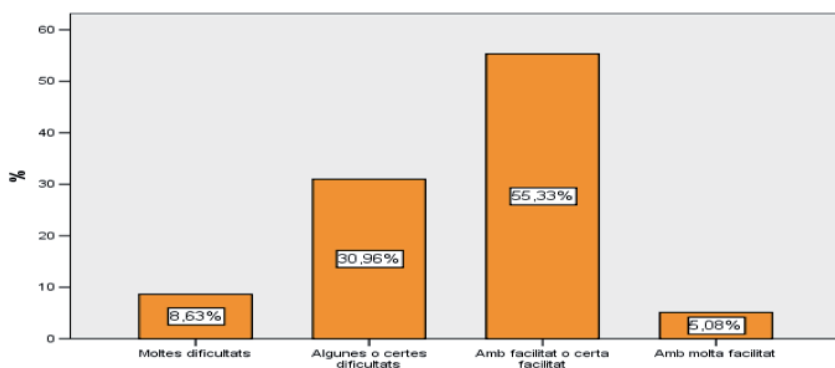

Figura 14. **Capacitat de fer front a les despeses de lloguer o a la hipoteca**

Finalment, la taula 17 ens mostra la satisfacció -també prou elevada- de les persones entrevistades amb aquelles infraestructures i equipament que troba en el seu entorn més immediat. De nou, s'expressen percepcions de satisfacció, potser només matisades per l'única nota que no arriba al 7 que s'atorga al transport públic (6,4). Tampoc podem deixar d'assenyalar com la nota més elevada s'atribueix a la convivència (7,7).

Taula 12. **Valoracions (0-10) d'alguns aspectes de l'entorn més immediat (mitjana)**

Estat de l'entorn urbà (façanes, edificis, mobiliari urbà)	7,1
Zones verdes i d'esbarjo (places, parcs, jardins)	7,2
Convivència	7,7
Transport públic	6,4
Enllumenat del carrer	7
Neteja i recollida d'escombraries	7,3
Qualitat global de la zona on viu	7,5
Nivell de seguretat	7,2

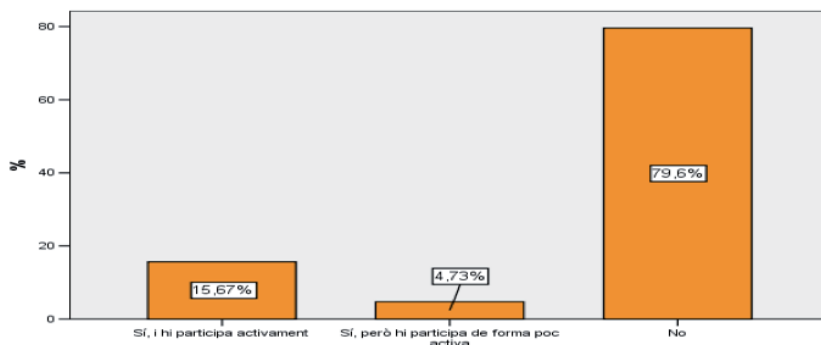
RISC D'EXCLUSIÓ: XARXES RELACIONALS, SALUT I PERCEPCIÓ DE LA IMMIGRACIÓ

2.3.1. Xarxes relacionals: associacions, participació política i xarxes familiars

En aquest tercer apartat, en primer lloc, ens referirem als vincles, a les xarxes disponibles per part de les persones entrevistades. Aquestes *relacions* es consideren fonamentals, ja que una de les dimensions que permeten descriure les situacions d'exclusió és precisament la solitud; simultàniament, aquests vincles, aquestes relacions, s'han considerat també fonamentals per explicar la capacitat de fer front a la vulnerabilitat i al risc d'exclusió social.

En un recent estudi realitzat per l'Ajuntament d'Olot i l'Observatori del Tercer Sector, es posa de manifest l'existència d'una densa xarxa associativa a la ciutat. Es parla de 400 entitats, una per cada 150 habitants. Unes xifres que estarien per sobre de la mitjana catalana. Tanmateix, aquesta no és la imatge que apareix en les nostres entrevistes. Tal com podem observar en la figura 15, gairebé el 80% de les persones enquestades diuen no estar a cap associació, mentre que, entre els que sí que en són membres, un 4,73% reconeixen participar-hi de forma poc activa.

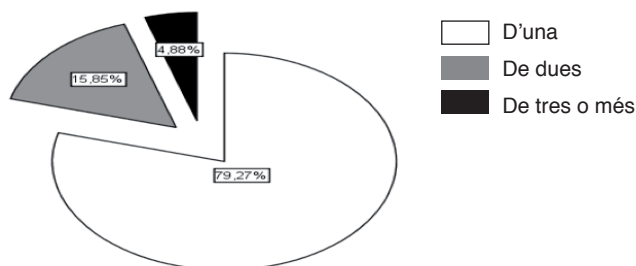
Figura 15. **Pertinença a alguna entitat o associació**

Aquestes xifres mostren la tendència generalitzada a una creixent fragilitat de les entitats i les associacions. Una fragilitat que no s'ha de traduir necessàriament en una manca de mobilització ciutadana, ja que sovint aquesta, avui, passa per formats menys formals que les clàssiques associacions.

A més a més, aquesta pertinença a associacions sembla quedar reservada a una minoria de persones altament implicades, mentre que el conjunt de la població estaria allunyada d'aquesta xarxa d'entitats. En aquest sentit, llegint la figura 16, podríem considerar que aquesta minoria s'expressa a través d'aquell 4,88% de persones que pertanyen a 3 o més associacions. Cal tenir en compte que aquest gairebé 5% es calcula sobre les 82 persones que afirmen pertànyer a una associació i no sobre les 402 de la nostra mostra. Prenent com a referència les 402 persones del conjunt de la mostra, estaríem parlant de només 4 persones que afirmen estar vinculades a 3 o més associacions.

Figura 16. **Nombre d'associacions/entitats de les quals són membres els enquestats**

L'estudi sobre l'associacionisme a la ciutat al qual ens hem referit anteriorment també classificava les associacions en funció dels seus objectius. Els resultats indiquen que un 30% de les entitats són de caràcter cultural, el 22% d'acció social i el 21% comunitàries o de veïns. A l'enquesta no hem usat aquestes categories, però, observant els resultats de la taula 13, es confirma que les entitats culturals són les més freqüents: el 35,8% en sentit estricte, tot i que podríem afegir-hi un 32,1% addicional d'associacions esportives i, llavors, arribaríem al 67,9%. La resta d'associacions mostrarien una certa dispersió (ambientals, socials, juvenils, educatives, excursionistes), mentre que les estrictament polítiques tindrien una presència testimonial.

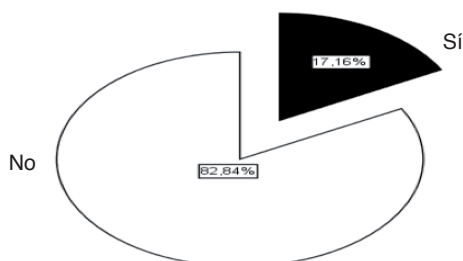
Ens trobem, en definitiva, que molt poques persones afirmen pertànyer a associacions i que, a més, quan ho fan és majoritàriament en associacions culturals i esportives. Almenys des d'aquesta mirada -molt formal, certament- al món associatiu, les xarxes que aquestes ofereixen semblen, malgrat les xifres comparativament positives, força dèbils.

Taula 13. **Tipus d'entitats a les quals pertanyen les persones associades**

	Nre. absolut	Percentatge
Associacions culturals i artístiques	29	35,8%
Clubs o associacions esportives	26	32,1%
Ecologistes, ambientals, solidaritat, benèfiques	17	21,0%
Associacions de veïns	12	14,8%
Esplais, casals, entitats juvenils, excursionistes	6	7,4%
Educatives: AMPES, exalumnes	5	6,2%
Casals d'avis, jubilats	4	4,9%
Partits polítics, sindicats, empresaris	1	1,2%
Associacions i/o col·legis professionals	1	1,2%

Aquestes xifres relativament baixes d'associacionisme es mantenen en nivells similars quan preguntem sobre la participació política en mobilitzacions ciutadanes i/o processos participatius (figura 17). També en aquest cas, un 82,84% reconeixen no haver participat en aquestes mobilitzacions i processos. De nou, una implicació de baixa intensitat.

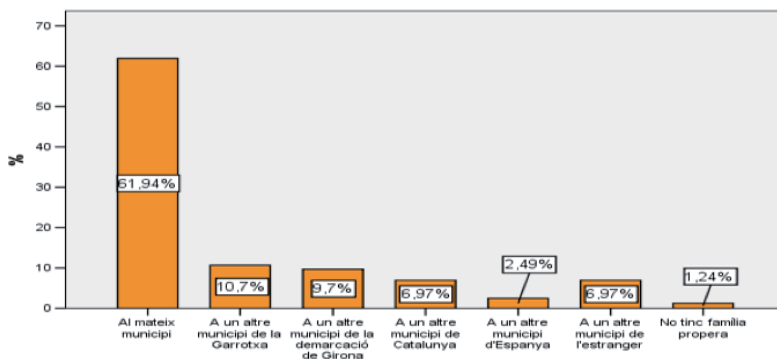
Figura 17. **Participació en mobilitzacions polítiques o processos presa decisions**

En contrast, la proximitat familiar sembla un tret distintiu de les persones entrevistades, de manera que, almenys potencialment, les xarxes familiars poden actuar com a refugi davant els riscos d'exclusió social. A la figura 18 podem veure com el 61,94% dels enquestats tenen els familiars més pròxims al mateix municipi, xifra a la qual podríem sumar 25-30 punts més si hi afegim el 10,7% d'aquells que tenen la família en un altre municipi de la Garrotxa, el 9,7% dels qui la tenen en un municipi de la demarcació de Girona i el 6,97 dels qui la tenen en un municipi de la resta de Catalunya. Davant d'aquest aproximadament 90% de persones amb xarxes properes, troben, en l'altre extrem, un 6,97% d'enquestats que tenen la família a l'estranger, un 2,49% que la tenen a la resta d'Espanya i un 1,24% que afirmen no tenir família. En definitiva, gairebé un 10% que es trobarien sense xarxes de suport familiar, un col·lectiu que, almenys hipotèticament, presenta més vulnerabilitat davant possibles dinàmiques d'exclusió social.

Figura 18. **Relacions de proximitat amb la família més propera**

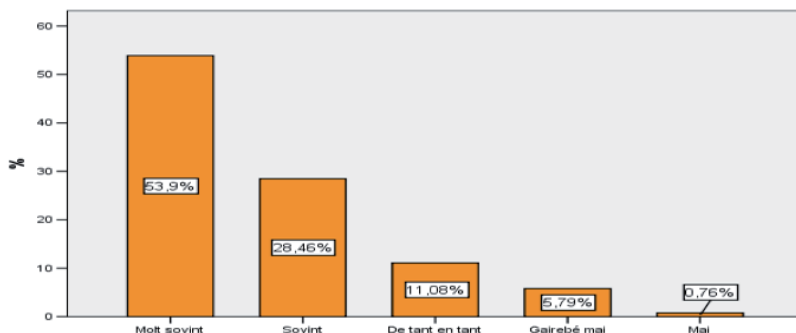
On viu la seva família més propera (ens referim a la família que no viu a la mateixa llar)?

La proximitat és una condició per poder aprofitar el suport que ofereixen les xarxes familiars, però no implica que el potencial es materialitzi en vincles i relacions reals. Així, per poder donar un pas més, la figura 19 ens informa sobre la freqüència de les relacions entre els nostres enquestats i les seves famílies més properes. Sobre aquest aspecte, les xifres no són tan contundents com respecte a la proximitat, però ens permeten pensar que les xarxes familiars són rellevants i que s'utilitzen amb una freqüència considerable. Concretament, constatem com el 53,9% de les persones enquestades afirmen que es relacionen molt sovint amb la família més propera i el 28,46% ho fan sovint. És a dir, el 82,36% manté relacions sovintejades amb la xarxa familiar més propera. Aquest indicador és força significatiu i ens reforça les conclusions que ja anteriorment apuntàvem sobre la importància de les xarxes familiars en una ciutat com Olot. Aquest serà un dels seus principals actius a l'hora de fer front al riscs d'exclusió social, tot i que caldrà estar atent a com evolucionen tant aquests resultats com les formes familiars que havíem mostrat en un epígraf anterior.

Figura 19. **Freqüència de les relacions amb la família més propera**

Amb quina freqüència es relaciona amb la seva família més propera (la que no viu a la mateixa llar)?

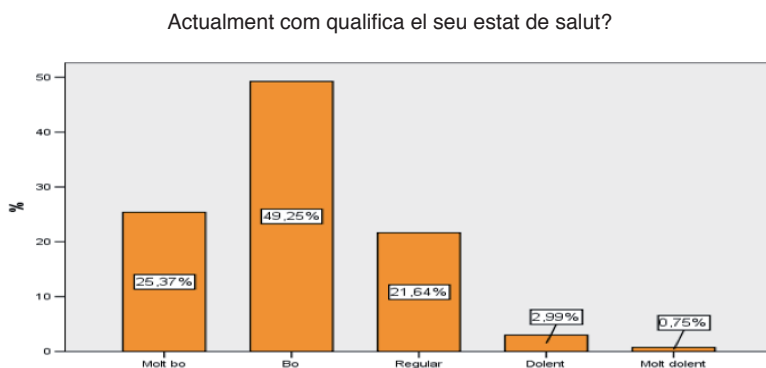

2.3.2. Les condicions de salut

La salut és també un condicionant important a l'hora d'entendre la vulnerabilitat de la població. Tant el fet de disposar d'unes condicions saludables com la possibilitat d'accedir a suport en cas de malalties són aspectes rellevants a l'hora de valorar la vulnerabilitat de les persones i de les comunitats.

En aquest sentit, d'entrada, l'enquesta s'interessava per conèixer l'estat de salut de les persones enquestades i, tal com es recull a la figura 20, aquest és majoritàriament bo (49,25%) o molt bo (25,37%). Unes dades que poden semblar inicialment positives, però que no haurien d'amagar que existeix gairebé un 3% de persones que qualifiquen el seu estat de dolent o molt dolent i, sobretot, un molt significatiu 21,64% que defineix el seu estat de salut com a regular. Unes xifres que semblen prou preocupants com per seguir-ne la seva evolució.

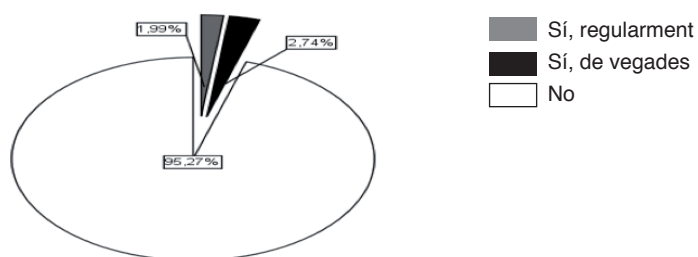
Figura 20. **Percepció sobre l'estat de salut per part dels enquestats**

Per conèixer amb més precisió les necessitats d'aquelles persones que tenen problemes de salut, també preguntàvem sobre la necessitat d'ajuda o de companyia per fer les activitats habituals de vida quotidiana (figura 21). En aquest cas, les respostes negatives superen el 95%; és a dir, que la gran majoria afirmen no necessitar cap suport. Cal tenir en compte, però, la dificultat de reconèixer la *dependència* en una societat com la nostra. En tot cas, de les dades de la nostra mostra es desprèn que només un 4,73% reconeixen que regularment o puntualment necessiten aquest suport.

Figura 21. **Necessitat de suport o companyia per realitzar les activitats habituals**

A causa d'un problema de salut, necessita l'ajuda o la companyia d'altres persones per fer les activitats habituals de la vida quotidiana?

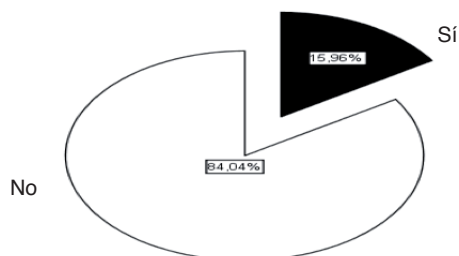
La demanda de suport afecta només 19 de les persones enquestades, de manera que es tracta d'una submostra molt poc representativa. Amb tota la precaució estadística, per tant, a aquestes persones se'ls ha demanat qui els proporciona l'ajut que necessiten per superar les dificultats vinculades al seu estat de salut. A la figura 22 es reforça la idea, ja apuntada anteriorment, sobre la importància de la xarxa familiar (que dona suport en el 63,16%), mentre que l'ajut professional l'usaria una part també important dels enquestats (el 26,32%). En tot cas, però, cal recordar que en termes absoluts estem parlant de 12 persones que afirmen rebre suport familiar i 5 que ho fan a través dels professionals.

Figura 22. **Origen del suport proporcionat a persones amb problemes de salut**

Finalment, també hem recollit una dada addicional que sol utilitzar-se com a indicador del nivell de riquesa (material) d'un territori: la disponibilitat per part de la població de mútues sanitàries privades. A Catalunya, aquesta és una realitat important i que sol comportar la disponibilitat d'una doble xarxa de protecció sanitària que, òbviament, ha de reduir la vulnerabilitat social. A Olot, segons les dades de la nostra enquesta i tal com reflecteix la figura 23, existeix un 15,96% de persones que compten amb una mútua sanitària privada.

Figura 23. **Enquestats que disposen d'una mútua sanitària privada addicional**

2.3.3. Percepcions sobre la immigració

En la valoració sobre el seu entorn més immediat (apartat 2.2), les persones enquestades valoraven molt positivament el nivell de convivència de la ciutat. Simultàniament, les xifres ens mostren una ciutat on l'arribada de població immigrada ha estat prou important, de manera que es poden haver generat algunes tensions. I, addicionalment, el mateix fet de ser una persona immigrant, sovint amb menys xarxa social i amb dèficits materials, administratius o laborals, pot contribuir a incrementar el risc d'exclusió social.

Així doncs, a l'enquesta hem fet un seguit de preguntes que tenen com a objectiu valorar el *clima* entorn del fenomen de la immigració. Es tracta d'acostar-nos a les percepcions que desperta la immigració i, per tant, al nivell de cohesió que podem esperar en una ciutat com Olot. Aquestes preguntes fan referència a si els enquestats consideren que les persones immigrades els treuen la feina, si reben un tracte de favor per part de l'Administració, si han de tenir els mateixos drets que les persones autòctones, si han propiciat un empitjorament dels serveis públics i si cal promoure accions per integrar-los. Farem una valoració global d'aquestes preguntes i, en tot cas, les dades queden recollides en les figures 24, 25, 26, 27 i 28.

D'entrada, constatem com les opinions reflecteixen una situació ambivalent. D'una banda, els percentatges més elevats s'assignen a aquelles opcions que mostrarien una visió més convivencial i integradora de la immigració. Així, per exemple:

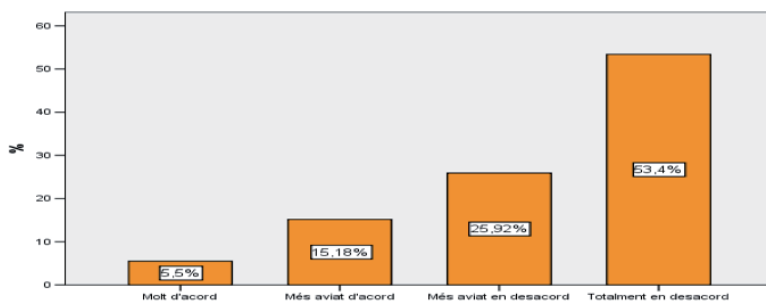
- El 53,4% dels enquestats està totalment en desacord que els i les immigrants *ens treuen la feina*.
- El 50,41% està totalment o més aviat en desacord que els i les immigrants *reben un tracte de favor per part de les administracions*.

- El 56,61% es mostra molt d'acord que *haurien de tenir els mateixos drets que la població espanyola*.
- El 38,36 està totalment en desacord (i un 34,66% més aviat en desacord) amb l'afirmació que *els i les immigrants han empitjorat els serveis públics*
- El 70,5% manifesta estar molt d'acord que *cal promoure accions per aconseguir la integració de la immigració a la societat*

D'altra banda, però, no hauríem d'amagar el revers d'aquestes xifres. Unes dades que són força preocupants des del punt de vista de cohesió social, perquè manifesten una combinació de refús i reticència davant el fenomen de la immigració. Ho podem observar a través de les dades:

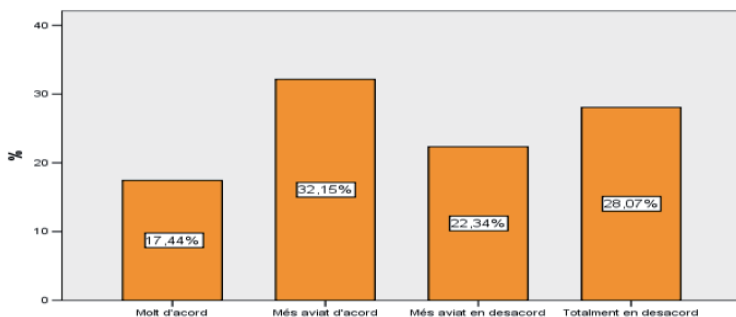
- Aquells que estan molt d'acord (5,5%) i més aviat d'acord (15,18%) que *els i les immigrants ens treuen la feina* superen un significatiu 20%. I potser més rellevant encara és aquell 25,92% que manifesta un *més aviat en desacord* que, en el millor dels casos, amaga una sospita. Per tant, sumant uns i altres, més de la meitat de les persones enquestades pensen o sospiten que la població immigrada els treu la feina.

Figura 24. **Les persones immigrades ens treuen la feina?**

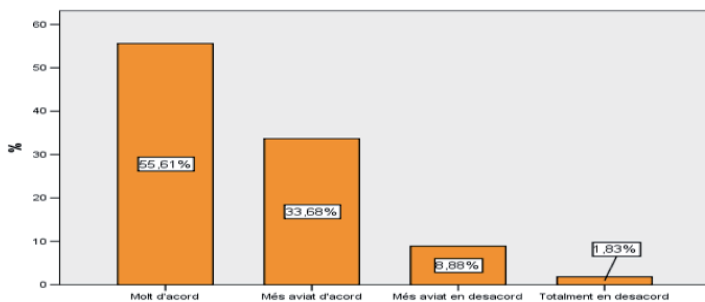
- Encara més contundents són les xifres referides al prejudici sobre *el tracte de favor per part de les administracions*. Sobre aquest aspecte, aquells que ho pensen sumen el 49,59% (17,44% hi estan molt d'acord i 32,15% més aviat d'acord) i aquells que ho sospiten arriben al 22,34% (més aviat en desacord). És a dir, un percentatge superior al 70% creuen o donen certa credibilitat a aquelles afirmacions relacionades amb els privilegis de la població immigrada.

Figura 25. **La població immigrada té un tracte de favor per part de les administracions?**

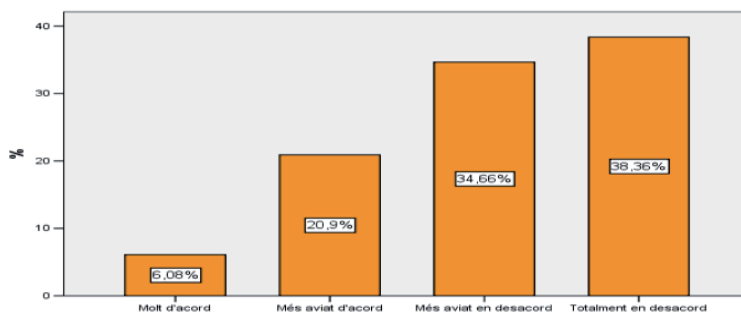
- Quant al fet de *reconèixer els mateixos drets als immigrants*, aquells que es mostren en desacord són pocs: un 8,88% més aviat en desacord i un 1,83% totalment en desacord. Una xifra reduïda en relació amb el 55,61% d'aquells que s'hi mostren molt d'acord, però entre un grup i l'altre tenim un 33,68% que no expressen el seu acord amb contundència. El seu *més aviat d'acord* sembla molt feble quan estem parlant de reconeixement de drets.

Figura 26. **Els immigrants haurien de tenir els mateixos drets que els espanyols?**

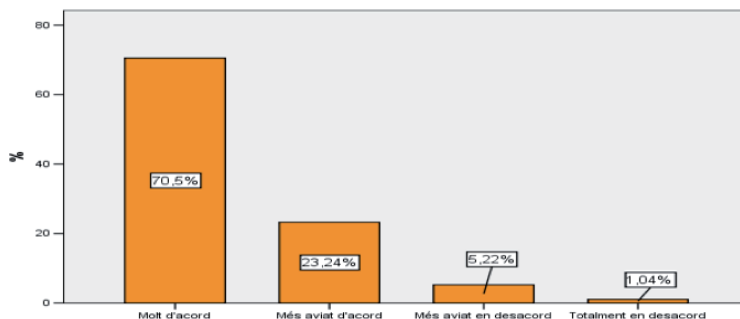
- Una lectura similar, potser encara més clara, es desprèn de la pregunta sobre *l'empitjorament dels serveis públics*. Així, davant d'un moderat 38,36% que es mostren totalment en desacord amb aquesta afirmació, aquells que estan molt d'acord (6,08%) i aquells que hi estan més aviat d'acord (20,9%) arriben a un significatiu 27,7%. A més a més, a aquest quart de la població que pensa que els immigrants han contribuït a empitjorar el serveis públics podríem afegir-hi un ampli 34,66% que, a través del *més aviat en desacord*, no ho afirmen però expressen dubtes al respecte.

Figura 27. **Els immigrants empitjoren els serveis públics?**

- Finalment, al costat del 70,5% dels enquestats que es mostren molt d'acord amb l'afirmació que *s'han de promoure accions perquè la immigració s'integri sense dificultats a la societat*, apareixen gairebé un 30% que manifesten dubtes (23,24%) i un 6,26% que s'hi mostren en desacord.

Figura 28. **S'han de promoure accions per integrar la immigració a la societat?**

Acabem aquest apartat recordant que hem repassat tres factors de vulnerabilitat: les relacions, la salut i la cohesió social entorn de la immigració. El resultat és interpretable, però la lectura de les dades disponibles ens mostra que les xarxes familiars són fortes però les socials semblen més febles, que la salut d'una part prou important de la població pot comportar riscos d'exclusió i, sobretot, que les percepcions dominants sobre la immigració oculten un potencial de tensió que podria, eventualment, dificultar la convivència i la cohesió social. **No estem fent el retrat d'una situació estrictament negativa, però sí d'una situació que podria ser potencialment delicada. Una situació, en definitiva, que reclama accions i polítiques preventives.**

SITUACIONS D'EXCLUSIÓ SOCIAL

Un cop valorats alguns factors de vulnerabilitat, en aquest quart apartat oferirem un seguit de dades que han d'ajudar-nos a mesurar i entendre les situacions efectives d'exclusió social. Ara no es tracta d'observar situacions potencialment fràgils, sinó constatar realitats de necessitat; persones que expressen dificultats concretes per assolir aquells mínims que els han de permetre porta una vida digna i segura i gaudir d'un mínim benestar social. Ens adrecem a situacions que afecten una part molt invisibilitzada de les nostres comunitats, de manera que l'enquesta ens ha d'ajudar a destapar-la i dimensionar-la.

Per acostar-nos a aquestes situacions d'exclusió, a l'enquesta hem fet un conjunt força ampli de preguntes que s'han interessat per situacions concretes de necessitat i/o dificultats materials molt específiques, com ara poder pagar l'habitatge, els subministraments bàsics o les compres alimentàries bàsiques, poder permetre's una setmana de vacances l'any, o disposar de béns materials com un cotxe o els electrodomèstics de la llar. També, en la part final d'aquest apartat, traduirem aquestes necessitats en termes dels criteris d'exclusió que utilitza la UE (la taxa AROPE) i veurem l'ús que fan les persones enquestades dels serveis socials que ofereixen les institucions públiques i les entitats del tercer sector.

En primer lloc, quan preguntem a les persones enquestades sobre si han patit retards en els pagaments dels subministraments bàsics (aigua, gas, electricitat i calefacció) i si han tinguts dificultats per afrontar les compres del súper, el resultat és que un 11,72% afirmen haver patit aquests problemes (figura 29). A més a més, tal com s'especifica en la figura 30, aquestes dificultats s'acumulen en un 34,04% dels casos. Aquestes xifres, traduint-les a dades absolutes, identifiquen -sobre una mostra de 402 casos- 47 persones que reconeixen tenir dificultats per accedir a aquests serveis i béns bàsics, de les quals 16 mostren una acumulació de mancances que els posaria en una situació de pobresa severa.

Figura 29. **Situacions de necessitat patides durant els darrers 12 mesos**

Vostè en els últims 12 mesos ha patit retards en el pagament del lloguer/hipoteca, el pagament dels rebuts de l'aigua, gas, electricitat, calefacció i/o ha tingut problemes per afrontar la compra del súper?

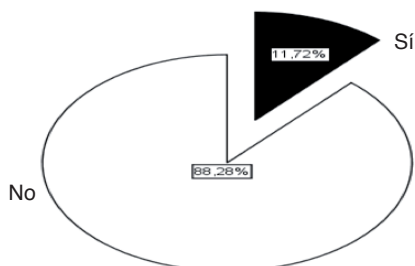
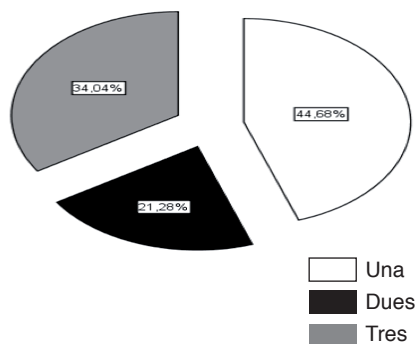

Figura 30. **Acumulació de necessitat durant els darrers 12 mesos**

Quantes d'aquestes dificultats ha patit?

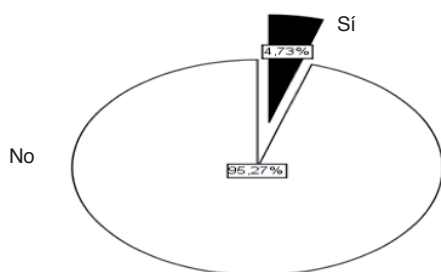
En segon lloc, a la taula 14 hem resumit la informació disponible sobre un seguit de possibles dèficits o necessitats que experimenten les persones que han estat enquestades. D'entrada, observant les xifres destaca que allò que podríem definir com els dèficits en necessitats més bàsiques no superen el 5% (l'alimentació, la calefacció, la rentadora o, fins i tot, el televisor), però que això no implica que no detectem dificultats més àmplies a l'hora d'accedir a uns nivells de vida *digna*. En aquest sentit, constatem que un 35,41% no pot anar de vacances una setmana a l'any, que un 33,58% no pot fer front a una despesa imprevista de 700€ i, a certa distància, que un 16,96% no pot tenir cotxe. Una possible conclusió, que reforça idees que sobrevolen el conjunt de l'informe, és que les situacions de pobresa severa es mantenen en percentatges relativament baixos (al voltant del 5%), mentre que les situacions de risc o vulnerabilitat tendeixen a estendre's de manera molt considerable.

Taula 14. **Persones que no poden accedir a determinats i serveis**

Vacances fora de casa almenys una setmana a l'any	35,41%
Un àpat de carn, pollastre o peix almenys cada dos dies	2,99%
Mantenir l'habitatge a una temperatura adequada a l'hivern	5,47%
Un televisor	3,74%
Una rentadora	3,74%
Un cotxe	16,96%
Fer front a una despesa imprevista de 700 € amb recursos propis	33,58%

La taxa AROPE (usada per la UE) vol mesurar les situacions d'exclusió social i es construeix a partir de les 7 preguntes a les quals acabem de fer referència. A partir d'aquests interrogants es considera que una persona es troba en situació d'exclusió social quan pateix com a mínim 4 d'aquestes 7 carències. Així, tal com es pot observar en la figura 31, es constata la percepció d'un aproximadament 5% de la població de la ciutat d'Olot que es trobaria en aquesta situació d'exclusió o pobresa severa.

Figura 31. **Persones que pateixen 4 dels 7 factors d'exclusió (taxa AROPE)**

Per finalitzar aquest epígraf, volem fer referència a dues preguntes sobre com es fa front a aquestes situacions de necessitat: en primer lloc, ens hem interessat sobre qui els ajuda i, en segon lloc, si s'han adreçat alguna vegada als serveis socials de l'Ajuntament/el Consorci d'Acció Social.

A la taula 15 ens impacta que la resposta majoritària és la d'aquells que afirmen no haver rebut ajut de ningú (44,7%), de manera que -tal com ha recollit una àmplia literatura- el component *solitud* és un ingredient bàsic de les situacions d'exclusió. També és destacable, de nou, la importància de les xarxes familiars (31,9%) i les relacions d'amistat (10,6%). També és significativa la referència a l'ajuntament (14,9%) i a altres administracions (10,6%), mentre que sorprèn les poques persones que citen les entitats socials o les associacions sense ànim de lucre com font de suport (2,1%). Probablement aquest percentatge tan baix es deu al fet que els enquestats no les diferencien de les *institucions* que, de manera general, els ofereixen algun tipus d'ajut.

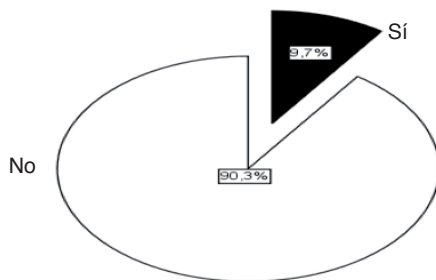
Taula 15. **Qui l'ajuda davant les dificultats bàsiques (casa, energia, alimentació)**

	Freqüència	Percentatge
Ningú	21	44,7%
La família	15	31,9%
L'ajuntament	7	14,9%
Els amics	5	10,6%
Altres administracions públiques	5	10,6%
Entitats socials i/o associacions no lucratives	1	2,1%

D'altra banda, a la figura 32 observem que la xifra de persones que reconeixen haver-se adreçat als serveis socials locals (9,7%) pràcticament dobla aquell 5% dels qui se situaven en posicions d'exclusió o pobresa severa. Aquesta diferència podria interpretar-se o bé com una estimació a la baixa d'aquell 5% o bé com la constatació d'uns serveis que també estarien atenent aquelles persones més vulnerables i que estarien més en una situació de risc que en una situació efectiva d'exclusió. Probablement caldria considerar ambdues hipòtesis i, per tant, valorar tant la importància de detectar situacions d'exclusió que no es manifesten de manera explícita (pobresa invisible) com l'aposta per anar obrint els serveis socials a un col·lectiu creixent de persones que, sense ser els seus usuaris clàssics, pateixen una vulnerabilitat amb la qual cal treballar de manera anticipativa.

Figura 32. **Persones que s'han adreçat alguna vegada als serveis socials locals durant el darrer any**

En el darrer anys s'ha adreçat alguna vegada als Serveis Socials de l'ajuntament?

2.5

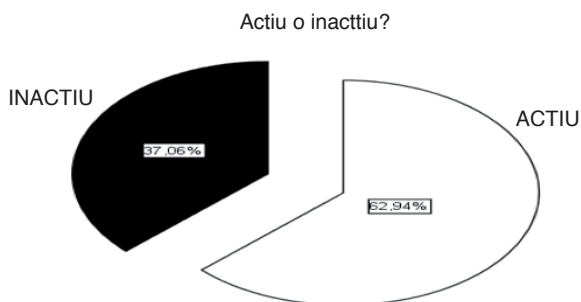
EL TREBALL I LA RENDA COM A FACTORS D'EXCLUSIÓ SOCIAL

La seqüència *treball-renda-inclusió* dona forma als arguments que interpreten i expliquen els mecanismes de cohesió social des de, com a mínim, finals del segle XIX. La palanca per incorporar-se plenament a una comunitat és la feina, un esforç productiu que es recompensa amb una renda que permet accedir als mínims vitals i de benestar. Aquest argument s'ha traduït en aquella afirmació tan freqüent segons la qual la millor política social és la política ocupacional. Allò important, des d'aquesta òptica, no és oferir serveis a aquells que els necessiten sinó activar l'economia, esperar que aquesta generi llocs de treball i, a partir d'aquí, aconseguir que tothom pugui satisfer les seves necessitats bàsiques.

És discutible -i, de fet, hi ha un intens debat obert al respecte- que aquesta línia argumental continuï vigent en un context com l'actual; una societat on el treball és un bé cada cop més escàs i on, fins i tot aquells que treballen, no tenen assegurats els mínims vitals de subsistència. Tanmateix, és indubtable que, d'una banda, l'òptica laboral continua essent molt important per entendre les dinàmiques de cohesió social i que, d'altra banda, necessitem entendre millor aquesta realitat laboral per conèixer els seus límits i els seus potencials. Així doncs, vam dedicar una part de l'enquesta a conèixer aquesta realitat, interessant-nos per la situació laboral a la ciutat d'Olot, incidint tant en les activitats d'aquells que tenen feina com en la situació d'aquells que estan a l'atur. En aquest epígraf en recollim els resultats obtinguts.

D'entrada, volem destacar que, tal com ja havíem vist en el capítol anterior, el volum de població activa està per sobre de la mitjana catalana. Tal com es recull a la figura 33, el 62,94% de les persones enquestades afirmen trobar-se en una situació laboralment activa.

Figura 33. **Relació amb l'activitat de les persones entrevistades**

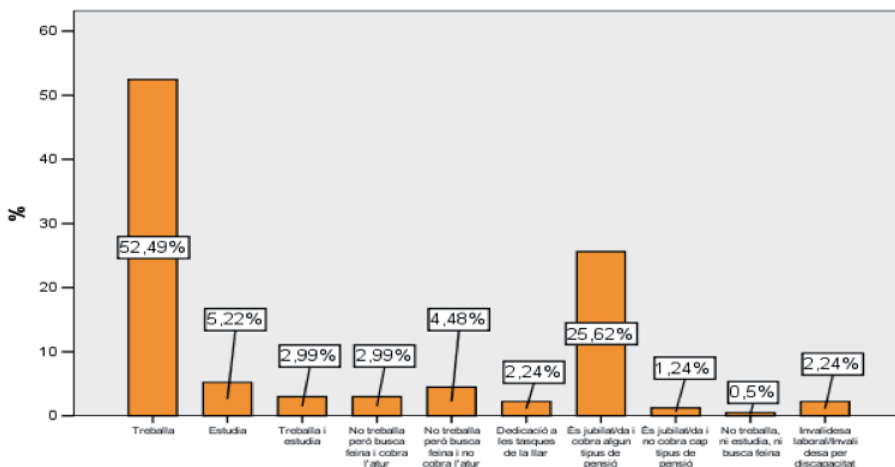
A més d'aquesta primera distinció bàsica entre persones actives i inactives, en la figura 34 es desglossen les diferents situacions en les quals es troben les inactives. Aquesta informació ja ens ofereix una primera panoràmica de la situació sociolaboral de la ciutat. Destaca, entre les inactives, el volum de persones jubilades que cobra una pensió i que, per tant, estarien en una situació socialment estable. Aquest grup representa el 25,62% del total de la nostra mostra, de manera que si no els comptabilitzéssim com a inactives, aquest grup quedaria reduït a l'11,44%.

Aquest 11,44%, a més, incorpora situacions molt variades. Algunes no haurien de comportar cap dificultat des del punt de vista de la cohesió social, com per exemple la d'aquells que estudien (5,22%). D'altres, en canvi, mostren la diversitat de situacions amb les quals ens podem trobar, sense que cap tingui una presència quantitativa important a la ciutat: persones aturades cobrant subsidi (2,99%) o sense cobrar-lo (4,48%), persones que

es dediquen a les tasques de la llar (2,24%), jubilades que no cobren cap tipus de pensió (1,24%), persones en situació d'invalidesa o incapacitat (2,24%) o persones que ni treballen ni estudien ni busquen feina (0,5%). En aquests diversos perfils, que representen un percentatge lleugerament superior del 10% de la mostra, trobaríem les situacions d'exclusió o de vulnerabilitat social.

Figura 34. **Tipologia de situacions laborals**

Quina de les següents situacions és la seva?

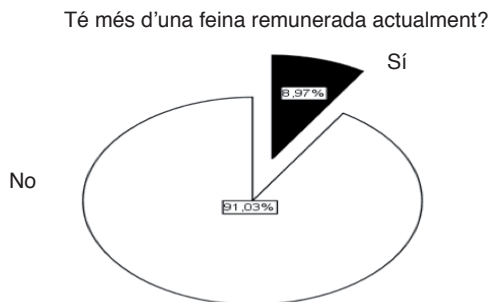

A partir d'aquesta imatge inicial de la situació laboral de la ciutat, l'enquesta adreçava preguntes específiques a aquelles persones que es trobaven sense feina i a aquelles que afirmaven estar ocupades.

2.5.1. Població activa: condicions laborals i nivells d'ingressos

Partíem d'una xifra de pràcticament un 53% de població activa i, entre aquesta població, una primera dada addicional és que majoritàriament disposen només d'una feina remunerada (91,03%). Aquells que afirmen tenir-ne més d'una, per tant, només representen el 8,97%, de manera que semblaria que la tendència a necessitar més d'una feina no apareix en les xifres de la nostra mostra (figura 35). No tenim clar, però, si aquesta dada reflecteix prou bé una realitat on la informalitat i/o temporalitat del treball pot estar amagant altres situacions. Més endavant oferirem algunes dades sobre aquest aspecte.

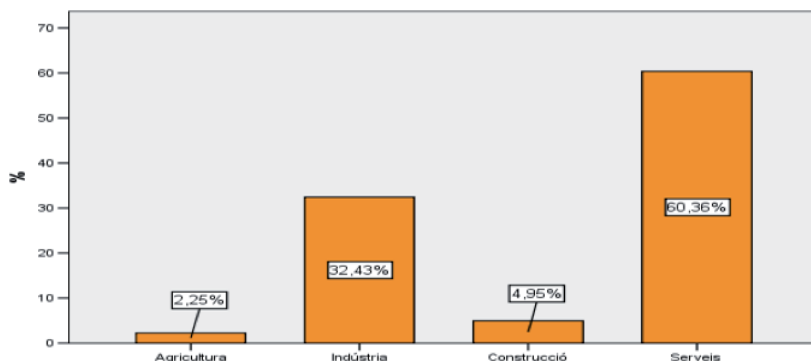
Figura 35. **Disposa d'una o més feines remunerades en el moment de realitzar l'enquesta**

Quant al sector d'activitat, les xifres de la figura 36 ens mostren una realitat que reproduceix, amb certs matisos, les dades agregades de la comarca que hem presentat en el capítol anterior. Es manté la presència d'un sector industrial que supera el terç de les ocupacions, mentre que els serveis obtenen un valor més elevat (60,36%) i l'agricultura està molt menys present (2,25%). També destaca el percentatge relativament baix pel que ha estat la situació a bona part del territori català d'un 4,95% de persones ocupades en la construcció.

Figura 36. **Sectors d'ocupació**

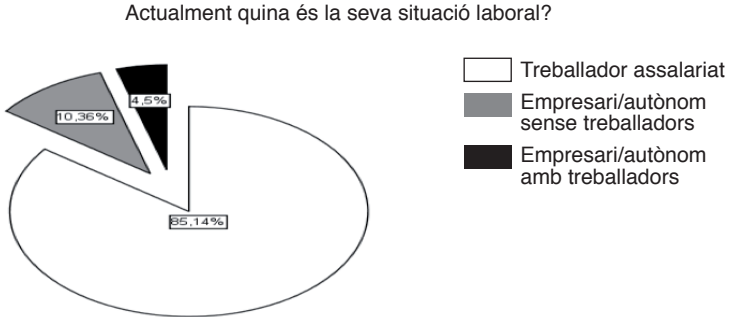
En quin sector d'ocupació treballa

Un tercer aspecte a considerar, i que ja comença a introduir-nos en la diversitat de situacions de la població activa, és aquell que fa referència a la seva situació laboral respecte a una primera distinció entre *treballadors assalariats* i *empresaris-autònoms amb o sense treballadors*. Tal com es detalla a la figura 37, ens trobem amb una presència majoritària de treballadors assalariats (85,14%), una presència reduïda d'empresaris-autònoms amb treballadors (4,5%) i un nombre significatiu d'empresaris-autònoms sense treballadors (10,36%). Aquesta darrera categoria ens sembla important

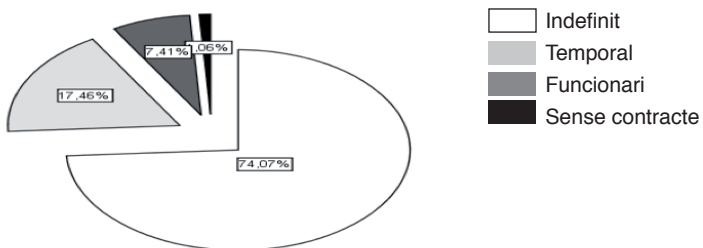
perquè, com comentarem més endavant, conforma un col·lectiu tan vulnerable com sovint allunyat de les polítiques de cohesió social.

Figura 37. **Situació de la població activa: assalariats o empresaris-autònoms (amb o sense treballadors)**

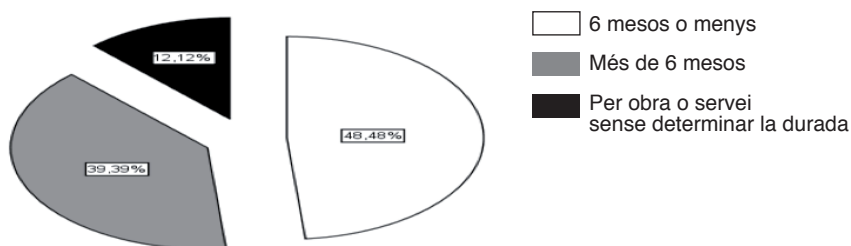
Entre els treballadors assalariats, també resulta interessant conèixer les diferents situacions contractuals. Aquesta és la informació recollida a la figura 38, on destaca com 3 de cada 4 treballadors afirmen disposar d'un contracte indefinit (74,07%) o són funcionariat públic (7,41%). Una xifra que podríem interpretar com un gruix de treballadors que gaudirien d'una situació laboral estable. A l'altra banda, trobaríem els 17,46% de treballadors amb contracte temporal i un residu de 2 persones que afirmen treballar sense contracte. Aquesta estructura contractual ens presenta un context de notable estabilitat, molt més consolidada que a altres territoris catalans.

Figura 38. **Tipus de contracte laboral entre els treballadors assalariat**

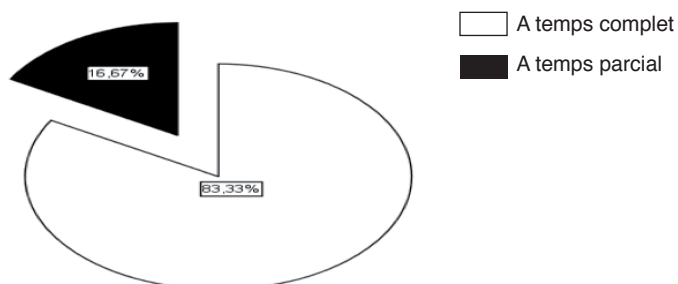
Entre les persones amb contractes laborals temporals -que, recordem, representen el 17,46% dels assalariats (33 persones de la nostra mostra)-, gairebé la meitat tenen contractes de menys de 6 mesos (48,48%), mentre que una mica més d'1/3 són superiors a aquests 6 mesos (39,39%) (figura 39). També destaca el 12,12% de persones que es trobem amb un contracte per obra o servei sense determinació de durada.

Figura 39. Durada dels contractes temporals

Adicionalment, també podem saber a través de l'enquesta (figura 40) que les persones assalariades treballen majoritàriament amb jornades laborals a temps complet (83,33%). Les dedicacions a temps parcials que, segons tots els experts, representen una tendència creixent en el nostre context encara es queden en un moderat 16,67%. Una xifra a la qual, en tot cas, caldrà prestar atenció per veure com evoluciona en el futur.

Figura 40. Tipus de dedicació a la jornada laboral

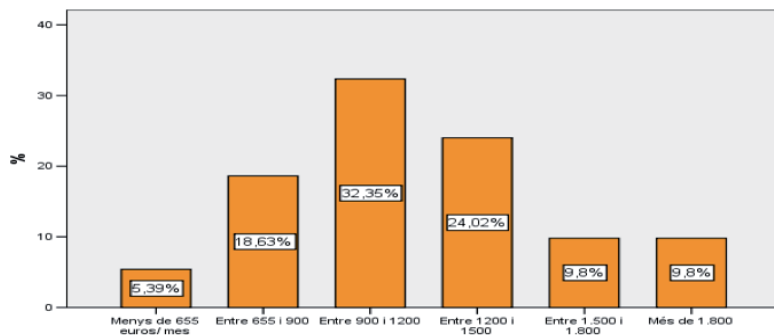

Finalment, en una darrera pregunta de l'enquesta ens hem interessat pel salari net de les persones que formaven part de la nostra mostra. Cal advertir que els resultats no són aplicables al conjunt de les 402 persones enquestades, sinó que -un cop descartades aquelles persones que no treballen i aquells que no han volgut respondre (19 persones)- disposem d'una submostra de 204 persones.

A partir d'aquesta precaució estadística, la figura 41 recull la distribució salarial d'aquesta mostra de persones enquestades. La distribució, en forma de corba normal, reflecteix una situació on els extrems estan poc poblats: un 5,39% cobren per sota del salari mitjà de 655 euros al mes, mentre que un 9,8% disposa d'un salari net superior a 1.800 euros al mes. També podríem sumar les franges dels mileuristes o quasi-mileuristes i constatar com, amb un salari d'entre 655 i 1.500 euros, s'acumulen el 75% dels casos. La importància en termes tant quantitius com percentuals

d'aquest nivell salarial va en la línia d'allò que ja havíem apuntat en el capítol anterior: és a dir, l'existència d'una àmplia proporció de població ocupada però que, donades les característiques econòmiques del territori, disposa d'un nivell salarial més aviat baix. Una dada que, per altra banda, continua reforçant la idea d'una ciutat on les situacions d'exclusió estan delimitades a un percentatge relativament reduït de la població, però on el risc i la vulnerabilitat tendeixen a afectar una part molt significativa d'aquesta població.

Figura 41. **Salari mensual net de les persones enquestades**

2.5.2. Persones aturades: quantes són i com aborden la seva situació

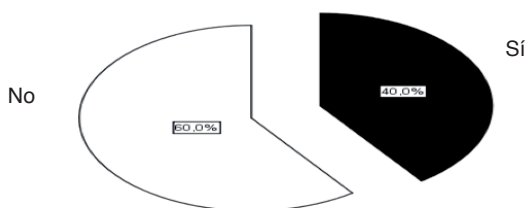
Començarem aquest apartat identificant el volum de la població en situació d'atur; una situació que, depenent de les circumstàncies, podem valorar com d'exclusió o de vulnerabilitat. Hem recollit aquesta informació en la taula 16, on destaca la dada conjunta d'una taxa d'atur de l'11,9% i una cobertura de prestació del 60%. Unes dades que, en termes comparatius, són millors que les del conjunt de Catalunya. Un atur que, com també podem observar, afecta més les dones que els homes i té més incidència entre els joves que entre la població adulta.

Taula 16. **Taxes d'atur i cobertura**

	Percentatge	% sense cap cobertura
Taxa atur global (majors 16 anys)	11,9%	60,0%
Taxa d'atur masculina	8,3%	27,3%
Taxa d'atur femenina	15,7%	78,9%
Taxa atur joves de 16 a 34 anys	16,3%	64,3%
Taxa atur població de 35 a 54 anys	9,6%	56,2%

Una informació addicional -que pot ajudar-nos a identificar aquells casos de més risc social- fa referència a la tendència a cronificar les situacions d'atur. En aquest sentit, l'enquesta preguntava a les persones aturades si portaven més o menys de 12 mesos en aquesta situació. Les xifres, que apareixen a la figura 42, indiquen un 40% dels aturats porten més d'un any buscant una feina sense èxit. Aquesta xifra és prou important per detectar una tendència que les situacions d'atur es cronifiquin i que, per tant, vagi apareixent un col·lectiu de persones que queden excloses del mercat laboral d'una forma molt persistent. També cal advertir, per precaució estadística, que aquests percentatges fan referència a una submostra de 30 aturats dels quals 12 fa més de 12 mesos que busquen feina.

Figura 42. **Fa un any o més que busca feina**

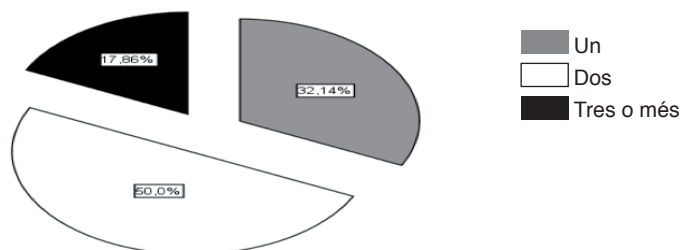
A continuació, encara utilitzant aquesta submostra de 30 persones, hem volgut recollir informació sobre com afronten la seva situació i quin tipus d'accions fan per superar-les. En aquest sentit, en primer lloc, els plantejaven un seguit de mecanismes a través dels quals és possible trobar feina. Tal com pot observar-se en la taula 17, els mediadors institucionals (INEM i SOC) són les vies més utilitzades (80%), seguides de les empreses de treball temporal (36,7%) i les xarxes informals familiars o d'amistats (30%). La borsa de treball municipal és menys utilitzada (10%), com tampoc semblen tenir una presència important el fet d'adreçar-se directament a les empreses (13,3%). Cal subratllar el baix ús de la borsa local, no només per l'interès mateix d'aquests informes sinó també pel fet de mostrar com no s'exploten els avantatges de la proximitat. De nou, però, podríem pensar que aquesta dada arriba induïda per la barreja que fan els usuaris de les diverses *institucions* amb què tracten.

Taula 17. **Mitjans a través dels quals busquen feina les persones en situació d'atur**

	Freqüència	% de casos
A través de l'INEM o del SOC	24	80,0%
A través d'una ETT	11	36,7%
A través de familiars, amics o coneguts	9	30,0%
Enviant el CV i/o anant directament a les empreses	4	13,3%
A través de la borsa de treball municipal	3	10,0%

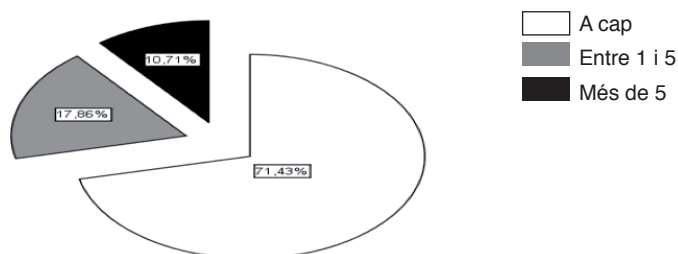
Aquestes formes alternatives de cercar feina poden, òbviament, acumular-se, de manera que també sabem quantes persones aturades de la nostra mostra diversifiquen els seus esforços i quantes es concentren en 1 o 2 de les vies. Podem veure els resultats en la figura 43:

Figura 43. **Nombre de mecanismes usats per buscar feina per part de les persones aturades**

Per conèixer millor la intensitat de la recerca de feina, a l'enquesta els preguntàvem sobre el nombre d'entrevistes de feina realitzades durant els darrers 3 mesos (figura 44). Ens sembla molt destacable que el 71,43% dels aturats (20 sobre un total de 28) reconegués no haver assistit a cap entrevista durant aquest període, cosa que pot apuntar-nos o bé cap a la inacció dels aturats o bé cap a l'absència de feines on presentar-se. En ambdós casos, pensem que s'amaga, de nou, la cronificació d'unes situacions a les quals probablement ja no s'hi veu sortida. En el revers, només un 10,71% dels casos han anat a més de 5 entrevistes de feina durant els darrers mesos, un percentatge reduït si tenim en compte la importància del tema que estem tractant.

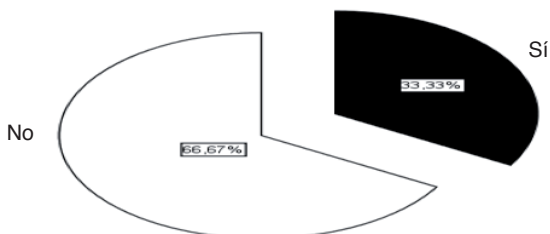
Figura 44. **Nombre d'entrevistes de feina realitzades durant els darrers 3 mesos**

En la mateixa direcció, les perspectives més clàssiques enfoquen el tema de l'ocupabilitat a partir de les habilitats i les capacitats personals, de manera que l'aspecte formatiu esdevé essencial. Ens interessava saber, doncs, si les persones en situació d'atur havien fet algun tipus de formació. A la figura 45 presentem els resultats, els quals són força sorprenents perquè només 1/3 de les persones aturades afirmen haver realitzat algun tipus de formació

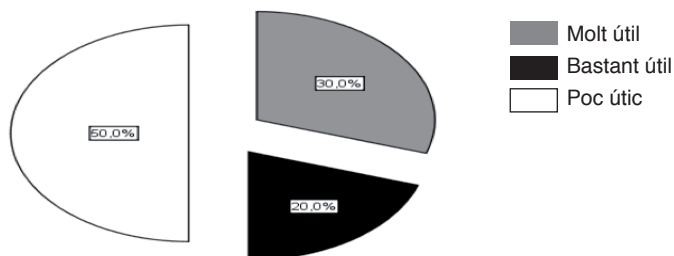
(33,33%). Una xifra sorprenent, sobretot si tenim en compte el pes que tradicionalment s'atorga a la formació en l'accés a una feina remunerada. O potser menys sorprenent si reprenem l'argument sobre la cronicitat d'unes situacions d'atur que es defineixen tant per la seva persistència com per la poca eficàcia dels itineraris clàssics d'inserció.

Figura 45. **Persones aturades que han fet algun tipus de formació**

En la direcció del darrer argument, a l'hora de valorar la utilitat de la formació rebuda, la submostra d'aturats (reduïda ja a 10 casos) que han realitzat alguna mena de formació es divideix entre 1/2 que la consideren poc útil (50%) i un altre 1/2 que la consideren entre bastant (20%) i molt (30%) útil.

Figura 46. **Consideració sobre la utilitat de la formació a l'hora de trobar feina**

2.6

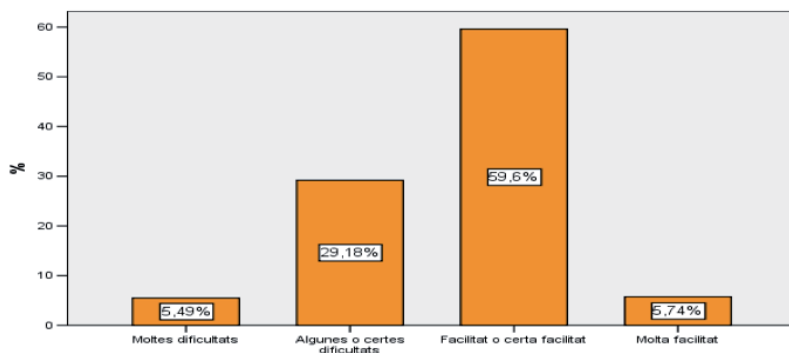
TRES DADES SOBRE LA SATISFACCIÓ I LES EXPECTATIVES DE FUTUR

En aquest darrer apartat presentem tres darreres dades que ens serveixen per fer una valoració final sobre la satisfacció i les expectatives de futur de les persones enquestades.

En primer lloc, amb una referència inicial de caràcter estrictament personal, tal com recull la figura 47, constatem com la capacitat per arribar amb certa facilitat a finals de mes dibuixa un escenari relativament satisfactori per al cas de la ciutat d'Olot. Només un 5,49% manifesta patir moltes dificultats per

arribar a finals de mes, un percentatge que hem anat trobant en diferents moments i que sembla delimitar el volum de les situacions d'exclusió a Olot. Aquells que afirmen arribar-hi amb molta facilitat també representen un grup molt reduït (5,57%), mentre que el gran gruix apareix entre aquells que tenen algunes dificultats (29,18%) i aquells que arriben a finals de mes amb certa facilitat (59,6%). La categoria d'aquells que tenen algunes dificultats podria dibuixar 1/4 de la població en situació de risc o vulnerabilitat social.

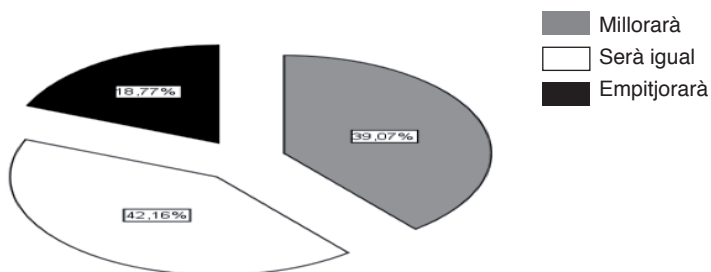
Figura 47. **Capacitat per arribar a final de mes amb recursos suficients**

Passant d'una perspectiva estrictament material a una òptica més subjectiva, també hem preguntat si pensen que en el proper any la seva situació serà millor o pitjor que l'actual. Tal com recull la figura 48, semblaria que l'actitud predominant és aquella que reconeix certa continuïtat, perquè prop d' 1/2 dels enquestats consideren que la seva situació serà la mateixa (42,16%). Una dada que ens reforça la idea d'una situació d'estancament. Entre la resta, la visió optimista (39,07%) obté millors resultats que la pessimista (18,77%).

Figura 48. **Considera que la situació personal serà millor o pitjor d'aquí un any**

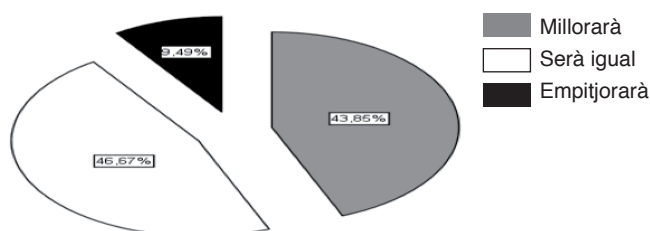
Creu que la seva situació personal millorarà , serà igual o empitjorarà d'aquí a un any?

Ja per acabar, una darrera pregunta feia referència a les expectatives que dipositaven sobre la millora o empitjorament de la situació al conjunt de la comarca de la Garrotxa. Els resultats obtinguts (figura 49) són molt similars als anteriors, de manera que comprovem com les expectatives individuals i les col·lectives són molt coherents entre si. Així doncs, de nou domina una percepció de continuïtat, amb un 46,67% dels enquestats que consideren que la situació de la comarca es mantindrà estable. Entre la resta (de nou l'altre 1/2) també ara s'imposen les opcions optimistes (43,85%) a les pessimistes (9,49%). Potser podríem subratllar que, tanmateix, en aquest cas la diferència entre optimistes i pessimistes és superior, de manera que semblaria que es té més confiança en una evolució positiva del conjunt de la comarca que en el fet que això tingui una traducció també positiva en les expectatives personals.

Figura 49. **Considera que la situació de la comarca de la Garrotxa serà millor o pitjor d'aquí un any**

Creu que el nivell de vida de la comarca de la Garrotxa, en general, millorarà, serà igual o empitjorarà d'aquí a un any?

2.7

ELS PERFILS DE L'EXCLUSIÓ: BUSCANT RELACIONS CAUSALS

En aquest darrer apartat ens proposem analitzar algunes relacions entre les variables que hem descrit en les pàgines anteriors. Aquesta anàlisi ens permetrà establir alguns vincles de causalitat; és a dir, observar **fins a quin punt algunes de les situacions d'exclusió i/o vulnerabilitat (variables dependents) s'expliquen per les característiques personals o contextuais de les persones que les pateixen (variables independents)**. Aquest exercici és crucial per tal d'entendre millor com són els perfils de la pobresa i, per tant, com podem treballar-hi amb més coneixement i eficàcia.

També cal subratllar que podem donar aquest pas -que ens porta de la descripció univariant a l'anàlisi bivariant- perquè disposem d'una mostra estadísticament representativa. Això ens permetrà destriar aquelles relacions que poden ser considerades significatives. De fet, després d'haver fet les corresponents operacions estadístiques, a les properes pàgines només tractarem aquelles relacions que són significatives i que, per tant, ens ofereixen prou confiança estadística com per prendre-les en consideració⁵.

Abans d'entrar en els resultats concrets, qualsevol estudi sobre relacions de causalitat parteix d'un seguit d'hipòtesis que, posteriorment, es contrasten amb les dades disponibles. En aquest cas, el que hem fet és, d'una banda, seleccionar un conjunt de variables (dependents) que, segons el nostre parer, poden ser utilitzades com a indicadors d'exclusió i vulnerabilitat social i, d'altra banda, identificar un segon grup de variables (independents) que pensem que poden ajudar-nos a dibuixar el perfil de les persones que es troben en aquesta situació:

Variables dependents	Variables independents
1- Retards pagaments serveis bàsics i supermercat	1- Edat
2- Anar una setmana de vacances	2- Nacionalitat
3- Despesa imprevista de 700 €	3- Amb qui vius
4- Taxa AROPE	4- Nivell d'estudis
5- Ha anat a serveis socials	5- Domini del català i del castellà
6- Situació laboral	6- Anys que fa que viu al municipi
7- Més de 12 mesos buscant feina	7- Règim de tinença d'habitatge
8- Tipus de contracte	8- On viu la família més propera
9- Salari mensual net	9- Freqüència relacions família
10- Capacitat per arribar a finals de mes	10- Pertany a associacions
11- Expectatives personals de millora o empitjorament	
12- Expectatives comarca de millora o empitjorament	

⁵ No és aquest l'espai per entrar en aspectes estadístics, però sí que ens cal dir que metodològicament hem treballat a partir de taules de contingència, una tècnica que ens permet creuar variables i que, a través del test de *chi-quadrat*, ens ofereix una mesura sobre el grau de significació de la relació entre aquestes variables. Només hem considerat com a significatives aquelles taules que ofereixen un *chi-quadrat* inferior a 0,05.

Partint d'aquesta taula hem pogut creuar cada variable dependent amb totes les variables independents, com també –a través del test de *chi-quadrat*- establir si la relació entre aquestes és significativa o no. A continuació presentem els resultats ordenats a partir de les variables dependents i mostrant només aquelles relacions que han donat resultats significatius en termes estadístics.

2.7.1. "Dificultats per fer pagaments bàsics: hipoteca/lloguer, subministraments i alimentació"

Aquesta primera variable ens mostra una situació clara de vulnerabilitat social, ja que es preguntava si durant els darrers 12 mesos havien patit alguna dificultat o retard en el pagament del lloguer o la hipoteca, els rebuts de llum, aigua, electricitat o calefacció, o la compra del supermercat. En la part descriptiva observàvem com un 11,72% patia algunes d'aquestes dificultats, mentre que –d'aquest 11,72%- un 34,01% acumulava 3 o més d'aquestes dificultats.

Per aprofundir en qui són i quins trets distintius tenen les persones que pateixen aquestes dificultats, hem fet el creuament amb les 10 variables independents seleccionades. Només en dos casos els resultats no han estat estadísticament significatius: nivell d'estudis i domini lingüístic. Dues variables que, d'entrada, ens fan veure que el nivell formatiu no és tan important com sovint pensem.

En canvi, en la Taula 18 presentem una primera relació -que sí que és significativa- entre les dificultats per fer front a aquests pagaments bàsics i l'edat de les persones que les pateixen. Observem com **la probabilitat d'estar en situació de vulnerabilitat social (associada a les dificultats en els pagaments de béns i serveis bàsics) disminueix a mesura que augmenta l'edat**. Això vol dir que, malgrat els problemes vinculats a l'envelliment i al sobreenvelliment, la població de més de 50 anys pot fer front als pagaments bàsics amb més facilitat que la menor de 50 anys i, de manera especialment intensa, la població d'entre 35 i 50 anys. Aquesta franja, que hauria de ser la de més maduresa laboral, concentra unes proporcions significativament altes de dificultats i, per tant, de vulnerabilitat social.

Taula 18. **Dificultats pagaments bàsics per franges d'edat**
(nre. absolut de persones, nre. absolut que s'esperaria en cas de no relació
i % per columna)

	16-34 anys	35-49 anys	50-64 anys	65-74 anys	+ 74 anys	Total
Sí (pateixen dificultats)	17 (12,7) 15,7%	23 (12,5) 21,5%	4 (11,1) 4,2%	1 (5,0) 2,3%	2 (5,6) 4,2%	47 (47) 11,7%
No (pateixen dificultats)	91 (95,3) 84,3%	84 (94,5) 78,5%	91 (83,9) 95,8%	42 (38,0) 97,7%	46 (42,4) 95,8%	354 (354) 88,3%
Total	108 (108) 100%	107 (107) 100%	95 (95%) 100%	43 (43) 100%	48 (48) 100%	401 (401) 100%

També trobem una relació significativa quan creuem aquestes dificultats amb la nacionalitat de les persones enquestades. Ara, tal com es recull en el Taula 19, es detecta una relació molt forta que ens indica que el nombre de persones estrangeres que pateixen aquestes dificultats (24) està molt per sobre del nombre que hauríem d'obtenir si no existís aquesta relació (8,4); és a dir, que **la població estrangera experimenta aquesta situació de vulnerabilitat d'una manera molt més significativa que les persones de nacionalitat espanyola**. Un resultat que podríem esperar i que les dades confirmen amb contundència.

Taula 19. **Dificultats pagaments bàsics segons nacionalitat**
(nre. absolut de persones, nre. absolut que s'esperaria en cas de no relació
i % per columna)

	Espanyols	Estrangers	Total
Sí (pateixen dificultats)	23 (38,6) 7,0%	24 (8,4) 33,3%	47 (47) 11,7%
No (pateixen dificultats)	306 (209,4) 93,0%	48 (63,6) 66,7%	354 (354) 88,3%
Total	329 (329) 100%	72 (72) 100%	401 (401) 100%

Més difícils d'analitzar són les xifres que relacionen aquestes dificultats per realitzar els pagaments bàsics amb el tipus d'estructura familiar. Tendim a pensar que les persones més vulnerables són aquelles que viuen soles, en llars monoparentals o amb estructures peculiars com ara famílies extenses o conviure amb amics. Les dades de la taula 20 només validen parcialment aquestes hipòtesis de partida. Efectivament, les persones que viuen soles o en estructures peculiars tenen una major situació de vulnerabilitat, però això no es detecta a les llars monoparentals i, per contra, sí que apareix en les llars on viu la parella amb infants.

Taula 20. **Dificultats pagaments bàsics segons formes de convivència**
(nre. absolut de persones, nre. absolut que s'esperaria en cas de no relació i % per columna)

	Sol	Amb la parella	Amb la parella i fills	Llar mono-parental	Amb els pares	Amb parella i altres familiars	Amb altres familiars / amics	Total
Sí	9 (5,4) 19,6%	4 (15,2) 3,1%	23 (15,4) 17,6%	4 (3,3) 14,3%	2 (4,5) 5,3%	1 (1,8) 6,7%	4 (1,5) 30,8%	47 (47) 11,7%
No	37 (40,6) 80,4%	126 (114,8) 96,9%	108 (115,6) 82,4%	24 (24,7) 85,7%	36 (33,5) 94,7%	14 (13,2) 93,3%	9 (11,5) 69,2%	354 (354) 88,3%
Total	48 (48) 100%	130 (130) 100%	131 (131) 100%	28 (28) 100%	38 (38) 100%	15 (15) 100%	13 (13) 100%	401 (401) 100%

Una hipòtesi habitual -també vinculada a les dinàmiques familiars- afirmaria que la vulnerabilitat es relaciona negativament amb la proximitat dels nexes familiars. És a dir, com més familiars a prop, menys risc d'exclusió. La taula 21 analitza aquesta relació i ens indica que, efectivament, **qui té família a Olot o a la Garrotxa és menys vulnerable que qui té la família a l'estranger i que, simplement, manifesta no tenir cap família propera**. Els resultats per a qui té la família a altres comarques de Girona o a un altre municipi de Catalunya són més neutres i menys significatius.

Taula 21. **Dificultats pagaments bàsics segons proximitat dels vincles familiars**
(nre. absolut de persones, nre. absolut que s'esperaria en cas de no relació i % per columna)

	Mateix municipi	Altre municipi Garrotxa	Altre municipi de Girona	Altre municipi de Catalunya	Altre municipi d'Espanya	Altre municipi de l'estranger	Sense cap família propera	Total
Sí	18 (9,2) 7,2%	0 (4,9) 0,0%	10 (4,6) 25,6%	3 (3,3) 10,7%	2 (1,2) 20,0%	12 (3,3) 42,9%	2 (0,6) 40,0%	47 (47) 11,7%
No	231 (219,8) 92,8%	42 (37,1) 100%	29 (34,4) 74,4%	25 (24,7) 89,3%	8 (8,8) 80,0%	16 (24,7) 57,1%	3 (4,4) 60,0%	354 (354) 88,3%
Total	249 (249) 100%	42 (42) 100%	39 (39) 100%	28 (28) 100%	10 (10) 100%	28 (28) 100%	5 (5) 100%	401 (401) 100%

Encara millor que la proximitat, la freqüència de les relacions amb la família és normalment considerada com un factor de reducció de la vulnerabilitat social. En aquesta direcció, el quadre 22 ens mostra una relació més atenuada entre ambdues variables. Certament, **qui es relaciona amb la família sovint o molt sovint té una probabilitat menor de tenir dificultats de pagament que qui no ho fa mai o gairebé mai**. Només en els casos més extrems (molt sovint i mai), però, la relació és intensa.

Taula 22. **Dificultats pagaments bàsics segons freqüència de relacions familiars**
(nre. absolut de persones, nre. absolut que s'esperaria en cas de no relació i % per columna)

	Molt sovint	Sovint	De tant en tant	Gairebé mai	Mai	Total
Sí	14 (24,2) 6,6%	12 (12,8) 10,6%	7 (5) 15,9%	9 (2,6) 39,1%	3 (0,3) 100%	45 (45) 11,4%
No	199 (188,8) 93,4%	101 (100,2) 89,4%	37 (39,0) 84,1%	14 (20,4) 60,9%	0 (2,7) 0,0%	351 (351) 88,6%
Total	213 (213) 100%	113 (113) 100%	44 (44) 100%	23 (23) 100%	3 (3) 100%	396 (396) 100%

Usant ara una nova variable independent, constatem que la relació entre les dificultats de pagament i els anys que fa que les persones viuen al municipi d'Olot és molt forta. Tal com s'aprecia en la taula 23, qui porta més de 30 anys o tota la vida vivint a Olot té poques possibilitats de trobar-se en situació de vulnerabilitat; mentre que aquesta augmenta en les persones que fa menys temps que hi viuen.

Una dada aparentment estranya és aquella que, llegint només la situació de qui fa menys de 30 anys que viu a Olot, ens indica que la relació entre vulnerabilitat i anys d'estada al municipi és menys intensa entre aquelles persones d'arribada més recent, i més destacable entre qui s'acosta als 30 anys de vida al municipi. Probablement caldrà reflexionar sobre, d'una banda, la incidència de la variable edat i, de l'altra, sobre les característiques d'aquelles persones que van arribar durant les darreres dues dècades del segle XX.

Taula 23. **Dificultats pagaments bàsics per anys que viu al municipi**
(nre. absolut de persones, nre. absolut que s'esperaria en cas de no relació i % per columna)

	Tota la vida	5 o - anys	6-15 anys	16-30 anys	+ 30 anys	Total
Sí	5 (18,4) 3,2%	12 (6,8) 20,7%	16 (7,7) 24,2%	11 (4,6) 28,2%	3 (9,5) 3,7%	47 (47) 11,7%
No	152 (138,6) 96,8%	46 51,2 79,3%	50 (58,3) 75,8%	28 (34,4) 71,8%	78 (71,5) 96,3%	354 (354) 88,3%
Total	157 (157) 100%	58 (58) 100%	66 (66) 100%	39 (39) 100%	81 (81) 100%	401 (401) 100%

A més de les relacions familiars, les xarxes socials també s'han presentat habitualment com una variable relacionada amb el risc d'exclusió. Així, qui disposa d'una densa xarxa de relacions és normalment considerat més resistent -menys vulnerable- a l'exclusió social. La taula 24 ens mostra aquesta relació i ens permet observar com, efectivament, la pertinença a alguna entitat i/o associació redueix el risc de patir dificultats en el pagament de béns i serveis bàsics.

Taula 24. **Dificultats pagaments bàsics i pertanyença a alguna entitat i/o associació**
(nre. absolut de persones, nre. absolut que s'esperaria en cas de no relació i % per columna)

	Sí (pertanyença)	No (pertanyença)	Total
Sí	2 (9,6) 2,4%	45 (37,4) 14,1%	47 (47) 11,7%
No	80 (72,4) 97,6%	274 (281,6) 85,9%	354 (354) 88,3%
Total	82 (82) 100%	319 (319) 100%	401 (401) 100%

També, en darrer lloc, ofereix resultats interessants l'estudi de la relació entre vulnerabilitat social (mesurada com les dificultats de pagaments de béns i serveis bàsics) i el règim de tinença de l'habitatge on viuen les persones enquestades. Aquesta informació, recollida a la taula 25, ens mostra com **les situacions amb més risc de vulnerabilitat social són d'aquelles persones que viuen de lloguer. La propietat -pagada, heretada o hipotecada- sembla ser un bon tallafocs per al risc d'exclusió.**

Taula 25. **Dificultats pagaments bàsics segons règim de tinença de l'habitatge**
(nre. absolut de persones, nre. absolut que s'esperaria en cas de no relació i % per columna)

	Propietat pagant hipoteca	Propietat amb hipoteca pagada	Propietat per herència o donació	Lloguer	Total
Sí	7 (9,6) 8,5%	3 (20,6) 1,7%	1 (3,3) 3,6%	36 (13,5) 31,3%	47 (47) 11,7%
No	75 (72,4) 91,5%	173 (155,4) 98,3%	27 (24,7) 96,4%	79 (101,5) 68,7%	354 (354) 88,3%
Total	82 (82) 100%	176 (176) 100%	28 (28) 100%	115 (115) 100%	401 (401) 100%

2.7.2. "Capacitat per anar de vacances fora de casa almenys una setmana l'any"

Usem ara aquest segon indicador de vulnerabilitat social perquè –com l'anterior- forma part de la taxa AROPE i perquè ens permet valorar quines són aquelles persones que, mostrant una situació de fragilitat notable, no poden permetre's ni una setmana de vacances l'any. En aquest cas, totes les variables independents que hem proposat inicialment han donat, segons el test del *chi-quadrat*, relacions significatives.

Per començar, es repeteix la relació significativa entre vulnerabilitat i franges d'edat. A la taula 26 se'ns mostra com -excepte per als majors de 75 anys- **les persones d'entre 50 i 75 tenen més probabilitat de poder pagar-se una setmana de vacances que les menors de 50 anys**. També és cert, però, que la intensitat d'aquesta relació no és tan forta com quan analitzaven les dificultats per accedir als béns i serveis bàsics.

Taula 26. **Capacitat permetre's una setmana de vacances segons edat**
(nre. absolut de persones, nre. absolut que s'esperaria en cas de no relació i % per columna)

	16 - 35 anys	35 - 49 anys	50 - 64 anys	65 - 74 anys	+ 75 anys	Total
Sí (poden tenir vacances)	68 (69,8) 63,0%	59 (68,5) 55,7%	70 (61,4) 73,7%	34 (28,4) 77,3%	28 (31,0) 58,3%	259 (259) 64,6%
No (poden tenir vacances)	40 (38,2) 37,0%	47 (37,5) 44,3%	25 (33,6) 26,3%	10 (15,6) 22,7%	20 (17,0) 41,7%	142 (142) 35,4%
Total	108 (108) 100%	106 (106) 100%	95 (95) 100%	44 (44) 100%	48 (48) 100%	401 (401) 100%

Quant a la nacionalitat, aquesta torna a ser una variable que explica de manera clara i intensa el risc d'exclusió social. Si no hi hagués una relació d'associació significativa, esperaríem que el nombre de persones de nacionalitat espanyola que no poden permetre's anar de vacances fos de 116,5, però a l'enquesta aquests estan subrepresentats i se situen en 90. En canvi, entre la població estrangera, la no associació fa una previsió de 25,5 persones que no haurien de poder anar de vacances, però a l'enquesta hi ha 52 persones que ho afirmen. És a dir, tal com recull la taula 27, **la probabilitat de no poder anar de vacances és significativament més elevada entre les persones estrangeres que entre les que tenen la nacionalitat espanyola**.

Taula 27. **Capacitat permetre's una setmana de vacances segons nacionalitat**
(nre. absolut de persones, nre. absolut que s'esperaria en cas de no relació i % per columna)

	Espanyols	Estrangers	Total
Sí	239 (212,5) 72,6%	20 (46,5) 27,8%	259 (259) 64,6%
No	90 (116,5) 27,4%	52 (25,5) 72,2%	142 (142) 35,4%
Total	329 (329) 100%	72 (72) 100%	401 (401) 100%

A diferència d'allò que passava amb la variable anterior, ara el nivell màxim d'estudis assolits sí que explica una major o menor vulnerabilitat, mesurada ara en termes de capacitat per permetre's almenys una setmana de vacances fora de casa a l'any. Observant les xifres de la taula 28 s'observa que aquesta afirmació és especialment certa per a aquells que només han arribat a tenir estudis primaris (amb menor probabilitat de permetre's les vacances) i per a aquells amb estudis superiors (amb major probabilitat de poder anar de vacances). Sense relació significativa es trobarien els pocs que no tenen estudis i també aquells que han finalitzat els estudis secundaris.

Taula 28. **Capacitat permetre's setmana de vacances segons nivell màxim d'estudis assolits**

(nre. absolut de persones, nre. absolut que s'esperaria en cas de no relació i % per columna)

	sense estudis	estudis primaris	estudis secundaris	estudis superiors	Total
Sí	6 (6,5) 60,0%	75 (90) 54,0%	106 (103,6) 66,3%	72 (58,9) 79,1%	259 (259) 64,8%
No	4 (3,5) 40,0%	64 (49) 46,0%	54 (56,4) 33,8%	19 (32,1) 20,9%	141 (141) 35,3%
Total	10 (10) 100%	139 (139) 100%	160 (160) 100%	91 (91) 100%	400 (400) 100%

En una direcció similar, els coneixements lingüístics també apareixen com una forma de preveure el risc d'exclusió social. Les relacions són significatives tant quan usen la variable "domini absolut del català" com quan usen "domini absolut del castellà". Donat que els resultats són estadísticament força similars, només mostrarem -en la taula 29- les xifres pel cas del coneixement del català. Com pot observar-se, qui domina la

llengua catalana (també la castellana) té una probabilitat significativament major de poder permetre's unes vacances que aquell que no la domina.

Taula 29. **Capacitat permetre's una setmana de vacances i domini del català**
(nre. absolut de persones, nre. absolut que s'esperaria en cas de no relació i % per columna)

	Sí (domini català)	No (domini català)	Total
Sí	211 (178,3) 76,4%	48 (80,7) 38,4%	259 (259) 64,6%
No	65 (97,7) 23,6%	77 (44,3) 61,6%	142 (142) 35,4%
Total	276 (276) 100%	125 (125) 100%	401 (401) 100%

També resulta interessant observar la relació entre els anys que fa que viuen al municipi i la seva capacitat per permetre's unes vacances. El quadre 29 mostra les xifres d'aquesta relació, de les quals podem destacar, de nou, una relació positiva entre el temps que es porta residint al municipi i la capacitat de resistir el risc d'exclusió social. És a dir, **aquells que han viscut tota la vida a Olot o que fa més de 30 anys que hi resideixen tenen més possibilitats de permetre's unes vacances que aquells que han arribat més recentment al municipi.**

Taula 30. **Capacitat permetre's unes vacances per anys que viu al municipi**
(nre. absolut de persones, nre. absolut que s'esperaria en cas de no relació i % per columna)

	Tota la vida	5 o - anys	6-15 anys	16-30 anys	+ 30 anys	Total
Sí	131 (100,8) 84,0%	23 (37,5) 39,7%	24 (42,6) 36,4%	24 (25,8) 60,0%	57 (52,3) 70,4%	259 (259) 64,6%
No	25 (55,2) 96,8%	35 (20,5) 60,3%	42 (23,4) 63,6%	16 (14,2) 40,0%	24 (28,7) 29,6%	142 (142) 35,4%
Total	156 (156) 100%	58 (58) 100%	66 (66) 100%	40 (40) 100%	81 (81) 100%	401 (401) 100%

La vulnerabilitat social també pot tenir una estreta relació amb el tipus de tinença de l'habitatge on es viu. També en aquest cas, usant com a mesura la capacitat per permetre's unes vacances, detectem una relació significativa. Tal com es dedueix de la taula 31, **aquelles persones que viuen de lloguer són les que tenen menys probabilitats de poder permetre's unes vacances,** mentre que a la resta de categories (en propietat pagada, hipotecada o heretada) aquesta probabilitat és més elevada.

Taula 31. **Capacitat permetre's unes vacances segons règim de tinença de l'habitatge**
(nre. absolut de persones, nre. absolut que s'esperaria en cas de no relació i % per columna)

	Propietat pagant hipoteca	Propietat amb hipoteca pagada	Propietat per herència o donació	Lloguer	Total
Sí	58 (53,0) 70,7%	139 (113,7) 79,0%	22 (18,1) 78,6%	40 (74,3) 78,6%	259 (259) 64,6%
No	24 (29,0) 29,3%	37 (62,3) 21,0%	6 (9,9) 21,4%	75 (40,7) 65,2%	142 (142) 35,4%
Total	82 (82) 100%	176 (176) 100%	28 (28) 100%	115 (115) 100%	401 (401) 100%

Amb relació a les hipòtesis sobre la incidència de les xarxes familiars en la capacitat de mantenir la cohesió social, en les taules 32, 33 i 34 **es valora respectivament com el tipus de família, la proximitat amb altres familiars i la freqüència de les relacions que estableixen expliquen, almenys parcialment, la capacitat d'anar de vacances i, per tant, de poder mantenir uns mínims de qualitat de vida.**

D'entrada, si ens fixem en els models de família, constatem que aquelles persones que viuen soles i aquelles que viuen en llars monoparentals són les que tenen més dificultats a l'hora de permetre's unes vacances. Quant a la proximitat familiar, qui té menys capacitat de permetre's aquest descans és, sobretot, qui no té la família a l'estranger o en un altre municipi d'Espanya. En darrer terme, fixant-nos ara en la freqüència de les relacions, també aquells que es veuen més esporàdicament amb la família (de tant en tant, gairebé mai o mai) són els que tenen menys probabilitat de poder permetre's unes vacances.

Taula 32. **Capacitat permetre's vacances segons formes de convivència**
(nre. absolut de persones, nre. absolut que s'esperaria en cas de no relació i % per columna)

	Sol	Amb la parella	Amb la parella i fills	Llar monoparental	Amb els pares	Amb parella i altres familiars	Amb altres familiars / amics	Total
Sí	20 (29,7) 43,5%	96 (84,6) 73,3%	88 (84,6) 67,2%	13 (18,1) 46,4%	26 (23,9) 70,3%	9 (9,7) 60,0%	7 (8,4) 53,8%	259 (259) 64,6%
No	26 (16,3) 56,5%	35 (46,4) 26,7%	43 (46,4) 32,8%	15 (9,9) 53,6%	11 (13,1) 29,7%	6 (5,3) 40,0%	6 (4,6) 46,2%	142 (142) 35,4%
Total	46 (46) 100%	131 (131) 100%	131 (131) 100%	28 (28) 100%	37 (37) 100%	15 (15) 100%	13 (13) 100%	401 (401) 100%

Taula 33. **Capacitat permetre's vacances segons proximitat dels vincles familiars**

(nre. absolut de persones, nre. absolut que s'esperaria en cas de no relació i % per columna)

	Mateix municipi	Altre municipi Garrotxa	Altre municipi de Girona	Altre municipi de Catalunya	Altre municipi d'Espanya	Altre municipi de l'estranger	Sense cap família propera	Total
Sí	177 (160) 71,4%	34 (27,8) 79,1%	21 (25,2%) 53,8%	16 (18,1) 57,1%	3 (6,5) 30,0%	6 (18,1) 21,4%	2 (3,2) 40,0%	259 (259) 64,6%
No	71 (87,8) 28,6%	9 (15,2) 20,9%	18 (13,8) 46,2%	12 (9,9) 42,9%	7 (3,5) 70,0%	22 (9,9) 78,6%	3 (1,8) 60,0%	142 (142) 35,4%
Total	248 (248) 100%	43 (43) 100%	39 (39) 100%	28 (28) 100%	10 (10) 100%	28 (28) 100%	5 (5) 100%	401 (401) 100%

Quadre 34. **Capacitat permetre's vacances segons freqüència de relacions familiars**

(nre. absolut de persones, nre. absolut que s'esperaria en cas de no relació i % per columna)

	Molt sovint	Sovint	De tant en tant	Gairebé mai	Mai	Total
Sí	157 (138) 73,7%	77 (73,3) 68,1%	18 (28,6) 40,9%	5 (14,9) 21,7%	0 (1,9) 0,0%	257 (257) 64,9%
No	56 (74,8) 26,3%	36 (39,7) 31,9%	26 (15,4) 59,1%	18 (8,1) 78,3%	3 (1,1) 100%	139 (139) 35,1%
Total	213 (213) 100%	113 (113) 100%	44 (44) 100%	23 (23) 100%	3 (3) 100%	396 (396) 100%

Finalment, la hipòtesi que relaciona la pertinença associativa (és a dir, els vincles amb la xarxa social) amb les situacions de vulnerabilitat social també apareix com a significativa quan usem com a indicador la capacitat per permetre's unes vacances d'almenys una setmana a l'any. En la taula 35, tot i que la intensitat de la relació és moderada, podem observar com aquelles persones que pertanyen a una entitat i/o associació tenen més probabilitat de poder permetre's unes vacances.

Taula 35. **Capacitat permetre's vacances i pertanyença a alguna entitat i/o associació**

(nre. absolut de persones, nre. absolut que s'esperaria en cas de no relació i % per columna)

	Sí (pertanyença)	No (pertanyença)	Total
Sí	62 (53,0) 75,6%	197 (206) 61,8%	259 (259) 64,6%
No	20 (29,0) 24,4%	122 (113) 38,2%	142 (142) 35,4%
Total	82 (82) 100%	319 (319) 100%	401 (401) 100%

2.7.3. “La seva llar pot fer front a una despesa imprevista de 700 euros amb recursos propis”

En aquest tercer epígraf tornem a usar una de les preguntes que s'utilitzen per construir la taxa AROPE: saber si les persones poden fer front, amb recursos propis, a una despesa imprevista de 700 euros. Aquest és clarament un indicador de vulnerabilitat o risc d'exclusió social. Com amb l'indicador anterior –capacitat de permetre's unes vacances–, totes les relacions amb les variables independents proposades han resultat estadísticament significatives. Les repassem tot seguit⁶.

Comencen amb la relació entre la capacitat de fer front a una despesa imprevista i l'edat. De nou, les persones més grans de 50 anys tenen més probabilitat de poder assumir aquesta despesa imprevista que les menors de 50 anys. La relació és significativa, però feble. L'edat continua explicant el risc d'exclusió social, però ho fa d'una manera feble i, per tant, podríem trobar-nos davant d'una relació espúria que amagués altres factors explicatius més rellevants.

Taula 35. **Fer front a una despesa de 700 euros segons edat**

(nre. absolut de persones, nre. absolut que s'esperaria en cas de no relació i % per columna)

	16 - 35 anys	35 - 49 anys	50 - 64 anys	65 - 74 anys	+ 75 anys	Total
Sí (despesa 700 euros)	69 (71,2) 63,9%	57 (70,5) 53,3%	70 (62,6) 73,7%	35 (29,0) 79,5%	34 (31,6) 70,8%	265 (265) 65,9%
No (despesa 700 euros)	39 (36,3) 36,1%	49 (35,9) 45,8%	24 (31,9) 25,3%	9 (14,8) 20,5%	14 (16,1) 29,2%	135 (135) 33,6%
Total	108 (108) 100%	107 (107) 100%	95 (95) 100%	44 (44) 100%	48 (48) 100%	402 (402) 100%

La feblesa de la variable edat contrasta –també com en el casos anteriors– amb la fortalesa de la variable nacionalitat. Així, tal com ens mostra a la taula 36, **la probabilitat de poder fer front a aquesta despesa imprevista és**

⁶ Hi ha dues persones de la mostra que no han respost aquesta pregunta i que, per tant, apareixerien en la clàssica categoria de “no sap/no contesta” (*missing values*). Per tal de simplificar els quadres i fer-los més comprensibles, hem optat per no introduir la fila del “no sap/no contesta”. Això produeix alguns desajustos en les xifres que apareixen en els quadres. Hem considerat preferible assumir-los que fer més complicats els quadres.

molt baixa entre la població estrangera i força alta entre els de nacionalitat espanyola. Significativament, mentre que en cas de no relació esperaríem 47,5 d'estrangers capaços de fer front a aquest pagament imprevist, a l'enquesta només afirmen poder-ho fer 19. La distància entre ambdues xifres ens dona una mesura intuïtiva de la intensitat de la relació.

Taula 36. **Fer front a una despesa de 700 euros segons nacionalitat**
(nre. absolut de persones, nre. absolut que s'esperaria en cas de no relació i % per columna)

	Espanyols	Estrangers	Total
Sí	246 (217,5) 74,5%	19 (47,5) 26,4%	265 (265) 65,9%
No	82 (110,8) 24,8%	53 (24,2) 73,6%	135 (135) 33,6%
Total	330 (330) 100%	72 (72) 100%	402 (402) 100%

Quant a la capacitat explicativa del nivell d'estudis assolit, també –com amb la variable analitzada en l'epígraf anterior- apareix una relació relativament forta en les categories *estudis superiors* i *estudis primaris* i, en canvi, no significativa quan parlem d'*estudis secundaris*. **Només els extrems semblen importants, de manera que, efectivament, la població universitària mostra menys vulnerabilitat (mesurada en la capacitat de pagar aquests 700 euros imprevistos) que qui només ha assolit els estudis primaris.**

Taula 37. **Fer front a una despesa de 700 euros segons nivell màxim d'estudis assolits**
(nre. absolut de persones, nre. absolut que s'esperaria en cas de no relació i % per columna)

	sense estudis	estudis primaris	estudis secundaris	estudis superiors	Total
Sí	5 (6,6) 50,0%	82 (91,9) 59,0%	108 (105,7) 67,5%	70 (60,8) 76,1%	265 (265) 66,1%
No	5 (3,3) 50,0%	57 (46,4) 41,0%	52 (53,5) 32,5%	20 (30,7) 21,7%	134 (134) 33,4%
Total	10 (10) 100%	139 (139) 100%	160 (160) 100%	92 (92) 100%	401 (401) 100%

El domini lingüístic també apareix com una variable que es relaciona amb intensitat amb la vulnerabilitat social, tant si parlem del domini del català com del castellà. A la taula 37 hem recollit els resultats pel cas del català i, com pot apreciar-se, aquelles persones enquestades que el dominen tenen

una probabilitat més alta de poder fer front a un pagament imprevist (211 enfront l'expectativa de 182,6) que aquelles que no el dominen (54 enfront l'expectativa de 82,4).

Taula 38. **Fer front a una despesa de 700 euros i domini del català**
(nre. absolut de persones, nre. absolut que s'esperaria en cas de no relació i % per columna)

	Sí (domini català)	No (domini català)	Total
Sí	211 (182,6) 76,2%	54 (82,4) 43,2%	265 (265) 65,9%
No	64 (93,0) 23,1%	71 (42,0) 56,8%	135 (135) 33,6%
Total	277 (277) 100%	125 (125) 100%	402 (402) 100%

També identifiquem una relació significativa entre la mesura de vulnerabilitat social d'aquest epígraf i el nombre d'anys que porten vivint al municipi. Sobretot en els seu extrems, **qui porta més de 30 anys (61/53,4) o tota la vida residint a Olot (134/103,5) es mostra menys vulnerable que les persones d'arribada més recent.** Les xifres són menys contundents entre els que porten menys de 30 anys al municipi i, a més a més, sembla que –a diferència d'allò que trobàvem en l'epígraf anterior- les dificultats són més intenses com menys anys porten al municipi. Probablement la manca de consistència en aquests resultats és una mostra de la feblesa d'aquesta relació quan desglossem la categoria genèrica d'aquells que fa menys 30 anys que viuen al municipi.

Taula 39. **Fer front a una despesa de 700 euros per anys que viu al municipi**
(nre. absolut de persones, nre. absolut que s'esperaria en cas de no relació i % per columna)

	Tota la vida	5 o - anys	6-15 anys	16-30 anys	+ 30 anys	Total
Sí	134 (103,5) 85,4%	21 (38,2) 36,2%	26 (43,5) 39,4%	23 (26,4) 57,5%	61 (53,4) 75,3%	259 (259) 64,6%
No	22 (52,7) 14,0%	37 (19,5) 63,8%	40 (22,2) 60,6%	16 (13,4) 40,0%	20 (27,2) 24,7%	142 (142) 35,4%
Total	156 (156) 100%	58 (58) 100%	66 (66) 100%	40 (40) 100%	81 (81) 100%	401 (401) 100%

No trobem aquestes dificultats interpretatives quan analitzem la relació entre vulnerabilitat i tipus de tinença de l'habitatge on viuen. De manera coherent amb allò que havíem constatat en els epígrafs anteriors, es repeteix la constatació que **qui té l'habitatge en propietat (pagada, heretada o pagant hipoteca) és menys vulnerable davant d'un imprevist de 700 euros que aquell qui viu de lloguer.**

Taula 40. **Fer front a una despesa de 700 euros segons règim de tinença de l'habitatge**

(nre. absolut de persones, nre. absolut que s'esperaria en cas de no relació i % per columna)

	Propietat pagant hipoteca	Propietat amb hipoteca pagada	Propietat per herència o donació	Lloguer	Total
Sí	57 (54,1) 69,5%	147 (116,7) 83,1%	23 (18,5) 82,1%	38 (75,8) 33,0%	265 (265) 65,9%
No	24 (27,5) 29,3%	29 (59,4) 16,4%	5 (9,4) 17,9%	77 (38,6) 67,0%	135 (135) 33,6%
Total	82 (82) 100%	177 (177) 100%	28 (28) 100%	115 (115) 100%	402 (402) 100%

Si ens fixem en aquelles variables que ens servien per relacionar vulnerabilitat social amb xarxes socials i familiars, tornem a trobar relacions de causalitat significatives tot i que amb una intensitat moderada. Recordem que ens estem referint a les formes de convivència (taula 41), la proximitat dels vincles familiars (taula 42), la freqüència de les relacions familiars (taula 43) i la pertinença a entitats i/o associacions (taula 44).

En primer lloc, en coherència amb els resultats anteriors, observem com les persones que viuen soles o en llars monoparentals són les que tenen menys capacitat de fer front a imprevistos materials. Quant a la proximitat als familiars, aquells amb més dificultats per poder fer front a un pagament imprevist de 700 euros es troben en les categories *altre municipi d'Espanya* (8/3,4), *altre municipi de l'estranger* (22/9,4) i *no tinc família* (3/1,7). En canvi, aquelles que tenen els familiars a la comarca o a la mateixa ciutat d'Olot mostren menys vulnerabilitat. També la freqüència de les relacions importa, de manera que aquelles que mai o gairebé mai es relacionen amb familiars es mostren més vulnerables que aquelles que hi tenen relacions freqüents. Finalment, també la pertinença a entitats i/o associacions ens mostra relacions significatives en la direcció ja esmentada.

Taula 41. **Fer front a una despesa de 700 euros segons formes de convivència**
(nre. absolut de persones, nre. absolut que s'esperaria en cas de no relació i % per columna)

	Sol	Amb la parella	Amb la parella i fills	Llar mono-parental	Amb els pares	Amb parella i altres familiars	Amb altres familiars / amics	Total
Sí	24 (30,3) 52,2%	100 (86,4) 76,3%	87 (86,4) 66,4%	12 (18,5) 42,9%	26 (25) 68,4%	9 (9,9) 60,0%	7 (8,6) 53,8%	265 (265) 66,1%
No	21 (15,4) 45,7%	31 (44,0) 23,7%	44 (44,0) 33,6%	16 (9,4) 57,1%	11 (12,8) 28,9%	6 (5,0) 40,0%	6 (4,4) 46,2%	135 (135) 33,6%
Total	46 (46) 100%	131 (131) 100%	131 (131) 100%	28 (28) 100%	38 (38) 100%	15 (15) 100%	13 (13) 100%	402 (402) 100%

Taula 42. **Fer front a una despesa de 700 euros segons proximitat dels vincles familiars**

(nre. absolut de persones, nre. absolut que s'esperaria en cas de no relació i % per columna)

	Mateix municipi	Altre municipi Garrotxa	Altre municipi de Girona	Altre municipi de Catalunya	Altre municipi d'Espanya	Altre municipi de l'estranger	Sense cap família propera	Total
Sí	188 (164,1) 75,5%	32 (28,3) 74,4%	21 (25,7) 53,8%	14 (18,5) 50,0%	2 (6,6) 20,0%	6 (18,5) 21,4%	2 (3,3) 40,0%	265 (265) 65,9%
No	60 (83,6) 24,1%	11 (14,4) 25,6%	18 (13,1) 46,2%	13 (9,4) 46,4%	8 (3,4) 80,0	22 (9,4) 78,6%	3 (1,7) 60,0%	135 (135) 33,6%
Total	249 (249) 100%	43 (43) 100%	39 (39) 100%	28 (28) 100%	10 (10) 100%	28 (28) 100%	5 (5) 100%	402 (402) 100%

Taula 43.. **Fer front a una despesa de 700 euros segons freqüència de relacions familiars**

(nre. absolut de persones, nre. absolut que s'esperaria en cas de no relació i % per columna)

	Molt sovint	Sovint	De tant en tant	Gairebé mai	Mai	Total
Sí	167 (141,8) 78,0%	73 (74,9) 64,6%	18 (29,1) 40,9%	5 (15,2) 21,7%	0 (2,0) 0,0%	263 (263) 66,2%
No	46 (71,2) 21,5%	39 (37,6) 34,5%	26 (14,6) 59,1%	18 (7,6) 78,3%	3 (1,0) 100%	132 (132) 33,2%
Total	214 (214) 100%	113 (113) 100%	44 (44) 100%	23 (23) 100%	3 (3) 100%	396 (396) 100%

Taula 44.. **Fer front a una despesa de 700 euros i pertanyença a alguna entitat i/o associació**

(nre. absolut de persones, nre. absolut que s'esperaria en cas de no relació i % per columna)

	Sí (pertanyença)	No (pertanyença)	Total
Sí	74 (54,1) 90,2%	191 (210,9) 59,7%	265 (265) 65,9%
No	8 (27,5) 9,8%	127 (107,5) 39,7%	135 (135) 33,6%
Total	82 (82) 100%	320 (320) 100%	402 (402) 100%

Acabem aquest epígraf fent un breu balanç també dels dos anteriors. Tant les dificultats de fer front als pagaments bàsics com la capacitat d'anar una setmana de vacances i de fer front a un pagament imprevist de 700 euros formen part de l'indicador sintètic AROPE usat per la UE. Aquest indicador utilitza altres preguntes que també hem plantejat en l'enquesta: capacitat de permetre's determinats àpats, mantenir l'habitatge a una temperatura adequada, comprar un televisor, una rentadora o un cotxe. Totes les respostes a aquestes preguntes donen, al creuar-les amb les variables independents, relacions significatives com les que hem analitzat fins ara, de manera que ens ha semblat sobrer i repetitiu introduir-les.

El mateix ens passa quan ho mirem de manera integrada i usem com a variable depenent la mateixa taxa AROPE. Expressat amb altres termes, aquesta mesura de vulnerabilitat social, almenys en el cas de la ciutat d'Olot, ens permet identificar algunes característiques del perfil de les persones en risc d'exclusió:

- D'una banda, detectem que la relació és feble o inexistent amb alguns trets que fins fa poc eren considerats com a molt rellevants, com per exemple l'edat i els nivell d'estudis. Probablement, la pròpia extensió del risc d'exclusió fa que aquests siguin transversals i afectin persones que es troben en diferents moments del cicle vital i amb diferents nivells formatius.
- D'altra banda, les variables que millor explicarien la vulnerabilitat social serien de tres tipus: d'origen (nacionalitat, anys d'estada al municipi), de formes de convivència (estructura de la llar i règim de tinença de l'habitatge) i relacionals (xarxes socials i familiars).

2.7.5. "En el darrer any s'ha adreçat alguna vegada als serveis socials de l'ajuntament"

Després d'analitzar tres variables que ens han permès delimitar el perfil de les persones més vulnerables, en aquest nou epígraf ens fixem en una pregunta sobre si les persones enquestades s'han adreçat alguna vegada, durant el darrer any, als serveis socials de l'ajuntament (Consorti d'Acció Social de la Garrotxa). La resposta a aquest interrogant ens hauria de permetre identificar aquell col·lectiu que ha travessat la frontera de la vulnerabilitat i que, per tant, ja ha fet explícita, a través d'una demanda d'ajut, la seva situació d'exclusió social.

Com abans, creuant aquest col·lectiu amb les diferents variables independents, esperem poder esbossar el seu perfil i, d'aquesta manera, disposar d'un coneixement que ens faciliti una millor definició de les actuacions. D'entrada, detectem una diferència important en les preguntes sobre vulnerabilitat tractades anteriorment, ja que ara són moltes menys les variables independents amb les quals trobem relacions estadísticament significatives. De fet, són sis les variables que descartem per aquest motiu:

- edat
- nivell d'estudis
- habilitats lingüístiques (tant del català com del castellà)
- lloc de residència de la família més propera
- freqüència de la relació amb la família més propera
- pertinença associativa

Observant-les podem considerar que es tracta, sobretot, de variables relacionades amb *formació* i *xarxes socials i familiars*. Unes variables que es correlacionaven amb les situacions de vulnerabilitat, però que no ho fan amb les situacions d'exclusió social.

En canvi, com veurem tot seguit, aquesta situació d'exclusió -mesurada a partir del fet d'haver-se adreçat als serveis socials- sí que presenta relacions estadísticament significatives amb variables vinculades al fet de ser una persona nouvinguda (*nacionalitat* i *anys que porten vivint en el municipi*), a les formes familiars (*model de convivència*) i a l'habitatge on es viu (*règim de tinença*). Revisem, doncs, els quadres que ens mostren els resultats de creuar aquestes quatre variables amb la demanda d'ajut als serveis socials municipals/comarcals.

En primer lloc, a la taula 45 comprovem com **la nacionalitat sí que afecta la probabilitat d'haver-se adreçat als serveis socials durant els darrers anys** i, per tant, de trobar-se en una situació de necessitat. La relació, a més, és intensa: en el cas de la població estrangera trobem una relació 13/7 (més dels *normals*), mentre que entre qui té nacionalitat espanyola la relació és 26/32 (menys dels *normals*).

Taula 45. **Adreçar-se als serveis socials alguna vegada durant el darrer any segons nacionalitat**

(nre. absolut de persones, nre. absolut que s'esperaria en cas de no relació i % per columna)

	Espanyols	Estrangers	Total
Sí	26 (32,0) 7,9%	13 (7,0) 18,1%	39 (39) 9,7%
No	304 (298,0) 92,1%	59 (65,0) 81,0%	363 (363) 90,3%
Total	330 (330) 100%	72 (72) 100%	402 (402) 100%

En la mateixa direcció, els anys que fa que viuen al municipi d'Olot també és un bon predictor de la seva probabilitat d'haver estat usuari o usuària dels serveis socials durant el darrer any. Les xifres, recollides en la taula 46, ens mostren que la relació existeix, tot i que amb una intensitat menor que quan usàvem la variable nacionalitat.

L'expectativa de ser usuari o usuària de serveis socials és significativament menor entre qui porta tota la vida (12/15,2) o més de 30 anys (2/7,9) residint a Olot. La relació és més feble en el cas d'aquells que hi porten tota la vida, probablement per l'efecte espuri de l'edat. En canvi, en les diferents franges de tots aquells que porten menys de 30 anys al municipi, el nombre de persones que reconeixen haver anat als serveis socials és superior al que s'esperaria en cas de no existir aquesta relació (7/5,6 - 11/6,4 i 7/3,9).

Taula 46. **Adreçar-se a serveis socials algun cop durant el darrer any per anys al municipi**

(nre. absolut de persones, nre. absolut que s'esperaria en cas de no relació i % per columna)

	Tota la vida	5 o - anys	6-15 anys	16-30 anys	+ 30 anys	Total
Sí	12 (15,2) 7,6%	7 (5,6) 12,1%	11 (6,4) 16,7%	7 (3,9) 17,5%	2 (7,9) 2,5%	39 (39) 9,7%
No	145 (141,8) 92,4%	51 (52,4) 87,9%	55 (59,6) 83,3%	33 (36,1) 82,5%	79 (73,1) 97,5%	363 (363) 90,3%
Total	157 (157) 100%	58 (58) 100%	66 (66) 100%	40 (40) 100%	81 (81) 100%	402 (402) 100%

La tercera variable que explicava de forma estadísticament significativa el fet de ser usuari de serveis socials era aquella que feia referència a les formes familiars o de convivència. A diferència d'allò que identificaven respecte de la variable de vulnerabilitat, que es relacionaven sobretot amb el fet de viure sol o en llars monoparentals, ara la **possibilitat d'adreçar-se als serveis socials és més alta especialment només entre aquelles persones que viuen en llars monoparentals (6/2,7) i aquelles que viuen amb parella i altres familiars (5/1,5)**, mentre que la relació és més feble en aquelles que viuen sols (5/4,5) (taula 47). A l'altre extrem també destaca la intensitat de la relació, en aquest cas positiva, amb aquelles *persones que viuen en parella*. Aquestes peculiaritats, però, podrien explicar-se pels pocs casos amb els quals estem treballant.

Taula 47. **Adreçar-se a serveis socials algun cop durant el darrer any segons formes de convivència**

(nre. absolut de persones, nre. absolut que s'esperaria en cas de no relació i % per columna)

	Sol	Amb la parella	Amb la parella i fills	Llar monoparental	Amb els pares	Amb parella i altres familiars	Amb altres familiars / amics	Total
Sí	5 (4,5) 10,9%	3 (12,7) 2,3%	17 (12,7) 13,0%	6 (2,7) 21,4%	2 (3,7) 5,3%	5 (1,5) 33,3%	1 (1,3) 7,7%	39 (39) 9,7%
No	41 (41,5) 89,1%	128 (118,3) 97,7%	114 (118,3) 87,0%	22 (25,3) 78,6%	36 (34,3) 94,7%	10 (13,5) 66,7%	12 (11,7) 92,3%	363 (363) 90,3%
Total	46 (46) 100%	131 (131) 100%	131 (131) 100%	28 (28) 100%	38 (38) 100%	15 (15) 100%	13 (13) 100%	402 (402) 100%

Finalment, **també ens ha resultat significativa la relació entre el fet d'adreçar-se als serveis socials i el règim de tinença de l'habitatge on es viu**. Més específicament, aquesta relació es concreta en el contrast entre els dos extrems: aquelles persones que viuen en propietat i amb la hipoteca pagada (9/17,2) i aquelles que viuen de lloguer (21/11,2).

Taula 48. **Adreçar-se als serveis socials alguna vegada durant el darrer any segons règim de tinença de l'habitatge**

(nre. absolut de persones, nre. absolut que s'esperaria en cas de no relació i % per columna)

	Propietat pagant hipoteca	Propietat amb hipoteca pagada	Propietat per herència o donació	Lloguer	Total
Sí	8 (8,0) 9,8%	9 (17,2) 5,1%	1 (2,7) 3,6%	21 (11,2) 18,3%	39 (39) 9,7%
No	74 (74,9) 90,2%	168 (159,8) 94,9%	27 (25,3) 96,4%	94 (103,8) 81,7%	363 (363) 90,3%
Total	82 (82) 100%	177 (177) 100%	28 (28) 100%	115 (115) 100%	402 (402) 100%

En definitiva, a diferència dels perfils de la vulnerabilitat, les persones que es troben en situació d'exclusió es definirien sobretot per aspectes com la nacionalitat (també pels anys que porten vivint al municipi) i les formes i el lloc on viuen (estructures de la llar i règim de tinença de l'habitatge). Un perfil que, d'una banda, es defineix pels orígens i, d'una altra banda, per les condicions objectives en què viuen.

2.7.6. "Situació laboral", "atur crònic" i "tipus de contracte laboral"

El treball ha estat tradicionalment la principal (si no única) palanca per a la inclusió social, de manera que de la seva anàlisi n'haurien d'extrapolar conseqüències importants sobre les situacions de vulnerabilitat i exclusió social. Així, la *situació laboral o d'atur i en tipus de contracte haurien d'ajudar-nos a delimitar un col·lectiu de persones que pateixen dificultats socials específiques.*

Tanmateix, quan hem creuat aquestes tres variables amb algunes de les característiques personals i contextuals dels enquestats no apareixen com a estadísticament significatives. Cal destacar, òbviament, que no estem analitzant fins a quin punt la situació laboral explica les dificultats socials, sinó si aquesta situació laboral es correlaciona amb algunes característiques de les persones enquestades. Ho hem fet d'aquesta manera perquè, assumida la importància de la situació laboral, hem volgut entendre com aquesta es distribueix entre la població.

En tot cas, en la taula següent es mostren quines relacions han aparegut com a estadísticament significatives i quines no. Una mirada ràpida ens permet observar com només les variables *edat*, *nacionalitat* i *estudis màxims assolits* obtenen una correlació significativa en termes de *chi-quadrat*. És a dir, la situació laboral quedaria més o menys explicada per variables tradicionals vinculades a la formació (nivell d'estudis), per una variable que sempre està present com és la nacionalitat i, probablement, per la pròpia lògica del cicle vital, per l'edat de les persones enquestades.

	Relació significativa	Relació no significativa
Situació laboral	Edat	Composició llar Domini lingüístic Anys residència municipi Proximitat familiar Freqüència relacions familiars Pertinença entitats/associacions
Atur crònic	Edat	
Tipus de contracte	Edat Nacionalitat Estudis màxims assolits	

Començant per aquesta primera variable independent (l'edat), en les taules 49, 50 i 51 recollim els resultats de creuar-les respectivament amb *situació laboral*, *atur crònic* i *tipus de contracte*. Hem de dir, també, que tot i obtenir relacions significatives, aquestes són febles i, de fet, només ens permet destacar alguns aspectes molt puntuals.

Amb relació a la situació laboral, observem com els *treballadors assalariats* tenen més presència entre la franja de menys de 50 anys, mentre que és en la franja 50-64 on trobem la menor possibilitat de trobar-nos amb aquesta categoria (46/51,1). La relació entre ser *empresari/autònom amb o sense treballadors* i les franges d'edat és en general feble i, potser d'una manera òbvia, només destacaríem la menor presència entre la gent més més joves.

Taula 49. **Situació laboral segons edat**

(nre. absolut de persones, nre. absolut que s'esperaria en cas de no relació i % per columna)

	16 - 35 anys	35 - 49 anys	50 - 64 anys	65 - 74 anys	Total
Treballador assalariat	63 (61,3) 87,5%	80 (75,8) 89,9%	46 (51,1) 76,7%	0 (0,9) 0,0%	189 (189) 85,1%
Empresari/ autònom sense treballadors	5 (7,5) 6,9%	8 (9,2) 9,9%	9 (6,2) 15,0%	1 (0,1) 100%	23 (23) 10,4%
Empresari/ autònom amb treballadors	4 (3,2) 5,6%	1 (4,0) 1,1%	5 (2,7) 8,3%	0 (0,0) 0,0%	10 (10) 4,5%
Total	72 (72) 100%	89 (89) 100%	60 (60) 100%	1 (1) 100%	222 (222) 100%

Les franges d'edat es correlacionen amb major intensitat amb la situació d'atur crònic. Així, aquelles persones que porten més d'un any buscant feina estan subrepresentades entre les menors de 34 anys (3/5,6) i sobrerrepresentades entre les majors de 50 anys (6/3,2). La cronicitat de l'atur –tampoc sembla sorprenent- afecta menys el jovent, segurament més flexibles, que no pas la població que ja es troba en la maduresa laboral.

Taula 50. **Atur crònic (un any o més) segons edat**

(nre. absolut de persones, nre. absolut que s'esperaria en cas de no relació i % per columna)

	16-34 anys	35-49 anys	50-64 anys	Total
Sí (atur crònic)	3 (5,6) 21,4%	3 (3,2) 37,5%	6 (3,2) 75,0%	12 (12) 100%
No (atur crònic)	11 (8,4) 78,6%	5 (4,8) 62,5%	2 (4,8) 25,0%	18 (18) 100%
Total	14 (14) 100%	8 (8) 100%	8 (8) 100%	30 (30) 100%

L'edat també es relacionava significativament amb el tipus de contracte laboral a disposició d'aquelles persones amb feina. De les categories emprades, cal començar descartant la d'aquelles persones que treballen sense contracte (només dos casos excepcionals) i la de funcionariat (14 casos repartits sense cap peculiaritat destacable). En canvi, sí que podem fer alguns comentaris entorn dels contractes indefinits i els temporals. **Els contractes indefinits són clarament més freqüents entre la franja 50-64 (39/34,1) que entre la franja 16-34 (40/46,7), mentre que la relació s'inverteix en el cas dels contractes indefinits (21/11,0 en la franja 16-34 i 2/8,0 en la franja 50-64 anys).**

Taula 51. **Tipus de contracte laboral segons edat**

(nre. absolut de persones, nre. absolut que s'esperaria en cas de no relació i % per columna)

	16-34 anys	35-49 anys	50-64 anys	Total
Indefinit	40 (46,7) 63,5%	61 (59,3) 76,3%	39 (34,1) 84,8%	140 (140) 74,1%
Temporal	21 (11) 33,3%	10 (14,0) 12,5%	2 (8,0) 4,3%	33 (33) 17,5%
Funcionari	2 (4,7) 3,2%	7 (5,9) 8,8%	5 (3,4) 10,9%	14 (14,0) 7,4%
Sense contracte	0 (0,7) 0,0%	2 (0,8) 2,5%	0 (0,5) 0,0%	2 (2) 1,1%
Total	63 (63) 100%	80 (80) 100%	46 (46) 100%	189 (189) 100%

Pel que fa al tipus de contracte, una variable amb certa capacitat explicativa és la nacionalitat. Tal com pot observar-se en la taula 52, malgrat el resultat positiu del test del *chi-quadrat*, les xifres no mostren una relació excessivament intensa i, en tot cas, centrada en la categoria del funcionariat on, de fet, no trobem cap persona estrangera. En les altres categories, en canvi, les dades són molts similars a les que obtenen les persones de nacionalitat espanyola: estadísticament les relacions parcials amb les categories *contracte indefinit* i *temporal* no són significatives.

Taula 52. **Tipus de contracte laboral segons nacionalitat**

(nre. absolut de persones, nre. absolut que s'esperaria en cas de no relació i % per columna)

	Espanyola	Estrangera	Total
Indefinit	111 (111,9) 73,5%	29 (28,1) 76,3%	140 (140) 74,1%
Temporal	26 (26,4) 17,2%	7 (6,6) 18,4%	33 (33) 17,5%
Funcionari	14 (11,2) 9,3%	0 (2,8) 0,0%	14 (14) 7,4%
Sense contracte	0 (1,6) 0,0%	2 (0,4) 5,3%	2 (2) 1,1%
Total	151 (151) 100%	38 (39) 100%	189 (189) 100%

Finalment, cal destacar unes dades que probablement ens remeten a una relació força previsible: aquella que s'estableix entre formació i situació laboral. Centrats en la variable *tipus de contracte laboral*, en les taules 53 i 54 constatem unes relacions intenses i, segons com les mirem, peculiars. D'entrada, pot semblar sorprenent que **la probabilitat de disposar d'un contracte indefinit sigui més elevada entre les persones amb estudis primaris i secundaris (sobre-representats: 36/31,8 i 65/59,1) que entre aquelles amb estudis superiors (sot-representats: 38/48,1)**. Aquelles amb estudis superiors sí que es mostren millor posicionades en relació amb la categoria *funcionaris*. Tot plegat és coherent amb l'estructura productiva de la comarca.

Taula 53. **Tipus de contracte laboral segons nivell màxim d'estudis assolit**

(nre. absolut de persones, nre. absolut que s'esperaria en cas de no relació i % per columna)

	Estudis primaris	Estudis secundaris	Estudis superiors	Total
Indefinit	36 (31,8) 83,7%	65 (59,1) 81,3%	38 (48,1) 58,5%	139 (139) 73,9%
Temporal	5 (7,5) 11,6%	10 (14,0) 12,5%	18 (11,4) 27,7%	33 (33) 17,6%
Funcionari	0 (3,2) 0,0%	5 (6,0) 6,3%	9 (4,8) 13,8%	14 (14,0) 7,4%
Sense contracte	2 (0,5) 4,7%	0 (0,9) 0,0%	0 (0,7) 0,0%	2 (2) 1,1%
Total	43 (43) 100%	80 (80) 100%	65 (65) 100%	188 (188) 100%

2.7.7. "Salari mensual net" i "capacitat per arribar a final de mes"

Un cop analitzada la variable *laboral*, en aquest nou epígraf ens fixarem en la relació entre les variables independents que estem utilitzant amb *el salari net mensual* que declaren les persones enquestades i amb la seva percepció sobre les dificultats o les facilitats amb les quals *arriben a finals de mes*. Tot i semblar dues variables que haurien de proporcionar-nos una informació similar, a la vista dels resultats això no és del tot així.

D'una banda, el salari mensual –una dada almenys aparentment objectiva- es correlaciona amb diverses variables independents (nacionalitat, estudis, residència, habitatges o associació), però no ho fa amb altres variables com l'edat, el domini lingüístic o les xarxes familiars. D'altra banda, la capacitat d'arribar amb major o menor facilitat a final de mes –una dada de caràcter subjectiu- presenta un comportament diferent, i mostra relacions estadísticament significatives amb totes les variables independents excepte les formes familiars, el nivell d'estudis i l'associació.

També cal destacar que les relacions tendeixen a ser febles i que, per tant, a continuació no només ens concentrarem en les relacions que superen el test de *chi-quadrat* sinó que, entre aquestes, seleccionarem les més fortes i, per tant, amb més capacitat per oferir-nos alguna lectura interessant sobre com es vinculen les característiques de les persones enquestades amb aquestes dues variables.

En primer lloc, volem fixar-nos en els ingressos nets mensuals dels enquestats, i observem com la relació amb la nacionalitat és fràgil i ofereix alguns resultats de difícil interpretació. Hem decidit, doncs, malgrat la seva significació estadística, no reproduir aquest quadre. Hem adoptat la mateixa decisió respecte d'altres dues variables: el model de convivència i la pertinença a una entitat i/o associació.

Mostrem, doncs, només els quadres que relacionen els ingressos nets mensuals amb el nivell d'estudis, els anys de residència al municipi i el règim de tinença de l'habitatge on es viu. Quant a la primera variable, la taula 54 ens mostra unes xifres especialment clares en els seus extrems. Així, **la probabilitat de tenir uns ingressos superiors als 1.800 euros mensuals es correlaciona de manera rellevant amb el nivell d'estudis**: cap persona amb només estudis primaris (0/4,3), subrepresentació en el cas d'estudis secundaris (4/8,7) i sobrerepresentació entre aquelles persones amb estudis superiors (16/7.0).

També resulta il·lustratiu observar els percentatges de les columnes per constatar com hi ha un 5,4% de persones que cobren per sota del salari mínim (665 euros/mes), davant del 9,9% que es trobarien en la franja salarial més elevada (més de 1.800 euros/mes). Entremig trobaríem el contrast entre el 50,7% que podríem anomenar *mileuristes* (de 655 a 1.200 euros/mes) i el 34% que tindrien salaris de franja mitjana (que de manera intuïtiva hem situat entre els 1.200 i els 1.800 euros/mes). Aquestes xifres ens mostren una estructura salarial en què més de la meitat de les persones són mileuristes (o estan per sota del salari mínim), mentre que només un 10% es troba per sobre del 1.800 euros/mes.

Taula 54. **Salari mensual net segons nivell màxim d'estudis assolits**
(nre. absolut de persones, nre. absolut que s'esperaria en cas de no relació i % per columna)

	estudis primaris	estudis secundaris	estudis superiors	Total
Menys 655 €	2 (2,4) 4,5%	4 (4,8) 4,5%	5 (3,8) 7,0%	11 (11) 5,4%
655 – 900 €	9 (8,2) 20,5%	22 (16,5) 25,0%	7 (13,3) 9,9%	38 (38) 18,7%
900 – 1.200 €	23 (14,1) 52,3%	26 (28,2) 29,5%	16 (22,7) 22,5%	65 (65) 32,0%
1.200-1.500 €	8 (10,6) 18,2%	25 (21,2) 28,4%	16 (17,1) 22,5%	49 (49) 24,1%
1.500-1.800 €	2 (4,3) 4,5%	7 (8,7) 8,0%	11 (7,0) 15,5%	20 (20) 9,9%
Més 1.800 €	0 (4,3) 0,0%	4 (8,7) 4,5%	16 (7,0) 22,5%	20 (20) 9,9%
Total	44 (44) 100%	88 (88) 100%	71 (71) 100%	203 (203) 100%

Si ens fixem ara en la relació amb els anys que fa que viuen a Olot, la taula 55 ens mostra la **millor posició de qui fa més anys que resideixen al municipi**: sobrerrepresentats en les categories de 1.200-1.500 euros (31/21,6), de 1.500-1.800 euros (11/8,8) i de més de 1.800 euros (13/8,8). La resta de creuaments són més febles, tot i que qui porta més de 30 anys tendeix a comportar-se com el que hi viu de tota la vida.

Taula 55. **Salari mensual net per anys que viu al municipi**

(nre. absolut de persones, nre. absolut que s'esperaria en cas de no relació i % per columna)

	Tota la vida	5 o - anys	6-15 anys	16-30 anys	+ 30 anys	Total
Menys 655	2 (4,9) 2,2%	7 (1,9) 20,0%	2 (2,0) 5,4%	0 (1,3) 0,0%	0 (1,0) 0,0%	11 (11) 5,4%
655-900 €	9 (16,8) 10,0%	8 (6,5) 22,9%	13 (6,9) 35,1%	4 (4,5) 16,7%	4 (3,4) 22,2%	38 (38) 18,6%
900-1.200 €	24 (29,1) 26,7%	8 (11,3) 22,9%	18 (12,0) 48,6%	11 (7,8) 45,8%	5 (5,8) 27,8%	66 (66) 32,4%
1.200-1.500 €	31 (21,6) 34,4%	8 (8,4) 22,9%	1 (8,9) 2,7%	5 (5,8) 20,8%	4 (4,3) 22,2%	49 (49) 24,0%
1.500-1.800 €	11 (8,8) 12,2%	3 (3,4) 8,6%	1 (3,6) 2,7%	3 (2,4) 12,5%	2 (1,8) 11,1%	20 (20) 9,8%
Més 1.800 €	13 (8,8) 14,4%	1 (3,4) 2,9%	2 (3,6) 5,4%	1 (2,4) 4,2%	3 (1,8) 16,7%	20 (20) 9,8%
Total	90 (90) 100%	35 (35) 100%	37 (37) 100%	40 (40) 100%	81 (81) 100%	401 (401) 100%

Finalment, el règim de tinença de l'habitatge on viuen també té a veure amb el seu nivell salarial, una relació que sembla previsible i que pot observar-se en la taula 56. Potser el més interessant és valorar les xifres d'aquelles persones que viuen en règim de lloguer, que es troben clarament sobrerrepresentades en les franges que estan per sota dels 1.200 euros i subrepresentades en franges salarials superiors. En percentatges, menys del 20% d'aquelles que viuen de lloguer superen els ingressos de 1.500 euros al mes.

També és destacable que qui viu en propietat, però que encara està pagant la hipoteca, està molt repartit entre les diferents franges salarials. Òbviament, el pes de suportar la hipoteca no serà el mateix en cada cas, però aquesta dada mostra precisament la pressió que això pot suposar entre aquells amb ingressos més reduïts. De fet, aquells que cobren entre 655 i 900 euros (10/11,7) i entre 900 i 1.200 euros (20/20,4) no es correlacionen amb el règim de tinença, mentre que aquells que obtenen un salari d'entre 1.200 i 1.500 ja es troben sobrerrepresentats (16/15,1).

Taula 56. **Salari mensual net segons règim de tinença de l'habitatge**
(nre. absolut de persones, nre. absolut que s'esperaria en cas de no relació i % per columna)

	Propietat pagant hipoteca	Propietat amb hipoteca pagada	Propietat per herència o donació	Lloguer	Total
Menys 665 €	2 (3,4) 3,2%	4 (3,6) 6,0%	1 (0,8) 6,7%	4 (3,2) 6,8%	11 (11) 5,4%
655-900 €	10 (11,7) 15,9%	8 (12,5) 11,9%	2 (2,8) 13,3%	18 (11,0) 30,5%	38 (38) 18,6%
900-1.200 €	20 (20,4) 31,7%	13 (21,7) 11,9%	4 (4,9) 26,7%	29 (19,1) 49,2%	66 (66) 32,4%
1.200-1.500 €	16 (15,1) 25,4%	24 (16,1) 19,4%	5 (3,6) 33,3%	4 (14,2) 6,8%	49 (49) 24,0%
1.500-1.800 €	5 (6,2) 15,9%	9 (6,6) 13,4%	3 (1,5) 20,0%	3 (5,8) 5,1%	20 (20) 9,8%
Més 1.800 €	10 (6,2) 15,9%	9 (6,6) 13,4%	0 (1,5) 0,0%	1 (5,8) 1,7%	20 (20) 9,8%
Total	63 (63) 100%	67 (67) 100%	28 (28) 100%	115 (115) 100%	204 (204) 100%

La segona variable que volíem analitzar és la percepció que tenen les persones enquestades sobre la seva *capacitat per arribar amb més o menys facilitat a finals de mes*. Aquesta variable es correlaciona amb edat, nacionalitat, domini del català, anys que fa que viu al municipi, règim de tinença de l'habitatge, proximitat de la família i freqüència de les relacions que hi manté. Tanmateix, algunes d'aquestes relacions són febles i hem considerat millor no incorporar-les per tal d'evitar interpretacions excessivament forçades. Concretament, no ens fixarem ni en la proximitat ni en la freqüència de les relacions amb la xarxa familiar.

D'entrada, **les dificultats per arribar a finals de mes es relacionen de manera significativa amb l'edat** (taula 57). Les dificultats són especialment intenses en la franja de 35 a 49 anys (*moltes dificultats*: 12/5,9), mentre que decauen a partir dels 50 anys (2/5,2 per 50-64 anys i 0/2,4 per 65-74 anys). Al contrari, la probabilitat d'arribar a finals de mes amb *facilitat o certa facilitat* es redueix en la franja de 35 a 49 anys (48/63,8) i augmenta per als majors de 50 anys (65/56,6 en la franja 50-64 anys).

En el cas de la gent més jove (de 16 a 34 anys), l'associació amb les dificultats per arribar a finals de mes és especialment feble, probablement perquè es troben en un moment vital en el qual encara no han hagut d'assumir responsabilitats importants. Tampoc mostra relacions intenses la categoria *molta facilitat*, probablement perquè són pocs els que es reconeixen en aquesta afirmació. En tot cas, observant finalment els percentatges de les columnes, observem com la majoria (gairebé el 90%) se situen en les posicions intermèdies de *certes dificultats* o *certes facilitats*. Els extrems acullen proporcions petites de la població, la qual cosa -almenys des d'aquesta òptica- ens oferiria una panoràmica socialment força equilibrada.

Taula 57. **Facilitat/dificultat per arribar a finals de mes segons edat**
(nre. absolut de persones, nre. absolut que s'esperaria en cas de no relació i % per columna)

	16 - 35 anys	35 - 49 anys	50 - 64 anys	65 - 74 anys	+ 75 anys	Total
Moltes dificultats	6 (5,9) 5,6%	12 (5,9) 11,2%	2 (5,2) 2,1%	0 (2,4) 0,0%	2 (2,6) 4,2%	22 (22) 5,5%
Algunes dificultats	34 (31,5) 31,5%	42 (31,2) 39,3%	22 (27,7) 23,2%	7 (12,5) 16,3%	12 (14,0) 25,0%	117 (117) 29,2%
Certa facilitat	62 (64,4) 57,4%	48 (63,8) 44,9%	65 (56,6) 68,4%	33 (25,6) 76,7%	31 (28,6) 64,6%	239 (239) 59,6%
Molta facilitat	6 (6,2) 5,6%	5 (6,1) 4,7%	6 (5,4) 6,3%	3 (2,5) 7,0%	3 (2,8) 6,3%	23 (23) 5,7%
Total	108 (108) 100%	107 (107) 100%	95 (95) 100%	44 (44) 100%	48 (48) 100%	402 (402) 100%

També resulta altament significativa l'associació entre nacionalitat i dificultats/facilitats per arribar a final de mes. En aquest cas, com pot observar-se en la taula 58, la població estrangera té moltes més possibilitats d'experimentar *moltes dificultats* (13/4,0) o *certes dificultats* (32/21,0). Dues categories on, a més, s'hi acumula el 62,5% de la població estrangera. En canvi, les proporcions s'inverteixen en la població de nacionalitat espanyola, i baixen tant en el cas de *moltes dificultats* (9/18,0) com de *certes necessitats* (85/96,0). En termes de percentatge, els espanyols en aquestes categories baixen fins al 28,5%. Les diferències també són significatives en la categoria de *certes facilitats*. La correlació és, en definitiva, intensa entre ambdues variable.

Taula 58. **Facilitats/dificultat per arribar a finals de mes segons nacionalitat**
(nre. absolut de persones, nre. absolut que s'esperaria en cas de no relació i % per columna)

	Espanyols	Estrangers	Total
Moltes dificultats	9 (18,0) 2,7%	13 (4,0) 18,1%	22 (22) 5,5%
Algunes dificultats	85 (96,0) 25,8%	32 (21,0) 44,4%	117 (117) 29,2%
Certa facilitat	213 (196,1) 6,7%	26 (42,9) 36,1%	239 (239) 59,6%
Molta facilitat	22 (18,9) 6,7%	1 (4,1) 1,4%	23 (23) 5,7%
Total	330 (330) 100%	72 (72) 100%	402 (402) 100%

L'associació entre les facilitats/dificultats per arribar a finals de mes també és significativa pel que fa al domini del català. No és una relació tant forta com la que trobàvem amb la nacionalitat, però també és rellevant observar (taula 59) com la facilitat per arribar a finals de mes és més probable entre les persones amb més capacitat d'utilitzar el català.

Taula 59. **Facilitat/dificultat per arribar a finals de mes i domini del català**
(nre. absolut de persones, nre. absolut que s'esperaria en cas de no relació i % per columna)

	Sí (domini català)	No (domini català)	Total
Moltes dificultats	10 (15,2) 3,6%	12 (6,8) 9,7%	22 (22) 5,5%
Algunes dificultats	69 (80,8) 24,9%	48 (36,2) 38,7%	117 (117) 29,2%
Certa facilitat	178 (165,1) 64,3%	61 (73,9) 49,2%	239 (239) 59,6%
Molta facilitat	20 (15,9) 7,2%	3 (7,1) 2,4%	23 (23) 5,7%
Total	277 (277) 100%	124 (124) 100%	401 (401) 100%

Els anys que fa que les persones enquestades resideixen a Olot ha estat una variable amb una potent capacitat explicativa, probablement perquè el temps, la pertinença a una comunitat i el fet d'incloure-s'hi són factors que van molt lligats entre si. També en aquest cas, els anys que es porta vivint al

municipi es relacionen significativament amb les majors o menors dificultats per arribar a finals de mes. Podem apreciar-ne els resultats en la taula 60, on es detecta tant l'alta probabilitat dels que porten tota la vida a Olot d'arribar a final de mes amb molta facilitat (18/9,0), com la sobrerepresentació d'aquells que fa menys de 5 anys (6/3,6) o entre 6 i 15 anys que viuen ((7/3,6) al creuar-se amb la categoria *moltes dificultats*.

Una visió més panoràmica d'aquesta relació es pot deduir en analitzar els percentatges per columnes. Així, sumant, per una banda, *moltes i algunes dificultats* i, per altra banda, *certes o moltes facilitats*, ens apareixen unes xifres molt il·lustradores. Aquelles persones que porten tota la vida a Olot obtenen uns percentatges de 18,5%-80,6% (entenent que el primer % es refereix a la suma de dificultats i el segon a la suma de facilitats). Un binomi similar al d'aquells que porten més de 20 anys (25,9%-73,1%), però molt diferenciat del que obtenen aquells que porten menys de 5 anys (61,4%-38,6%) o entre 6 i 15 anys a la ciutat d'Olot (57,6%-42,4%). **Es perfilen, doncs, dos escenaris diferents -pel que fa a la facilitat/dificultat per arribar a finals de mes- en funció del temps que es porta residint al municipi d'Olot.**

Taula 60. **Facilitats/dificultats per arribar a finals de mes segons formes de convivència**
(nre. absolut de persones, nre. absolut que s'esperaria en cas de no relació i % per columna)

	Tota la vida	5 o - anys	6-15 anys	16-30 anys	+ 30 anys	Total
Moltes dificultats	2 (8,6) 1,3%	6 (3,1) 10,5%	7 (3,6) 10,6%	3 (2,2) 7,5%	4 (4,4) 4,9%	22 (22) 5,5%
Algunes dificultats	27 (45,8) 17,2%	29 (16,6) 50,9%	31 (19,3) 47,0%	13 (11,7) 32,5%	17 (23,6) 21,0%	117 (117) 29,2%
Certa facilitat	110 (93,6) 70,1%	21 (34,4) 36,8%	27 (39,3) 40,9	23 (23,8) 57,5%	58 (48,3) 71,6%	239 (239) 59,6%
Molta facilitat	18 (9,0) 11,5%	1 (3,3) 1,8%	1 (3,8) 1,5%	1 (2,3) 2,5%	2 (4,6) 2,5%	23 (23) 5,7%
Total	157 (157) 100%	58 (58) 100%	66 (66) 100%	40 (40) 100%	81 (81) 100%	401 (401) 100%

També ha resultat habitualment significativa la utilització de la variable *règim de tenença de l'habitatge on es viu*. En aquest cas, com ens mostra la taula 61, la relació d'aquesta variable amb les facilitats/dificultats per arribar a finals de mes també és forta. De fet, per ser més curiosos, és especialment significativa quan ens fixem en les dues categories que podríem considerar més extremes: el fet de viure de lloguer o en una propietat amb la hipoteca

ja pagada. Aquelles persones que viuen de lloguer tenen moltes dificultats (16/6,3) o certes dificultats (51/33,6) per arribar a finals de mes, mentre que aquells que viuen amb la hipoteca pagada tenen certa facilitat (125/104,9) o molta facilitat (18/10,1) per aconseguir-ho. La relació perd potència quan ens fixem en aquells que estan pagant la hipoteca i, també, curiosament, entre aquells que l'han heretat o l'han rebut en donació.

Taula 61. **Facilitats/dificultats per arribar a finals de mes segons règim de tinença de l'habitatge**

(nre. absolut de persones, nre. absolut que s'esperaria en cas de no relació i % per columna)

	Propietat pagant hipoteca	Propietat amb hipoteca pagada	Propietat per herència o donació	Lloguer	Total
Moltes dificultats	4 (4,5) 6,1%	1 (9,7) 0,6%	0 (1,5) 0,0%	16 (6,3) 13,9%	22 (22) 5,5%
Algunes dificultats	25 (23,9) 30,5%	32 (51,4) 18,2%	9 (8,2) 32,1%	51 (33,6) 44,3%	117 (117) 29,2%
Certa facilitat	48 (48,9) 58,5%	125 (10,9) 71,0%	18 (16,7) 64,3%	48 (68,5) 41,7%	239 (239) 59,6%
Molta facilitat	4 (4,7) 4,9%	18 (10,1) 10,2%	1 (1,6) 3,6%	0 (6,6) 0,0%	23 (23) 5,7%
Total	82 (82) 100%	176 (176) 100%	28 (28) 100%	115 (115) 100%	401 (401) 100%

2.7.8. "Percepcions sobre el futur de la comarca i sobre la seva situació personal"

Aquest apartat vol centrar-se en les dues darreres preguntes que, a manera de conclusions, s'adreçaven a les persones enquestades. Dues preguntes que, de fet, feien referència a l'optimisme o al pessimisme amb què encaraven tant el futur de la comarca com les seves pròpies expectatives personals. Ens sembla que es tracta de dos aspectes rellevants a l'hora de detectar l'estat d'ànim de la població, un factor imprescindible per entendre el seu benestar i la cohesió social.

Al creuar aquestes dues variables amb les diferents variables independents que estem utilitzant, constatem, en primer lloc, que les relacions no són significatives o són molt febles amb la pregunta *creu que el nivell de vida de la comarca de la Garrotxa millorarà, serà igual o empitjorarà durant el proper*

any. Les expectatives, tal com ja havíem vist en els apartats descriptius, són força positives (43,5% creuen que millorarà, 46,7% que tot seguirà igual i només un 9,5% que empitjorarà), però no es correlacionen amb les diferents característiques personals.

En canvi, en segon lloc, com sembla lògic, les relacions sí que es tornen significatives i, en alguns casos, fins i tot rellevants quan les creuem amb les expectatives de futur personals. Analtzarem, doncs, la variable *creu que la seva situació personal millorarà, serà igual o empitjorarà durant el proper any*, i ho farem creuant-la amb les variables independents que han mostrat relacions d'associació més fortes: l'edat, la nacionalitat, el nivell d'estudis assolit i el règim de tinença de l'habitatge.

Comencem, doncs, amb la variable edat i, tal com podem llegir en la taula 62, destaquem una idea que, de fet, és força intuïtiva: **l'optimisme sobre les expectatives de futur decau amb l'edat**. Així, la categoria *millorarà* està clarament sobrerrepresentada entre els menors de 34 anys (76/41,0) i aquells que en tenen entre 35 i 49 (57/40,6); mentre que es troba subrepresentada entre els qui tenen entre 50 i 60 anys (18/34,8) i, encara de manera més acusada, en aquells que es troben en la franja que va dels 65 als 74 anys (1/17,2).

Taula 62. **Expectatives personals de futur segons edat**

(nre. absolut de persones, nre. absolut que s'esperaria en cas de no relació i % per columna)

	16 - 35 anys	35 - 49 anys	50 - 64 anys	65 - 74 anys	+ 75 anys	Total
Millorarà	76 (41,0) 72,4%	57 (40,6) 54,8%	18 (34,8) 20,2%	1 (17,2) 2,3%	0 (18,4) 0,0%	152 (152) 39,1%
Serà igual	27 (44,3) 25,7%	46 (43,8) 44,2%	58 (37,5) 65,2%	21 (18,6) 47,7%	12 (19,8) 25,5%	164 (164) 42,2%
Empitjorarà	2 (19,7) 1,9%	1 (19,5) 1,0%	13 (16,7) 14,6%	22 (8,3) 50,0%	35 (8,8) 74,5%	73 (73) 18,8%
Total	105 (105) 100%	104 (104) 100%	89 (89) 100%	44 (44) 100%	47 (47) 100%	389 (389) 100%

En segon lloc, la variable nacionalitat també mostra una relació forta amb les expectatives personals de futur. Com pot observar-se en la taula 63, **malgrat la situació de dificultat en la qual hem vist que es troba la població estrangera és més optimista que la població nacional espanyola sobre el seu futur**. Entre els estrangers trobem 40 enquestats que creuen que la seva situació millorarà, mentre que el *normal* serien 27,4 en condicions de

no associació. Al contrari, entre els espanyols hi ha 112 que consideren que la seva situació millorarà, però haurien de ser 124,6 en condicions de *normalitat* estadística.

Taula 63. **Expectatives personals de futur segons nacionalitat**
(nre. absolut de persones, nre. absolut que s'esperaria en cas de no relació i % per columna)

	Espanyols	Estrangers	Total
Millorarà	112 (124,6) 35,1%	40 (27,4) 57,1%	152 (152) 39,1%
Serà igual	137 (134,5) 42,9%	27 (29,5) 38,6%	164 (164) 42,2%
Empitjorarà	70 (59,9) 21,9%	3 (13,1) 4,3%	73 (73) 18,8%
Total	319 (319) 100%	70 (70) 100%	389 (389) 100%

El nivell màxim d'estudis assolits també s'associa significativament amb l'optimisme a l'hora d'encarar les expectatives personals de futur. Les dades que ofereix la taula 64 són, doncs, força previsible i ens permeten constatar com les expectatives de millora estan sobrerrepresentades entre qui té estudis superiors (50/35,3) i secundaris (74/60,3) finalitzats, mentre que les trobem subrepresentades entre qui no té estudis (1/3,9) o que només han finalitzat els estudis primaris (27/52,5).

Taula 64. **Expectatives personals de futur segons nivell màxim d'estudis assolits**
(nre. absolut de persones, nre. absolut que s'esperaria en cas de no relació i % per columna)

	sense estudis	estudis primaris	estudis secundaris	estudis superiors	Total
Millorarà	1 (3,9) 10,0%	27 (52,5) 20,1%	74 (60,3) 48,1%	50 (35,3) 55,6%	152 (152) 39,2%
Serà igual	4 (4,2) 40,0%	56 (56,3) 41,8%	69 (64,7) 44,8%	34 (37,8) 37,8%	163 (163) 42,0%
Empitjorarà	5 (1,9) 50,0%	51 (25,2) 38,1%	11 (29,0) 7,1%	6 (16,9) 6,7%	73 (73) 18,8%
Total	10 (10) 100%	134 (134) 100%	154 (154) 100%	90 (90) 100%	388 (388) 100%

Finalment, l'optimisme -de manera certament sorprenent- és més intens entre aquelles persones que viuen de lloguer (63/43,8 creuen que millorarà) o pagant encara la hipoteca (42/31,3 es mostren convençuts que el futur millorarà). En canvi, aquelles que viuen en propietat i amb la hipoteca pagada són més pessimistes i tendeixen a pensar que la seva situació empitjorarà (56/31,7).

Taula 65. **Expectatives personals de futur segons règim de tinença de l'habitatge**
(nre. absolut de persones, nre. absolut que s'esperaria en cas de no relació i % per columna)

	Propietat pagant hipoteca	Propietat amb hipoteca pagada	Propietat per herència o donació	Lloguer	Total
Millorarà	42 (31,3) 52,5%	36 (66,0) 21,3%	11 (10,9) 39,3%	63 (43,8) 56,3%	152 (152) 39,1%
Serà igual	34 (33,7) 42,5%	77 (71,2) 45,6%	11 (11,8) 39,3%	42 (47,2) 37,5%	164 (164) 42,2%
Empitjorarà	4 (15,0) 5,0%	56 (31,7) 33,1%	6 (5,3) 21,5%	7 (21,0) 6,3%	73 (73) 18,8%
Total	80 (80) 100%	169 (169) 100%	28 (28) 100%	112 (112) 100%	389 (389) 100%

2.8

QUI SÓN I COM VIUEN: 10 ELEMENTS DE SÍNTESI

En aquest darrer apartat, com ha hem fet en el capítol anterior, volem oferir 10 pinzellades gruixudes que ens permetin copsar les principals característiques de la població que estem estudiant. Hem intentant sintetitzar aquests 10 trets distintius:

1. En primer lloc, la ciutat d'Olot presenta alguns **trets poblacionals** que cal remarcar:
 - Una **piràmide poblacional** on tant la base com la cúspide es troben especialment poblades.
 - El 82,1% són persones de nacionalitat espanyola i el **17,9% estrangera**.

- **Arrelada sòlidament en el territori**, amb un 54,2% de persones que hi han nascut; però també amb un 23,3% de **persones que han nascut a l'estranger**.
 - Entre les persones enquestades, 3/4 viuen en allò que anomenem *entorns familiars convencionals*.
2. En segon lloc, **en termes de formació**, la ciutat presenta una imatge que caldria valorar positivament:
 - Un 22,54% de les persones enquestades tenen **estudis superiors**.
 - Un 39,9%, potser encara més rellevant, han assolit els **estudis secundaris**.
 - El nivell de coneixement de les dues llengües -**el castellà i el català**- és superior al que trobem en altres zones de Catalunya, especialment en termes de bilingüisme.
 3. En tercer lloc, les persones enquestades mostren un **nivell de satisfacció elevat amb l'entorn on viuen** i disposen d'una **situació habitacional raonablement adequada**, sobretot en termes comparatius:
 - Gairebé el 95% està satisfet o molt satisfet amb el municipi on resideix, mentre que el 77,4% afirma que, en cas de poder escollir, escolliria viure a Olot.
 - El 71,4% viu en habitatge de propietat i, d'aquests, el 51% ja el té pagat. Entre qui paga hipoteca, la majoria declara poder fer-hi front sense gaires dificultats.
 4. En quart lloc, en canvi, **aquells factors que podem considerar de vulnerabilitat social tenen una presència important** a la ciutat:
 - D'una banda, tot i que les **xarxes familiars** són molt importants (excepte per un significatiu 10%), les **xarxes polítiques i socials** apareixen com febles i poc freqüentades.
 - D'altra banda, malgrat que només un 3% reconeix que el seu **estat de salut** és dolent o molt dolent, un rellevant 21,64% considera que el seu estat de salut és regular. Tot i això, el 95% afirma que no necessita cap **suport**, probablement més com un símptoma de l'individualisme de la nostra societat.
 - Finalment, el **clima entorn de la immigració** desperta alguns interrogants vinculats al nivell de la cohesió i convivència. Així, més

enllà de declaracions genèriques, hem considerat que calia sumar respostes de refús i de reticència i/o sospita. Fent aquesta operació, més d'un 50% pensa o sospita que els i les immigrants els treuen la feina, més del 60% pensen o sospiten que han provocat un empitjorament dels serveis públics i més d'un 70% consideren que reben un tracte de favor per part de les administracions.

5. En cinquè lloc, si ens fixem en **situacions d'exclusió o de pobresa** severa, aquesta afectaria un volum de població d'entre el 5% i el 10%. La taxa AROPE se situa en el 4,73%, i a aquest 5% de persones en situació clara d'exclusió socialhauríem d'afegir-hi un altre 5% de persones en situació d'extrema vulnerabilitat (de fet, un 9,7% reconeixen haver-se adreçat als serveis socials durant el darrer any). També destacaríem que es tracta d'un col·lectiu on la solitud és freqüent i que manifesten, en un 45%, no rebre cap tipus de suport.
6. En sisè lloc, algunes dades ens permeten il·lustrar **la situació del treball** a la ciutat d'Olot:
 - Amb un percentatge d'**actius** que arriba al 62,9%, el **volum d'assalariat** arriba al 85,14%, dels quals més d'un 80% tenen una **situació contractual estable i treballen a temps complet**.
 - En coherència amb les dades agregades del capítol anterior, el sector de serveis és el que ofereix més ocupació (més del 60%), mentre que el sector industrial és especialment destacable (superior al 30%). La resta el trobem en la construcció i en un minoritari sector agrícola.
 - **Entre aquelles persones que tenen feina**, els salaris es troben concentrats en les franges baixes (un 50% cobraria entre 655 i 1.200€) o baixes-mitges (un 75% si amplien el ventall entre els 655 i els 1.500€). Els extrems, en canvi, estan molt poc poblats: un 5,39% cobraria per sota del salari mínim de 665€ i només un 9,8% declara guanyar més de 1.800€ mensuals. Una estructura salarial, per tant, amb **predomini de salaris modestos**, la qual cosa podria reforçar les tendències a la vulnerabilitat.
 - **Entre la població aturada**, que representa l'11,9% de la població, el 60% tindria cobertura. El més destacable, però, al nostre entendre, és la **tendència a la cronificació** que pateix un grup im-

portant d'aquest grup. Així, un 40% porta més d'un any buscant feina, només 1/3 ha realitzat formació ocupacional i, reforçant la percepció de no sortida, un important 71,43% no ha realitzat cap entrevista de feina durant els darrers tres mesos.

7. En setè lloc, les **expectatives personals i comarcals de futur** tendeixen a la continuïtat, tot i ser més optimistes quan pensen col·lectivament (en termes de comarca) que quan ho fan personalment:
 - **En l'àmbit personal**, només un 5,49% declara arribar a finals de mes amb dificultats serioses, mentre que una majoria considera que la seva situació continuarà igual (42,16%), un significatiu 39,7% pensa que millorarà i un 18,77% creu que empitjorarà.
 - **Comarcament**, la continuïtat se situa en un percentatge similar (46,67%), mentre que els optimistes són sensiblement superiors (43,85%) i els pessimistes més escassos (9,49%).
8. En vuitè lloc, quant **als perfils de l'exclusió**, podem presentar dues idees bàsiques:
 - D'una banda, aquelles persones que anomenem **vulnerables (situació de risc d'exclusió)** solen ser d'origen immigrant, viuen sols o en situacions de convivència no convencionals, i tenen unes xarxes (socials i familiars) especialment febles. L'edat i la formació també tenen incidència, però en menor mesura, perquè la vulnerabilitat tendeix a convertir-se en una característica transversal -excepte per a les tres variables abans esmentades.
 - D'altra banda, aquelles en **situació d'exclusió o pobresa severa** (usuàries habituals dels serveis socials) tornen a definir-se per la nacionalitat i per les formes de convivència, tot i que ara les xarxes perden importància i en guanya la seva situació en termes d'habitatge. De nou, la relació amb l'edat i els estudis és relativament feble.
9. En novè lloc, a l'intentar **relacionar la situació laboral amb diferents perfils poblacionals**, apareix que les variables que millor expliquen aquesta relació són, de nou, la nacionalitat i, a diferència d'allò que trobàvem en el punt anterior, l'edat i els estudis. Una cosa força similar apareix quan treballem amb el nivell de renda.

10. En desè lloc, finalment, **aquelles persones que es mostren més optimistes en relació amb les seves expectatives de futur són les més joves** (com no podria ser d'altra manera), **les estrangers** (que han vingut per millorar) i **aquelles amb estudis** (que se senten més esperançades).

3

LA MIRADA DELS I LES PROTAGONISTES

En aquest tercer bloc, un cop dibuixada la situació de la comarca a partir dels traços gruixuts de les estadístiques agregades i de l'anàlisi de les percepcions d'una mostra significativa de persones enquestades, ens centrarem en la mirada -sempre personal i subjectiva- dels i les protagonistes de l'acció social a la comarca. És a dir, ens interessarà explorar com polítics, professionals, agents socials i, en certa mesura, els mateixos usuaris i usuàries dels serveis socials entenen i interpreten la situació socioeconòmica de la comarca, com valoren les actuacions que s'hi estan fent i quins són els principals reptes per satisfer i els buits més importants que cal omplir en el futur.

Per aconseguir aquesta informació hem treballat en tres direccions:

- D'una banda, ens hem reunit en dues sessions de 4 hores amb les persones que formen la *Taula de la pobresa*. Aquestes sessions ens han servit, en primer lloc, per construir els conceptes i els criteris a través dels quals apropar-nos a la realitat social de la Garrotxa; i, en segon lloc, per, usant aquest *marc analític*, discutir i elaborar un diagnòstic sobre la situació de la comarca.
- D'altra banda, hem fet una sessió més, també de 4 hores de duració, amb *professionals de l'àmbit social*. Com en el punt anterior, hem usat aquesta sessió per compartir conceptes (el *marc analític*) i visions sobre la situació a la Garrotxa (el *diagnòstic* i les *propostes*).
- Finalment, hem fet 17 *entrevistes individuals* d'aproximadament 1 hora de durada cadascuna (vegeu annex 3). L'objectiu era, de nou, a partir

del marc analític que hem usat com a punt de partida, conèixer els punts de vista i les opinions d'una diversitat de perfils individuals. El mètode de les entrevistes semiestructurades ens permet partir d'un esquema genèric i, simultàniament, deixar que la persona entrevistada s'expressi sense els constreyniments d'un guió de preguntes tancades. Aquesta obertura és molt útil tant per aprofundir en els temes que s'aborden com per permetre l'emergència de noves perspectives i punts de vista. Donada la diversitat de les persones entrevistades, aquesta metodologia ha estat una font d'informació especialment rica.

La informació recollida és, doncs, de caràcter eminentment qualitatiu i, per tant, serà analitzada a partir d'una *lectura intencional*. És a dir, partim de la parcialitat dels coneixements i les opinions recollides, però usem la seva diversitat per creuar informacions i per elaborar una lectura rica i complexa de la realitat social a la Garrotxa. La *lectura* d'aquesta realitat no és ni sistemàtica ni objectiva, però incorpora la riquesa d'un conjunt divers de mirades i, alhora, es presenta fortament arrelada als coneixements i les vivències de proximitat.

A més, per aprofitar el potencial d'aquestes mirades creuades, hem d'ordenar-les en un *marc analític* que ens proporcioni aquella *lectura intencional* a la qual ens referíem anteriorment. Expressat de manera més simple, en lloc de presentar els continguts de les aportacions d'uns i altres ordenats segons els perfils de les persones amb les quals ens hem reunit o hem entrevistat, el que farem és bolcar els seus coneixements i opinions en un seguit d'apartats que hem elaborat prèviament (el *marc analític*) i que, de fet, ens han de permetre agrupar i contrastar la multitud d'informacions recollides. Així doncs, a continuació presentarem el marc analític que hem discutit amb els actors, mentre que en els propers apartats l'usarem per ordenar les percepcions i les explicacions recollides sobre el cas de la Garrotxa.

3.1

UNA BREU REFERÈNCIA AL MARC D'ANÀLISI

En els orígens d'aquest informe hi trobem un reconeixement i una necessitat: *el reconeixement d'una realitat que s'ha transformat de manera profunda i la necessitat de disposar de nous conceptes per entendre-la i noves eines per intervenir-hi*. De fet, expressant-ho d'una manera poc acadèmica,

podríem afirmar que els importants canvis que ha experimentat la nostra societat durant els darrers anys *ens han deixat sense paraules*. Les *velles paraules* eren útils per definir unes situacions socials i uns perfils de pobresa molt determinats, però es manifesten insuficients quan aquestes situacions i aquests perfils han experimentat modificacions més que rellevants.

En aquest marc analític, per tant, volem dotar-nos de *paraules noves*; és a dir, volem construir unes mínimes eines conceptuals que ens permetin adreçar-nos a aquesta nova realitat que volem conèixer i sobre la qual volem intervenir. Aquesta intenció podria convertir-se en un debat teòric on recollir les aportacions de la literatura acadèmica més recent, però en aquest informe defugirem aquest registre i, en canvi, optarem per presentar les idees debatudes, de manera més intuïtiva, en els grups de treball.

Aquestes idees van quedar recollides a partir de **dos interrogants bàsics**: (1) **Què entenem avui per exclusió social?** i (2) **Quines són les polítiques disponibles per afavorir la cohesió social?** Com pot anticipar-se, el primer interrogant pretén dotar-nos dels conceptes necessaris per entendre la nova realitat (diagnòstic), mentre que el segon s'adreça a les formes d'intervenir-hi (accions i polítiques públiques). Tot seguit ens hi referim breument.

3.1.1. Diagnòstic: de la pobresa a l'exclusió social

Aquest canvi en els termes -de la pobresa a l'exclusió social- ha estat un dels gran debats en la literatura acadèmica dels darrers anys. Tanmateix, més enllà dels debats terminològics, al referir-nos de manera específica al fenomen de l'exclusió social estem subratllant tres característiques que sí que mereixen ser destacades:

- D'una banda, estem destacant el **caràcter polièdric de les problemàtiques socials**. És a dir, mentre el concepte de pobresa tendeix a centrar-se en els dèficits materials que pot patir una persona (monetaris, alimentaris, d'habitatge, etc.), el terme exclusió amplia la mirada i incorpora dèficits d'altres tipus (de papers, de salut, educatius, relacionals, etc.). El terme **exclusió** assumeix la complexitat del fenomen i, per tant, com veurem més endavant, la necessitat d'abordatges que incorporin aquesta complexitat.
- D'altra banda, mentre que la pobresa era clarament un estat, una situació, **l'ús del terme exclusió incorpora una mirada més dinàmica**. Així,

més enllà dels *estats* de pobresa, podem pensar en dinàmiques generadores i en situacions de risc i vulnerabilitat. L'exclusió, amb d'altres termes, no es preocupa només d'aquelles persones i/o col·lectius en situació de pobresa sinó, també, d'aquelles persones i/o col·lectius que, degut a la seva fragilitat o a les pressions del context, podrien caure en aquest tipus de situacions.

- Finalment, al combinar una mirada més polièdrica amb una visió més dinàmica, **la realitat de l'exclusió es converteix en una realitat molt més diversa, més plural i menys previsible**. De fet, també ha estat un dels eixos dominants de la literatura acadèmica la referència als nous perfils d'exclusió; és a dir, el reconeixement que, més enllà d'aquells perfils ja coneguts i identificats, avui proliferen situacions diverses i canviants on l'exclusió es manifesta de múltiples formes. Una multiplicitat de formes que, lògicament, deixen fora de combat aquelles respostes que, des de la vella simplicitat, pensaven la pobresa en termes excessivament previsibles i unidimensionals. No existeix un col·lectiu de persones que pateixen pobresa sinó múltiples, diverses i diferenciades situacions i dinàmiques d'exclusió social.

Seguint aquest fil, a l'hora de fer el diagnòstic sobre la situació d'exclusió social d'un territori (la comarca de la Garrotxa en el nostre cas), es va proposar desplegar una aproximació més sofisticada que es referia a l'exclusió social des d'un triple punt de vista. Per il·lustrar-ho, en les reunions de treball vam utilitzar la **metàfora del tren**. Segons aquesta metàfora, la nostra comunitat (municipal i comarcal) podria entendre's com un tren amb diferents vagons:

- **Un vagó de primera**, on es troben confortablement instal·lades una minoria de persones més acomodades de la nostra societat.
- **Un vagó de segona**, on trobem, amuntegada, la gran majoria de les noves classes mitjanes que conformen el gruix de les nostres societats.
- **Un vagó de tercera**, on trobem aquelles persones i/o col·lectius en situació d'exclusió. Cal destacar que aquest tercer vagó no és només el darrer sinó que -el que és més important- és un vagó que ha quedat desconnectat del tren i que, per tant, resta varat en una mena de via morta. No és només l'últim sinó que queda fora.
- Tampoc hauríem d'oblidar que davant de tot tenim la **màquina del tren** i que aquesta, alimentada amb més o menys potència, estaria arrossegant els vagons encara connectats al tren.

A partir d'aquesta metàfora, vam considerar que per fer un diagnòstic de la situació d'exclusió social en un territori calia referir-nos a tres dimensions: (1) **l'exclusió com a situació**, (2) **l'exclusió com a risc** i (3) **l'exclusió com a procés**. Més endavant, quan entrem en el diagnòstic concret de la comarca, veurem que les fronteres són borroses i que no sempre és fàcil usar aquesta classificació. Malgrat això, ha estat útil per organitzar la reflexió i per definir una realitat davant la qual les *velles paraules* són cada cop més insuficients.

- **L'exclusió com a situació** es refereix a aquelles persones que, ancorades en una via morta, presenten dèficits concrets que els impedeixen assolir allò que podríem anomenar *uns mínims de vida digna*. Viuen desconectats del tren; és a dir, fora d'una comunitat que hauria de defensar i garantir uns drets bàsics per a tothom. Les persones i/o col·lectius en situació d'exclusió, a més a més, com ja havíem anticipat, no pateixen només dèficits materials (recursos econòmics, sostre, aliments o energia) sinó que també es caracteritzen per patir situacions d'exclusió vinculades a raons administratives (manca de papers entre la població immigrada), a problemes de salut (malalties de diferents tipus i, especialment, vinculades a la salut mental), a dèficits formatius bàsics (que perjudiquen tant les seves capacitats com els seus hàbits socials i laborals), a dèficits relacionals (persones que estan soles i desconectades dels seus entorns familiars o veïnals), als estigmes de viure en determinats barris marginals (l'efecte de la segregació espacial) o a situacions de precarietat i inestabilitat en la feina (el fenomen de la pobresa laboral). Les situacions d'exclusió combinen de manera diversa aquests múltiples factors, de manera que el resultat és que, en els darrers anys, no només ha augmentat el nombre de persones en situació d'exclusió (perspectiva quantitativa), sinó que les seves situacions s'han fet molt diverses i poc previsibles (perspectiva qualitativa).
- **L'exclusió com a risc** es refereix a aquelles persones i/o col·lectius que, sense patir dèficits materials o immaterials que els situïn *fora* de la comunitat, presenten uns nivells de fragilitat que els col·loquen en risc de trobar-se en aquesta situació en el futur. És allò que la literatura ha estudiat com a **vulnerabilitat** i que ens serveix per entendre un fenomen relativament recent. Veníem d'una situació on per la majoria de la població les possibilitats de caure del tren eren molts reduïdes, ja que les persones instal·lades en el vagó de segona tendien a disposar d'una estabilitat que les mantenia permanentment allunyades de les situacions d'exclusió social. Avui aquesta estabilitat ha desaparegut i no és excepcional

que persones que es creien ben instal·lades ara es trobin de sobte expulsades de la seva comunitat i entrin en una espiral que les condueix a l'exclusió. Aquests perfils, cada cop més freqüents i amb trajectòries personals molt diversificades, no havien estat mai objecte de reflexió ni per la teoria ni per la pràctica dels serveis socials, mentre que ara conformen una de les seves principals preocupacions. **Qui són, quins perfils tenen, quan són i com podem evitar que es materialitzi en exclusió la seva fragilitat; aquestes són preguntes indispensables a l'hora de fer un bon diagnòstic de la realitat social d'un territori.**

- Finalment, **l'exclusió com a procés** es refereix al fet que, mentre que en els vagons de cua s'acumulen els problemes, el tren continua avançant al ritme que marca la màquina. Aquest ritme, que podem interpretar com el model de desenvolupament, és determinant per entendre tant la creixent vulnerabilitat de les inestables classes mitjanes com la cada cop més persistent llunyania d'aquells en situació d'exclusió social. Expressant la metàfora, podríem considerar que la màquina pot optar entre anar a més velocitat (afavorint l'avançament però deixant els febles endarrere) o reduir el ritme (esperant que aquelles persones que els costa seguir tinguin més oportunitats). Aquesta no és una decisió innòcua. És una decisió crucial per entendre que l'exclusió també és el resultat d'un procés, que l'exclusió es genera i que, per tant, no la podem entendre desconnectada de les dinàmiques socioeconòmiques que l'emmarquen. **Per diagnosticar l'exclusió social en un territori, per tant, és imprescindible preguntar-nos també sobre aquestes dinàmiques generadores o compensadores de l'exclusió social.**

3.1.2. De les intervencions a les polítiques

La distinció entre la *simplicitat* dels diagnòstics tradicionals i la *complexitat* dels diagnòstics més recents, també comporta diferències des del punt de vista de les respostes. En el primer cas, quan les situacions de pobresa són conegudes i previsibles, és lògic que s'actui a partir d'un arsenal d'*intervencions* també prou conegudes i previsibles. En el segon cas, la complexitat de l'exclusió -tal com ha estat definida en l'apartat anterior- ve acompanyada de la necessitat d'elaborar propostes més sofisticades. Ens hi referim com a *polítiques públiques*, entenent que aquestes no s'interpreten com a intervencions puntuals sinó com un conjunt articulat d'accions orientades intencionalment a la transformació de la realitat.

Mentre que les *intervencions* són respostes tècniques a situacions controlades, les *polítiques públiques* són dissenys polítics que, assumint la complexitat de la realitat, pretenen transformar-la en una direcció determinada. Situar-nos en el trànsit de les intervencions a les polítiques, per tant, implica assumir allò que podríem anomenar **la politització de les polítiques de cohesió social**. I usem el terme politització en el millor sentit; és a dir, com aquella activitat pretén construir una estratègia realista que ens serveixi per perseguir un ideal utòpic.

Així doncs, el primer repte a l'hora de dissenyar una estratègia per a la cohesió social passa per superar les respostes estrictament tècniques i per construir una autèntica política de cohesió. Així mateix, el segon repte consisteix a concretar aquesta política i dotar-la d'uns continguts el més estructurats possible. En aquesta direcció, en les sessions dels grups de treball ens vam plantejar l'oportunitat de relacionar les 3 dimensions de l'exclusió (explicades en l'apartat anterior) amb 3 tipus de polítiques: (1) **polítiques re-actives**, (2) **polítiques anticipatives** i (3) **polítiques estratègiques**. Certament, ni les fronteres són clares ni aquesta aproximació ens inhibeix de la necessitat de concretar els continguts de cada tipus de política pública. Aquesta tipologia, però, ens serveix per *dotar-nos de paraules*, per disposar d'uns conceptes a partir dels quals pensar com dissenyem específicament una política adreçada a la cohesió social.

- En primer lloc, les **polítiques reactives** són aquelles que responen davant els dèficits que es deriven de l'exclusió com a situació. Es tracta de respostes concretes a dèficits concrets, tot i que la creixent multidimensionalitat d'aquests dèficit explica la transició des de respostes més sectorials a respostes més integrals. També cal fer notar que aquestes polítiques reactives tenen dos antecedents que han marcat de manera molt rellevant les intervencions en l'àmbit social: la comprovació de mitjans i la intermediació laboral. La comprovació de mitjans implica que sempre cal controlar que efectivament estem parlant de gent amb necessitats reals i que, a més, només cobrirem mentre mostrin voluntat i esforç de superar individualment aquesta situació. La intermediació laboral, per la seva banda, assumeix l'accés a la feina com a única via per a la integració social. En un context com l'actual, amb absència de feina i amb unes condicions laborals molt precàries, aquests dos pilars de la intervenció social trontollen i obliguen a replantejar-se el contingut d'aquestes polítiques reactives. En tot cas, més enllà d'aquestes reflexions en les quals ara no podem aprofundir, **un bon**

diagnòstic de la realitat ens obliga a preguntar-nos com responem a les persones en situació d'exclusió i quines polítiques els haurem d'adreçar prenent en consideració tant el volum, com la diversitat i el context on apareixen.

- En segon lloc, les **polítiques anticipatives** són aquelles que s'adrecen a l'exclusió com a risc; és a dir, que, de manera preventiva, pretenen reduir la vulnerabilitat o la fragilitat d'aquelles persones més susceptibles d'experimentar processos d'exclusió social. El públic objectiu d'aquestes polítiques no ha estat tradicionalment el públic dels serveis socials, de manera que això desconcerta tant a qui ha de dissenyar l'oferta com qui ha d'articular-ne la demanda. En els darrers temps hi ha hagut una intensificació d'aquestes polítiques anticipatives, ja que sovint s'ha considerat que el problema de la *vulnerabilitat* és tant o més important que el de l'exclusió pròpiament dita. I en aquesta direcció s'han posat en pràctica polítiques basades en dues premisses: la fragilitat individual depèn tant del mateix *capital humà* com de la disponibilitat de *capital relacional*. Ara tampoc podem entrar en aquest debat, però sí que s'ha de destacar que **a l'hora de valorar les respostes a la creixent vulnerabilitat i risc d'exclusió social trobem tot un conjunt més o menys articulat d'actuacions destinades a enfortir tant les capacitats personals (bàsicament a través de la formació i la salut) com els vincles comunitaris (a través de les xarxes familiars, d'amistats o veïnals).**
- En tercer lloc, les **polítiques estratègiques** són aquelles que tenen com a objectiu incidir en les dinàmiques generadores d'exclusió social. Aquest és un escenari molt menys explorat que els anteriors, però la seva importància és vital. Es tractaria d'assumir que una política inclusiva no és només aquella que s'adreça a les persones en situació d'exclusió o vulnerabilitat, sinó aquella que, a més a més, vol construir un model de desenvolupament que eviti els processos econòmics, urbanístics o socials que generen aquestes situacions de risc i exclusió. **La política social, per tant, no pot quedar reclosa en les respostes, sinó que ha de proposar les condicions que afavoreixen el desplegament d'una societat cohesionada.** Aquesta dimensió -de caràcter estratègic- ha estat absent d'uns serveis socials tradicionalment concentrats a solucionar els *seus problemes*, però serà essencial en un futur proper o, potser millor, en un present que ja ens ha atrapat.

Amb totes aquestes paraules, ara ja anem ja a parlar de la Garrotxa. Dispossem de molta informació qualitativa derivada tant dels grups de treball com

de les entrevistes i, com ja havíem anticipat, volem traduir-la en un diagnòstic de la realitat social de la comarca (en termes d'una exclusió entesa en la triple dimensió de situació, risc i procés) i en una valoració de les actuacions que es fan o es podrien fer per intervenir-hi (usant la distinció entre polítiques reactives, anticipatives i estratègiques).

Aquestes categories són insuficients per englobar la complexitat d'una realitat que sovint les creua i les desborda, però ens permet una exposició ordenada i una comprensió sintètica de la realitat. Tal com afirmen les persones expertes en planificació estratègica, necessitem diagnòstics que siguin compartits, comprensibles i assumibles per tothom qui hi ha de treballar, de manera que la capacitat d'operar amb traç gruixut no és un defecte de la planificació estratègica, sinó una condició per a la seva implementació efectiva.

3.2

DIAGNÒSTIC: L'EXCLUSIÓ A LA GARROTXA

En aquest apartat, com ja hem anat anticipant, presentarem un diagnòstic de l'exclusió a la comarca de la Garrotxa. Mentre que en el capítol 1 ho fèiem a partir de dades estadístiques agregades i que en el capítol 2 hem usat les dades extretes de l'enquesta realitzada a una mostra representativa d'olotins i olotines, ara ens basarem en les informacions subjectives obtingudes a través dels grups de debat i de les entrevistes individuals. **El resultat que apareix és un diagnòstic de caràcter més impressionista que detallista, una imatge més intuïtiva que sistemàtica.** Això implica, òbviament, acceptar les imprecisions d'aquest diagnòstic, però també reconèixer la seva importància en tant que resultat de les mirades dels i les protagonistes de l'acció social a la Garrotxa. Un diagnòstic que, més enllà de les dades, es troba en la realitat social percebuda.

Per tal d'ordenar tota la informació recollida, usarem les *paraules construïdes en el marc analític*; és a dir, ens referirem al *tren de la comunitat garrotxina* o, més precisament, a les situacions, als riscos i a les dinàmiques d'exclusió que la caracteritzen. **Abans, però, usant les entrevistes fetes a alguns dels responsables polítics, volem destacar aquelles pinzellades que, en la seva opinió, són més rellevants per entendre la situació social de la comarca de la Garrotxa.**

Un primer aspecte que cal destacar és com **totes les persones entrevistades matisen la imatge de la Garrotxa com un territori idíl·lic**, on domina la tranquil·litat i el benestar social. Un dels entrevistats ens ho feia notar:

“El benestar a la comarca és un entorn privilegiat, però això no vol dir que des dels anys noranta no tinguem problemes i que el nivell de vida de la gent no se n’hagi ressentit de manera important” (professional tercer sector)

En aquest sentit, s’argumenta com la crisi industrial dels anys vuitanta (sobretot en el sector del tèxtil) va suposar el declivi d’unes famílies que, en tot cas, havien millorat molt l’educació i les expectatives dels seus fills/es. Durant els noranta alguns d’aquests fills van haver de sortir de la comarca per tal de poder desplegar les seves capacitats, mentre els que hi resten veuen com la crisi es va consolidant i com les seves oportunitats laborals empitjoren progressivament.

Aquest procés d’expulsió dels joves qualificats reforça també la tendència -ja esmentada anteriorment- a l’envelliment i al sobreenvelliment de la comarca. Es produeix, simultàniament, durant els anys noranta, i en sintonia amb el tipus de llocs de treball que s’ofereixen a la comarca, una intensa arribada de persones estrangeres que provoquen algunes tensions, com per exemple les derivades de les necessitats d’habitatge i de les tendències inflacionistes d’aquest sector. Així, se’ns explica que, malgrat produir-se amb una intensitat menor que en d’altres territoris de Catalunya, la Garrotxa també ha experimentat la seva pròpia *bombolla immobiliària*.

Arribem, doncs, al moment actual en un context on la taxa d’atur està lleugerament per sota de la mitjana catalana, però on els salaris també són inferiors que en d’altres territoris. Les dinàmiques econòmiques continuen basant-se en un model industrial tradicional que requereix mà d’obra poc qualificada. Un model que -segons les entrevistes- caldrà transformar, generant processos d’innovació econòmica i cohesió social que avui encara no es donen amb prou decisió a la comarca. Així ho relata un dels responsables polítics entrevistats:

“Des de fa uns anys anem cap a una fractura, augmenta la polarització i disminueix la classe mitjana. A la gent cada cop li costa més sortir-se’n, cada cop hi ha més diferències, i cada cop hi ha menys drets i menys serveis. I, a més, sembla que la mentalitat de la gent ha anat canviant, ja fins i tot ho accepten. Una situació molt greu, i molt silenciada.”

Aquesta aproximació fa que la majoria de les persones entrevistades avaluin la situació actual amb un cert pessimisme. No només hi ha un grup consolidat de gent en situació de pobresa sinó que, addicionalment, la baixa qualificació i els baixos salaris propicien que *“la gent va tirant, però amb moltes dificultats”*; és a dir, que s'imposa la vulnerabilitat d'un conjunt creixent de persones. S'afirma que *“la gent va molt al límit”*: la pobresa severa es cronifica, mentre que la vulnerabilitat s'estén. En paraules d'un educador social entrevistat:

“D'una banda, els que tenien dificultats ara en tenen més, i de més tipus. I per altra banda, els que anaven tirant cada dia necessiten més seguiment i suport.”

En aquest context no només es parla de pobresa sinó d'una pobresa diferent; d'una pobresa que s'estén a les classes mitjanes, que polaritza la comunitat i que augmenta la crispació. Usant les paraules utilitzades per algunes de les persones entrevistades:

“La pobresa actual és molt diferent. Abans la gent podia accedir a l'habitatge i a recursos essencials com ara la llum, els productes de l'hort ... Ara, en canvi, has de pagar per tots els serveis bàsics i no pots accedir a recursos naturals. A més, tot i que siguis pobre, necessites cotxe, assegurances, telèfon, ...” (aturat major de 40 anys)

“Hem perdut les classes mitjanes que ens feien de pont. Els rics són més rics, els pobres més pobres, i la classe mitjana es va acostant cada cop més als pobres.” (professional de la sanitat pública)

“Un dels aspectes més problemàtics és l'augment de la crispació. I és que quan la gent té necessitats i no arriba a finals de mes es genera un sentiment d'injustícia molt gran.” (professional de l'ensenyament)

La idea de l'empitjorament de la situació ha estat, doncs, molt present durant les entrevistes fetes. Un empitjorament que opera en múltiples fronts, ja que es detecta en el món laboral, en l'accés a l'habitatge, en la qualitat de vida, les relacions socials, en el clima de convivència, en l'augment de la tensió i la crispació social i en la mateixa autoestima i autoconfiança de les persones. A continuació, encara que pugui semblar repetitiu, recollim un conjunt de fragments extrets de les entrevistes. Pensem que en la seva reiteració ens mostren un estat de malestar i de por amb relació al futur que,

malgrat algunes pinzellades positives, sembla impregnar l'estat d'ànim de les persones que hem entrevistat i que, com ja hem explicat, són molt properes a la realitat social de la comarca:

“Augmenta el malestar i la preocupació. Sobretot molta preocupació pels fills i pel futur; fet que fa que la gent estigui més tancada en ella mateixa.” (membre associació de veïns)

“S'ha instal·lat la incertesa en la vida quotidiana de les persones. La gent té menys diners i s'incrementa la por a caure en situacions de pobresa. El problema és que aquesta por s'està generalitzant.” (activista social i persona jubilada)

“Observem desesperació en la gent. No veuen el futur clar i no veuen solució al seus problemes. Això genera molt de malestar.” (professional de la salut pública)

De fet, **només alguns professionals que parlen des d'una perspectiva molt relacionada amb el món de l'activitat econòmica i empresarial es mostren més optimistes en el seu diagnòstic**, sobretot quan s'estableixen comparacions amb la resta de Catalunya:

“A la Garrotxa no s'observa tanta pobresa. La indústria ha permès que la crisi no es noti tant, perquè hi ha molta feina i la gent pot escollir.”

“S'han destruït alguns llocs de treball, però les empreses han aguantat ... i això a la llarga és una garantia.”

“A la Garrotxa la situació es porta millor perquè hi ha indústria i perquè hi ha més vincles i més relacions entre les persones.”

També és cert que, a l'hora de rescatar aspectes positius, els professionals del sector social també subratllen el **creixement de la solidaritat social i del voluntariat**. Tanmateix, són referències puntuals que no tenen prou força per compensar les mirades més pessimistes. S'imposa, doncs, un **diagnòstic negatiu**. Un diagnòstic on, al costat dels dèficits concrets (laborals, d'habitatges, de recursos bàsics, etc.), apareixen dos aspectes que semblen donar forma a l'actual situació de la comarca: **la cronificació de l'exclusió severa i la manca de futur per a un conjunt creixent de persones vulnerables**.

“Hi ha molta gent que no veu cap futur, no hi veu sortida. Això provoca depressions, problemes de salut, afectació de la vida social i familiar.” (aturat major de 40 anys)

“Et vas quedant aïllat, sense recursos, la salut se’n ressent, perds l’autoestima.” (usuari de serveis socials)

“Tot plegat ha fet que les persones es conformin amb el que tenen. Davant la manca de recursos i d’ajuts, les persones acaben sent conformistes i acceptant la seva situació, sense ganes de millorar.” (usuari serveis socials i aturat de llarga durada)

“Unes persones que tenen molt poques expectatives de millorar si no hi ha un canvi a fons en el model econòmic i en el tipus d’estructura laboral de la comarca. De moment, dominen els pedaços i així no anem enlloc” (responsable polític)

La situació, doncs, és preocupant; amb un conjunt de problemes reals i potencials. De fet, ens ha semblat especialment il·lustrativa una frase on se’ns subratlla la necessitat d’abordar aquestes dificultats sobretot en clau política i estratègica:

“Tenim molts problemes de present amb l’atur, la pobresa..., però el nostre principal problema és de futur.”

A partir d’aquesta frase, anem a desgranar aquestes percepcions usant les categories analítiques ja explicades: les situacions, els riscos i els processos d’exclusió.

3.2.1. L’exclusió com a situació a la Garrotxa

Abans de res, hem de reconèixer que, malgrat l’aparent claredat analítica, a la pràctica no és gens senzill distingir aquelles persones que es troben en situació d’exclusió d’aquelles que presenten diferents graus de vulnerabilitat. Les fronteres són extremadament insegures i no disposem de criteris clars per delimitar-les. De fet, en un dels grups de treball es va establir un debat explícit sobre aquest tema, tot identificant aquells aspectes que compartien i aquells que ens ajudaven a diferenciar-los:

- D'una banda, **les persones en situació d'exclusió o de vulnerabilitat social comparteixen el fet de combinar una àmplia diversitat de factors que defineixen una fragilitat multidimensional**. En aquest sentit, els membres d'ambdós grups presenten combinacions diverses de dificultats laborals, escassetat de recursos materials, dèficits relacionals, problemes de salut, mancances formatives o moments vitals especialment vulnerables.
- De l'altra, però, aquells que es troben en una situació d'exclusió podrien caracteritzar-se pel fet de veure, en primer lloc, com aquesta fragilitat es tradueix en una **necessitat concreta de suport** per part de les institucions (públiques o privades) i, en segon lloc, com aquesta situació **es cronifica i es perllonga en el temps**. Aquestes persones excloses presenten característiques similars a les vulnerables; però, a més a més, **han travessat una mena de límit invisible que comporta greus problemes de present (no se'n surten) i també de futur (no és previsible que se'n surtin)**.

De fet, aquesta idea de la cronificació es troba en el darrer **informe de Càrites Diocesana de Girona** on, usant dades per al conjunt de la província dels anys 2014 i 2015, conclou que "si bé el nombre de beneficiaris comença a tocar sostre, la pobresa es torna severa i crònica". Així, destaquen com el nombre d'usuaris dels seus programes ha passat de 55.750 el 2014 a 59.562 el 2015. Aquest increment del 7% queda molt lluny del creixement del 29% entre el 2013 i el 2014, però aquesta tendència a l'estabilització contrasta amb la severitat amb la qual alguns col·lectius pateixen la situació d'exclusió. Així, el 40% de les persones ateses el 2015 no disposaven de cap tipus d'ingrés econòmic i el 77% es trobaven sense feina. La crisi, en definitiva, estaria consolidant la pobresa; és a dir, cronificant aquelles persones en situació d'exclusió social.

Així definides, les **persones en situació d'exclusió** (aquelles que requereixen suport i que es troben en una situació cronificada) a la comarca de la Garrotxa **"representen un volum més reduït que en altres comarques, tot i que el nombre ha anat augmentant de manera progressiva durant la darrera dècada"**.

Una de les persones entrevistades, amb perfil polític, destacava la distinció entre allò que anomenava *pobresa severa i pobresa moderada*. La pobresa severa afecta aquell grup de població que depèn dels serveis socials i que

són persones socialment invisibles. Aquesta idea de la invisibilitat quedava especialment subratllada per un dels professionals entrevistats:

“Observem l'aparició d'una cultura de la por. Es té la percepció que existeix un desconeixement generalitzat de la pobresa (...) No sabem com estan, estan amagats. (...) La pobresa a la Garrotxa està amagada, no vol deixar-se veure.” (professional del treball social)

La pobresa moderada, en canvi, conforma un col·lectiu creixent de persones que veuen com el concepte de pobresa es dilueix i els acaba atrapant:

“El llindar de la pobresa ha augmentat i avui amb 20.000 euros l'any, segons com, pots considerar-te pobre. Et presenten com un privilegiat, però pots tenir molts problemes per satisfer les necessitats bàsiques de la teva família.” (responsable polític)

En aquesta mateixa línia, en el marc dels grups de treball, es va arribar a quantificar la població que a la Garrotxa es troba en situació d'exclusió social:

- **Un primer cercle:** les **100-130 persones** més conegudes pels professionals del sector públic i de les entitats vinculades al treball social: *“usuaris cronificats, majoritàriament homes, que reben ajuts de manera continuada que no els ajuden a sortir-se'n i que disposen de molt poques possibilitats d'aconseguir-ho en el futur”*. Tot i que en el cas de la Garrotxa no són persones que visquin habitualment al carrer, sí que presenten una intensa acumulació de factors d'exclusió que malmeten no només la seva situació material, sinó també el seu estat d'ànim i la seva salut mental. Viuen principalment a Olot, mentre que a la resta dels petits pobles de la comarca aquesta és una realitat aïllada o molt diluïda. Disposen d'ajuts d'emergència i són usuaris crònics dels serveis socials.
- **Un segon cercle:** les **700-1.000 persones** que també són usuàries de diferents tipus d'ajuts socials, però que encara no han acabat de creuar el límit de la cronificació. Necessiten ajuts encara de forma puntual, de manera que semblaria que es troben en una situació en què els falla el present però on encara tenen algunes -poques- expectatives de futur. Potser podrien ser considerades com a persones vulnerables, però el seu nivell de risc d'exclusió és tan elevat que hem preferit situar-los en el vagó de l'exclusió com a situació.

Les persones que es troben en aquest segon cercle no disposen d'un perfil tan definit com les dels primer cercle, però durant les entrevistes i els grups de treball hem recollit algunes de les seves característiques. Ara en farem una llista, però ja anticipem que el resultat és un conjunt de traços impressionistes que ens confirmen aquella hipòtesi inicial sobre l'actual diversitat de les persones en situació d'exclusió social. Oferim la llista que hem recollit, tot i que allò que les situa en l'exclusió social no és un únic factor sinó certes combinacions i acumulacions d'aquests factors:

- Persones amb situació d'atur persistent
- Persones grans que viuen soles
- Persones amb malalties mentals
- Persones que viuen en certes zones amb habitatge molt degradat
- Persones immigrades que no aconseguen feina
- Persones que pateixen pobresa heretada
- Joves que ni estudien ni treballen
- Famílies nombroses sense ingressos
- Persones aïllades, sense vincles familiars o comunitaris
- etc.

A la comarca de la Garrotxa, doncs, ens trobem amb **més d'un centenar de persones que han quedat varades en el vagó de l'exclusió i prop d'un miler que s'hi acosten de manera ja molt perillosa**. Són persones que necessiten ajuts. I és a través d'aquests ajuts com es relacionen amb les institucions públiques i privades vinculades a l'àmbit social.

Tanmateix, aquesta és una relació que no sempre pren prou en consideració que **aquestes persones no només necessiten suports de present sinó que, a més a més, s'han quedat sense futur, cronificades**. Una situació que viuen en **solitud**, ja que no formen part de la comunitat; experimenten com un **fracàs**, perquè no deixem de repetir-los que no han sabut aprofitar les seves oportunitats, i, per tant, no només tot això comporta mancances materials, sinó també un impacte negatiu en la pròpia **autoestima**. Són persones **invisibles**, a les quals probablement podem oferir certs ajuts assistencials, però a qui no adrecem ni una mirada.

Aquesta combinació de **solitud-fracàs-autoestima-invisibilitat** ha estat la principal aportació en les entrevistes a l'hora de diagnosticar una realitat que, més enllà de les xifres (100 o 1.000 persones), només podem entendre si en considerem **tant les mancances de present com les nul·les expectatives**

de futur. Ens hi referirem més endavant, però ja podem anticipar que, tot i ser capaços de tractar els dèficits del present amb intervencions i polítiques socials molt variades, ens mostrem impotents a l'hora d'ajudar-les a reconstruir el seu futur. Aquest serà, si el volem entomar, un dels principals reptes a l'hora de construir una Garrotxa inclusiva.

Volem acabar aquest apartat amb dos aspectes que s'han esmentat amb força insistència en les entrevistes. D'una banda, el reconeixement de la tendència a la polarització, a la segregació ciutadana:

“Hi ha cada cop més segregació social: els que són pobres van per una banda i els que són rics van per l'altra.” (voluntari del tercer sector)

D'altra banda, la importància del fet migratori. Malgrat les declaracions genèriques i algunes dades agregades sobre el clima de convivència a la comarca, la immigració és un factor relacionat amb l'exclusió i la segregació social, i genera situacions de tensió que repercuteixen en la cohesió de la comunitat. Tal com ho verbalitzen algunes de les persones entrevistades:

“Hi ha cada cop més nens i nenes sense recursos, normalment fills d'immigrants, que es queden a casa [no van a l'escola]. Això repercuteix molt negativament en la cohesió, perquè cada vegada hi ha menys relació entre veïns d'origens diversos.” (professional de l'ensenyament)

“La percepció de molta gent és que ja som prou. Hi ha una percepció de competència amb els nous que genera racisme, confrontació, malestar ...”. (professional del tercer sector)

3.2.2. L'exclusió com a risc a la Garrotxa

Tal com hem exposat en l'apartat anterior, les persones vulnerables comparteixen amb aquelles que es troben en situacions d'exclusió els múltiples i diversos factors d'exclusió, però es diferenciarien perquè encara no han travessat el límit de la cronificació. La majoria serien **usuaris puntuals o conjunturals de serveis socials**. Uns serveis que ajudarien a fer front a les dificultats de present i que s'ofereixen a uns usuaris que mantindrien oberta l'expectativa de superar aquesta situació en el futur. També trobaríem en aquest grup aquelles persones que viuen en una situació precària, però no

prou intensa com per accedir als ajuts i a les prestacions socials. Persones en situacions **precàries i sovint sense accés als recursos socials**, que sobreviurien sobre la fina línia que els estaria encara separant d'una situació d'exclusió social.

En els grups de treball es va reconèixer l'existència d'aquest col·lectiu, com també la tendència a veure com **les persones en situació de vulnerabilitat creix a la Garrotxa des de la crisi de mitjans de la primera dècada del nou mil·lenni**. Usant aquelles pinzellades impressionistes que caracteritzen aquest capítol, en les sessions de debat es diferenciaven dos grans subgrups de vulnerables:

- **En primer lloc**, coincidint amb les persones en situació d'exclusió, identificàvem aquell segon cercle format per entre 700 i 1.000 persones que **utilitzen els serveis socials de manera puntual per anar superant unes dificultats que encara són, almenys aparentment, conjunturals**.
- **En segon lloc**, es van referir específicament a un col·lectiu de persones, majoritàriament immigrades, que **sobreviuen en entorns familiars que no superen els 400 euros mensuals**. A la ciutat d'Olot són capaços de quantificar-los a través de la gestió de les beques menjador, identificant les aproximadament 100 famílies que es troben en aquest estat de vulnerabilitat.

En general, els col·lectius identificats anteriorment representen allò que podríem anomenar persones amb **vulnerabilitat severa** i que, almenys com a hipòtesi, podríem diferenciar d'aquells en situació de **vulnerabilitat moderada**.

En primer lloc, el col·lectiu de persones amb **vulnerabilitat severa** es defineix per una alta diversitat de perfils vinculats als múltiples factors d'exclusió. Tot seguit en farem una llista, tot constatant com es reproduïxen bona part dels factors d'exclusió identificats en l'apartat anterior:

- Persones immigrades sense recursos materials, laborals, relacionals
- Persones amb problemes de salut física o mental
- Autònoms amb problemes de feina i endeutament
- Persones grans que viuen soles amb pocs ingressos
- Famílies que depenen de les jubilacions dels avis i àvies.
- Famílies mileuristes que no poden accedir a ajuts socials
- Joves sense estudis provinents de famílies fràgils

- Joves brillants en els estudis però sense recursos per seguir la formació postobligatòria
- Persones aturades de llarga durada de més de 45 anys
- Famílies monoparentals
- Persones sense xarxes familiars o comunitàries
- etc.

Partint d'aquesta àmplia diversitat de perfils, cal, però, **subratllar la importància que s'atorga a la vulnerabilitat vinculada a determinades situacions laborals**. El treball segueix essent l'única via d'accés a rendes econòmiques i, consegüentment, la palanca a la inclusió social. Quan aquesta palanca es troba encallada -degut a situacions d'atur o a la precarització de les condicions laborals-, es dispara la vulnerabilitat i, per tant, el risc de caure en situacions d'exclusió social.

Aquesta és una mirada molt clàssica que condiciona enormement la capacitat d'abordar unes situacions de vulnerabilitat, caracteritzades tant per les dificultats d'articular la inclusió a través del treball (en una societat on aquest tendeix a desaparèixer o a oferir-se en unes condicions d'extrema precarietat) com per prendre en consideració la resta de factors d'exclusió. Com veurem més endavant, les aproximacions laborals no són les úniques vies d'intervenció que es tiren endavant des de les diverses institucions garrotxines, però sí les que més s'han subratllat en les reunions i les entrevistes. Un fet que ens porta a posar l'accent en les intervencions de caràcter més reactiu-assistencial quan, de fet, la vulnerabilitat reclama un enfocament més anticipatiu i més integral.

En segon lloc, almenys com a hipòtesi, hauríem de poder identificar un grup de persones amb **vulnerabilitat moderada**. Es tractaria d'un col·lectiu que fins i tot pot no ser conscient de la seva situació de vulnerabilitat però que, malgrat aquest no reconeixement, en un context com l'actual, podria veure's atrapat en una cascada cap a l'exclusió social. Ulrich Beck, el reconegut sociòleg alemany, ens recordava ja a finals del segle XX com, en les societats actuals, l'única cosa que realment s'havia democratitzat era el perill a l'exclusió. És a dir, constatava com allò que hem anomenat *vulnerabilitat* s'estenia potencialment a la majoria de la població. Contrastant amb la seguretat i l'estabilitat a la qual estàvem habituats, s'obria un nou escenari de riscos transversals, gairebé universals. La feina, la formació o la família poden actuar com a tallafocs, però no ens garanteixen cap immunitat. Fins i tot aquells aparentment més ben instal·lats comparteixen aquest risc generalitzat a experimentar processos d'exclusió social.

Aquesta situació de vulnerabilitat moderada és, doncs, molt difícil de delimitar precisament perquè -per la seva mateixa definició- no afecta cap col·lectiu específic sinó el conjunt de la comunitat. Tothom estaria potencialment subjecte al risc d'exclusió i, per tant, probablement caldria pensar no només en suports puntals a persones individuals, sinó, també, en formes de construir comunitats cohesionades.

En tot cas, en els debats i les entrevistes que hem tingut a la comarca de la Garrotxa, s'han esmentat dos grups que podrien patir de manera específica aquesta vulnerabilitat moderada: els autònoms i els treballadors pobres.

- Els **autònoms** conformarien un dels col·lectius que més han notat els impactes de crisi i que més han patit les seves conseqüències, alhora que segueixen mantenint un *status* laboral que els allunyaria de les situació d'exclusió. La seva feina, però, ha assolit uns nivells de precarietat tan elevats que els ha convertit en una població molt vulnerable i que, de sobte, s'han adonat que també poden experimentar processos d'exclusió que els condueixin a situacions on poden necessitar ajuts i prestacions socials.
- Els **treballadors/es pobres**, per la seva banda, representen un dels col·lectius que més està creixent i sobre el qual més s'està escrivint. Representen una paradoxa que impacta en la línia de flotació d'aquell argument que vincula feina remunerada amb inclusió social. El mercat laboral ha estat capaç de generar situacions en què persones amb feina no aconsegueixen els mínims per incorporar-se a la societat i, per tant, pateixen una intensa vulnerabilitat i són, almenys parcialment, usuaris potencials de determinats ajuts socials. El mateix concepte de *treballador pobre* es converteix en un dels principals reptes de les polítiques de cohesió.

En definitiva, hem vist com **la vulnerabilitat dibuixa un contínuum que va des d'aquells que estan a un pas de creuar la línia que els separa de l'exclusió social fins a aquells altres que ni imaginem que podrien caure en un procés d'exclusió**. En aquest contínuum, com és evident, apareix una enorme diversitat de situacions que reclamen tractaments molt diferents, que combinin els suports individuals amb mecanismes que permetin treballar de manera anticipativa en la comunitat. Un autèntic desafiament per a les polítiques socials.

3.2.3. L'exclusió com a procés a la Garrotxa

Allò que hem anomenat *procés d'exclusió* fa referència a les dinàmiques de desenvolupament d'un territori. Unes dinàmiques que, òbviament, són tant generadores de creixement-estancament econòmic com de cohesió-exclusió social. **Ens estem referint a la interrelació entre allò econòmic i allò social**, a uns vincles que havien esdevingut positius en el marc de l'estat del benestar keynesià i que, avui, són percebuts com a problemàtics.

De fet, alguns autors consideren que **hem passat del cercle virtuós de l'estat del benestar al cercle viciós de la crisi de l'estat del benestar**. Durant els anys gloriosos de l'estat del benestar, les polítiques econòmiques keynesianes (destinades bàsicament a estimular la demanda a través d'instruments macroeconòmics) van propiciar una sorprenent coincidència, una mena de situació miraculosa on el creixement econòmic sostingut arribava acompanyat d'un augment generalitzat en el benestar de la població. Dit d'una forma potser massa simple però prou clara per als nostres propòsits: allò que anava bé per al creixement econòmic, també era positiu per al benestar social del conjunt de la ciutadania.

La crisi dels anys setanta va deixar greument ferit aquest cercle virtuós, que va veure com durant els anys vuitanta se certificava la seva defunció. En un context d'economia globalitzada es van imposar les polítiques de competitivitat (destinades a millorar l'oferta i no a estimular la demanda) i aquestes, òbviament, veien en la pressió impositiva i en les despeses socials una trava al creixement econòmic. En aquesta nova situació -que hem definit com a cercle viciós- cal escollir entre competitivitat econòmica o cohesió social. I, encara més, s'imposa un discurs que afirma que aquesta és una falsa elecció, ja que, en realitat, no ens queda més remei que optar per la competitivitat. Les famoses *teories del degoteig* ens ho expliquen: primer creixement econòmic i, després, amb una mica de paciència, ja veureu com aquest creixement acabarà impregnant-ho tot i, per tant, finalment, propiciant millores socials per a tothom. Val a dir que encara avui estem esperant pacientment que es produeixi el famós degoteig.

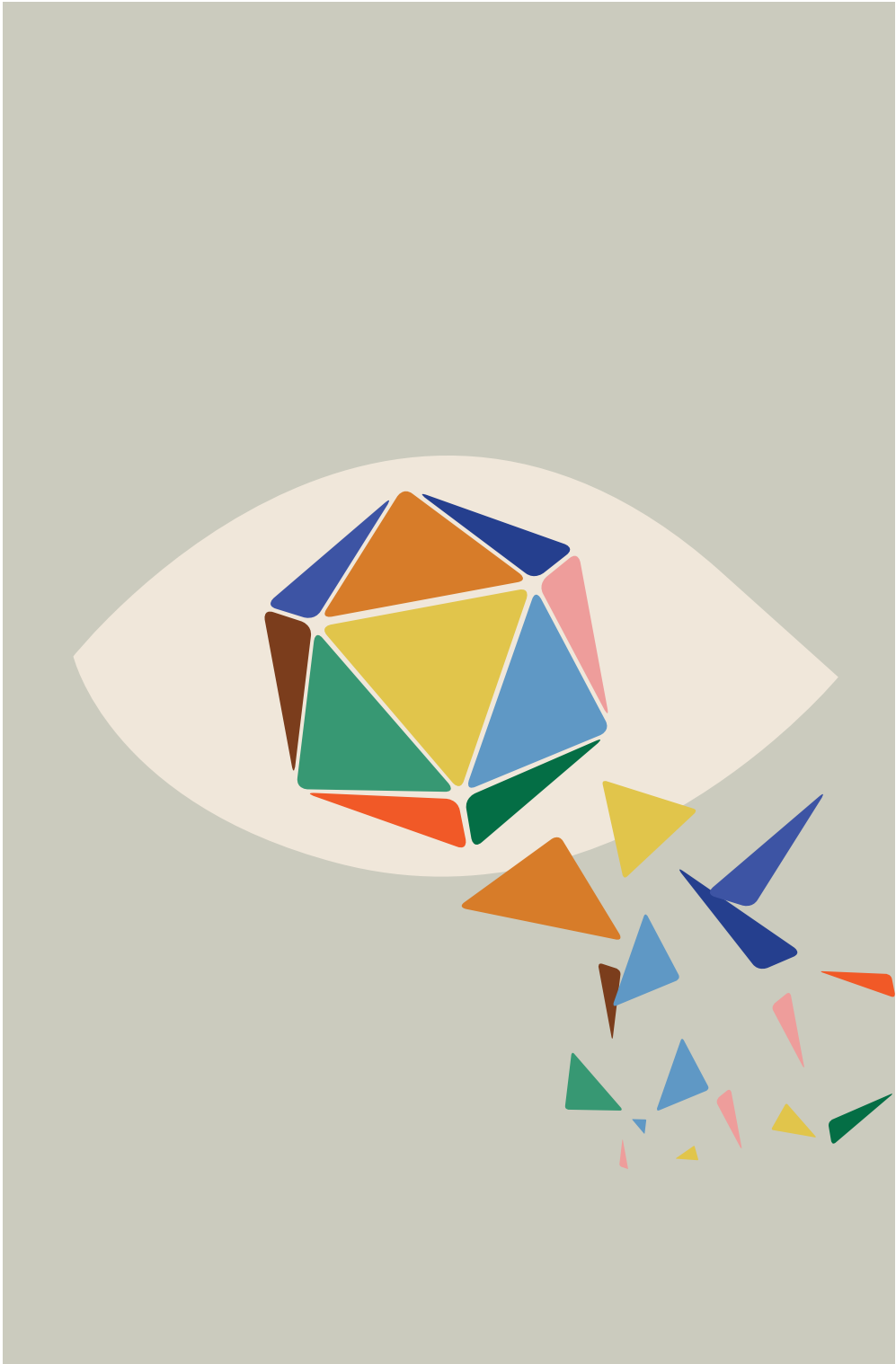
Hem introduït breument aquesta reflexió inicial per subratllar la importància de no separar el món de l'economia de l'àmbit social, una separació que malauradament està molt consolidada i que, a més a més, és especialment perjudicial des d'una perspectiva social que ha viscut tradicionalment a remolc: concentrem-nos a créixer i, en tot cas, traslladem les externalitats

negatives a **uns serveis socials que funcionen més com a recollidors de problemes que com a dissenyadors de solucions.**

No podem, en definitiva, pensar en allò social sense introduir-hi les coordenades econòmiques o urbanístiques. **No podem diagnosticar les situacions de cohesió/exclusió social sense fer referència als processos de desenvolupament que les afavoreixen o les perjudiquen.** Tampoc en el cas de la comarca de la Garrotxa.

El propòsit d'aquest estudi no és entrar en detalls de l'estructura i la dinàmica econòmica de la comarca, però sí que és imprescindible identificar i reconèixer quins són els seus trets més remarcables. En aquest sentit, usant les mateixes explicacions dels actors entrevistats, podem destacar tres característiques distintives del model de desenvolupament de la comarca:

- En **primer lloc**, la comarca de la Garrotxa és peculiar pel **manteniment del nivell d'activitat industrial** que, com hem vist en el primer capítol, dona feina a 1/3 de la població ocupada. Es tracta d'una indústria d'origen familiar i, per tant, arrelada territorialment, però que també ha estat capaç de treballar la seva projecció internacional. Així doncs, la comarca presenta un equilibri entre els diferents sectors productius (mantenint les tradicions agrícoles i industrials i, alhora, incrementant progressivament el sector terciari) que li ha permès mantenir un nivell de població ocupada per sobre de les xifres catalanes i resistir també millor que altres territoris del país la crisi de 2007. Una situació que, en tot cas, com veure'm en el proper punt, no ha estat exempta de tensions.
- En **segon lloc**, la indústria dominant a la comarca (sobretot alimentària) utilitza una mà d'obra de molt baixa qualificació i difícil de reconvertir en temps de mudances. Les persones ocupades, per tant, presenten elevats índexs de vulnerabilitat, ja que viuen en **condicions laborals força precàries i tenen poques alternatives disponibles.** La situació demogràfica encara agreuja aquesta situació. En definitiva, a un model econòmic equilibrat es contraposa un mercat laboral més fràgil i del qual també es destaca la progressiva dualització: és a dir, les importants diferències entre aquells treballadors més integrats i aquells més precaritzats.
- En **tercer lloc**, davant els problemes del sector industrial i l'estancament del sector agrícola, **s'ha anat impulsant un sector terciari vinculat tant al comerç com al turisme, la cultura i el medi ambient.** Durant els darrers anys, aprofitant les millores en les infraestructures, la comarca, tradici-

onalment molt tancada, ha viscut un procés d'obertura que ha contribuït al desenvolupament d'aquests nous àmbits d'activitat econòmica. Uns àmbits, tanmateix, que han reforçat les ja esmentades tensions derivades de les condicions que imposa el mercat laboral.

Aquestes tres característiques ens mostren, d'entrada, com la idea del cercle viciós es trasllada a la Garrotxa. **Una comarca que ha estat capaç de resistir la crisi i que ha iniciat nous camins de desenvolupament, però que, simultàniament, genera processos que propicien l'exclusió o que, com a mínim, intensifiquen i generalitzen la vulnerabilitat social.**

Aquest procés ha estat definit per algunes de les persones entrevistades com la imposició d'un model individualista i competitiu que afavoreix l'exclusió social. Un model dominat pel discurs dels *guanyadors*, on els *perdedors* són expulsats cap a un serveis socials que funcionen com una mena de recollidora.

D'altres també han destacat com les peculiaritats de l'actual conjuntura econòmica reclamen una preparació i unes habilitats que no es troben en el sistema educatiu actual. Així, malgrat que, tal com observàvem en el primer capítol, els resultats educatius a la Garrotxa són millors que en el conjunt de Catalunya, semblaria que aquest encara és un aspecte a treballar i una de les vies per fer front al cercle viciós del creixement-exclusió.

3.3

LA LLUITA CONTRA L'EXCLUSIÓ A LA GARROTXA

Després d'haver definit la comarca de la Garrotxa des del triple eix de l'exclusió com a situació, com a risc i com a procés, **en aquest apartat ens proposem identificar tant allò que fan les institucions públiques i privades, per donar-hi resposta, com allò que, segons el parer de les persones amb les quals hem pogut parlar, caldria que fessin.** El resultat d'aquest apartat, igual que en l'anterior, no és una presentació exhaustiva, detallada i sistemàtica de totes aquelles accions que es fan a la comarca i de tots els possibles buits detectats.

De fet, en les **memòries del Consorci d'Acció Social de la Garrotxa** disposem d'informació detallada i de qualitat sobre les diferents activitats realitzades en la lluita contra l'exclusió social. Hem considerat, però, que aquesta és una informació ja coneguda i que no tenia gaire sentit repetir-la en aquest nou informe. Hem preferit, en canvi, construir aquest apartat a partir de les converses mantingudes tant amb les persones entrevistades com en el marc dels grups del treball. Unes converses que complementen la informació precisa i sistemàtica de les memòries ja disponibles amb la mirada subjectiva i reflexiva dels actors implicats en les polítiques socials.

Així mateix, sí que volem subratllar la importància d'aquestes Memòries, ja que no només recullen les activitats desenvolupades des del Consorci sinó que, a més, apunten interessants reflexions de caràcter estratègic. De fet, fixant-nos en les memòries de 2013 i 2014, trobem que segueixen un mateix guió i que, per tant, ofereixen informació sobre els punts següents: dades demogràfiques bàsiques, elements per entendre l'entorn i per conèixer el Consorci, dades sobre els diferents àmbits d'activitat (atenció social bàsica; prevenció i atenció a persones en situació d'exclusió; atenció als infants, adolescents, joves i les seves famílies, i promoció de l'autonomia i l'atenció a la dependència i la discapacitat), referències al Pla per a la inclusió i la cohesió social i, finalment, unes conclusions articulades a través de 8-10 idees clau.

Com ja hem dit, no entrarem a reproduir una informació coneguda i disponible. En canvi, sí que recuperem (en el quadre següent) les idees clau de les memòries de 2013 i 2014. Volem, d'aquesta manera, iniciar una mirada més impressionista a les polítiques de lluita contra la pobresa a partir d'aquells aspectes que són subratllats des de l'òptica del Consorci d'Acció Social de la Garrotxa.

A banda de la referència a alguns aspectes substantius -especialment en un àmbit de naturalesa preventiva com la infància, l'adolescència i les famílies-, de les dues llistes d'idees clau destacariem com posen l'accent en les millores operatives (la qualitat dels serveis socials bàsics), en la creació d'espais de coordinació intrainstitucionals i amb agents externs (Taula Habitatge o Taula de Pobresa) i, finalment, en el disseny i en la implementació de plans. També subratllariem, per a l'any 2014, la doble referència al taller de sensibilització de joves i a la campanya contra els prejudicis i els rumors. Ambdues iniciatives presenten un caràcter preventiu que porta l'activitat del Consorci més enllà de les respostes puntuals a problemes concrets.

Idees clau 2013	Idees clau 2014
<ol style="list-style-type: none"> 1. Millorar la qualitat en els serveis d'atenció social bàsica. 2. El canvi de local del Centre de Distribució d'Aliments. 3. Creació d'espais de coordinació entre l'Administració i els agents socials: la Taula de l'Habitatge 4. Aprovació del Pla per a la infància i l'adolescència. 5. Servei per als infants, els adolescents i les seves famílies. 6. Aconseguir gestionar el Servei de Valoració de la Discapacitat. 7. Avaluació a través d'una enquesta de la satisfacció dels usuaris del servei de teleassistència. 8. Aprovació d'un document que emmarca les actuacions que faciliten que Olot esdevingui una ciutat més inclusiva i cohesionada (full de ruta). 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Els serveis socials bàsics segueixen treballant en la millora de la qualitat en la intervenció. 2. Creació de l'òrgan de governança (Pla per a la integració social i sanitària) i full de ruta dels propers anys. 3. Amb el suport de DipSalut, creació de comissions i Taula de Pobresa entre diferents departaments Administració i el teixit associatiu. 4. Obertura de l'Espai Famílies, adreçat a infants, adolescents, joves i les seves famílies. 5. S'obre el Servei de Valoració de Discapacitats. 6. Inici servei d'una unitat mòbil de teleassistència. 7. Nombre significatiu d'alumnes que participen en tallers de sensibilització en temes de violència, consum de drogues, diversitat cultural, participació i convivència. Un important treball preventiu. 8. Accions per combatre els prejudicis, rumors i estereotips adreçades a diferents agents socials. 9. Primer any d'implementació del Pla per a la infància i l'adolescència. Valoració positiva de la Taula per a la Infància i l'Adolescència 10. Es valora la gestió de l'espai públic com un model d'intervenció pels propers anys.

En definitiva, **uns punts clau que, sense oblidar el dia a dia d'una institució que ha de respondre a les necessitats d'aquells en situació d'exclusió social, mostren també l'aposta per introduir perspectives anticipatives i estratègiques en les seves dinàmiques de funcionament.** Aquests és, precisament, l'esquema conceptual que hem proposat per analitzar la lluita contra l'exclusió social a la Garrotxa, de manera que compartim un punt de partida que pot donar coherència i sentit al mateix contingut de l'informe.

Així doncs, des d'aquesta mirada inicial, els continguts d'aquest apartat es construiran a partir de les percepcions, les explicacions i els debats generats amb els principals actors de l'àmbit social de la Garrotxa, de manera que el resultat final serà una quadre amb certes imprecisions, però amb la capacitat de mostrar aquelles pinzellades que millor caracteritzen la comarca.

També, com en l'apartat anterior, dividirem aquest apartat en tres epígrafs. En el primer ens centrarem en les respostes, de naturalesa eminentment reactiva, que reclamen les necessitat concretes d'aquelles persones que pateixen situacions d'exclusió social. En el segon epígraf introduïrem aquelles iniciatives, ara de caràcter preventiu o anticipatiu, que adreçaríem a les persones vulnerables per tal d'evitar que es vegin absorbides per les dinàmiques d'exclusió social. Finalment, en tercer lloc, reflexionarem sobre la possibilitat d'articular una mirada estratègica capaç d'incidir en els processos socioeconòmics que generen dinàmiques d'exclusió social.

3.3.1. Polítiques reactives davant les situacions d'exclusió social

Davant les situacions d'exclusió social -que, com hem subratllar anteriorment, combinen l'acumulació de dèficits amb la tendència a la cronificació-, la prioritat és la resposta reactiva que pretén mitigar les mancances de les situacions d'exclusió social amb intervencions de caràcter assistencial. Ens estem referint al tipus de polítiques públiques que han desplegat tradicionalment tant els departaments públics dedicats als serveis socials com la majoria de les entitats del tercer sector que treballen en aquest àmbit.

En aquesta direcció, a les entrevistes realitzades a protagonistes del sector social els preguntàvem sobre qui impulsava les accions de lluita contra la pobresa i en pro de la cohesió social. El resultat era una llarga llista d'instàncies i institucions on, efectivament, es barrejava el sector públic i el tercer sector. Així, a més del CASG, se citaven espais públics de treball com les escoles, les llars d'infants, els centres de dia, els casals d'avis, les oficines d'habitatge, els centres de salut mental, l'IMPO o l'IMEJO. També, ara en l'àmbit del tercer sector, es repetien les referències a la Creu Roja, a Càrites, a MIFAS, als esplais, a La Fageda, a la PAH o als les múltiples associacions de solidaritat ciutadana o veïnal.

A més a més, donat que es tracta de cobrir necessitats bàsiques, aquestes intervencions reactives solen articular-se a través d'un model de responsabilitat i lideratge públic. S'executen amb un important suport per part d'entitats del tercer sector, però tant la mateixa insolvència de la demanda dels serveis com la seva relació amb la defensa d'uns drets bàsics fan que el sector públic adopti un paper central en la prestació d'aquestes polítiques reactives. Una de les persones entrevistades reconeixia explícitament aquest rol central de les institucions públiques, alhora que n'identificava les limitacions:

“D'entrada, la responsabilitat per atendre la pobresa i generar cohesió és de l'Administració; però aquesta no pot arribar a tot arreu.”
(professional del tercer sector)

Aquesta percepció d'un “sector públic desbordat” -tal com literalment s'ha descrit- ha estat molt present a les entrevistes, on s'assenyalen els magres resultats a l'hora de lluitar de manera efectiva contra la pobresa i, encara més magres, quan l'objectiu és generar cohesió social. Es reconeix una situació de caos i desbordament derivada de la crisi, en la qual es tapen forats sense capacitat d'incidir de veritat en la realitat social que es vol transformar:

“Les institucions van tard, sempre van tard; no s'avancen, no fan prevenció, només tapen forats.” (professional de l'educació)

“Actualment, les institucions públiques i els actors privats estan desbordats. Responen a múltiples necessitats, però pel camí s'han perdut moltes persones i moltes famílies. (...) No s'està mirant prou les persones, sinó que es prioritzen els aspectes econòmics, i això genera més desigualtat.” (professional de l'educació)

“La impressió és que es va a remolc. Les administracions ja no poden més i són les famílies les que es carreguen amb tot.” (jubilada i activista social)

“Els serveis municipals i les administracions fan de pantalla amb les persones: paren el cop i pal·lien les situacions, però no afronten els problemes de fons. Tenen les mans lligades.” (aturat de més de 40 anys)

En tot cas, a la Garrotxa, sense entrar a distingir la titularitat dels diferents prestadors de serveis, s'identifiquen un conjunt d'accions destinades a reaccionar davant les necessitats d'aquelles persones en situació d'exclusió social. **Uns serveis que, segons es desprèn de les múltiples converses, no serveixen per superar la cronicitat de les situacions d'exclusió, però sí per donar resposta als dèficits més greus.** En paraules d'un dels responsables polítics entrevistats:

“S'atenen els casos amb respostes d'emergència en temes com l'habitatge o l'energia, però són respostes assistencials que no van a l'arrel del problema. Es mantenen, doncs, les situacions de feblesa, de patiment i, sobretot, d'injustícia social.”

Aquesta lògica assistencial s'estaria intensificant, en opinió d'un altre dels responsables polítics entrevistats, en els darrers anys:

“Es tracta de donar diners al Consorci i ells ja s'ho faran. No acabem d'assumir que la pobresa va molt més enllà i que depèn de molts altres àmbits, com l'educació, la salut, l'habitatge, la cultura ... No hem de tractar amb pobres que reben ajuts, sinó amb ciutadans que tenen drets.”

En concret, sense afany d'exhaustivitat, en el decurs dels grups de treball i de les entrevistes s'esmenta un ampli repertori d'accions que se situarien sota aquesta etiqueta d'intervencions de naturalesa reactiva:

- Garantir l'accés a serveis bàsics com ara l'alimentació (menjador social, beques menjador), l'energia (assumint factures), la roba (botiga de segona mà) o d'altres situacions sobrevingudes (ajuts d'emergència).
- Beques escolars per a famílies sense recursos.
- Ajuts econòmics (PIRMI).
- Assistència a gent gran que requereix suports domiciliaris.
- Facilitar l'accés a l'habitatge (40 pisos socials).
- Plans ocupacionals.
- Serveis jurídics per regularitzar situacions administratives.

Es tracta d'accions que són prou conegudes i sobre les quals es disposa de prou experiència, tant per part de les institucions públiques com des de les entitats del tercer sector. De fet, durant les entrevistes se subratlla literalment:

“Es tracta d’una pobresa coneguda, amb la qual el Consorci sap treballar-hi de manera prou adequada. Un feina que permet que molta gent passi del dia 8 al dia 30 de cada mes amb els diversos ajuts que reben”.

Així mateix, i això potser és el més interessant, de les converses mantingudes per a l’elaboració d’aquest informe, es deriven sis aspectes a introduir i/o millorar que caldria considerar:

- En **primer lloc**, es remarca la insuficiència de les **polítiques d’habitatge**. Es parteix de la importància de garantir un habitatge digne per a tothom i es contrasta l’exercici d’aquest *dret* tant amb la realitat d’un mercat immobiliari implacable amb la gent amb menys recursos com amb la tradicional fragilitat -en el nostre país- de les polítiques d’habitatge. És aquest, doncs, un àmbit en el qual cal treballar i innovar.
- En **segon lloc**, també apareixen referències al fet que, en un futur proper, caldrà introduir alguna mena de **renda garantida**. En un context com l’actual, on el mercat laboral funciona de manera molt deficient des del punt de vista de la inclusió social, i en el marc de la tendència a la cronificació de les situacions d’exclusió, sembla que una resposta en termes de renda garantida serà imprescindible.
- En **tercer lloc**, algunes de les persones entrevistades han posat l’accent en les polítiques de **tarificació social**. No es presenten com una solució definitiva, però sí com un terreny en el qual encara queda un bon camí per explorar i transitar.
- En **quart lloc**, es considera que, malgrat l’adequada professionalitat dels serveis assistencials que s’ofereixen, seria necessari més **personalització de les accions**. Caldria que els projectes d’intervenció s’adaptessin a les persones i no, com acostuma a passar, que siguin les persones les que s’hagin d’adaptar als projectes professionals. Una reflexió que, òbviament, ens porta a introduir la importància tant de la focalització i la transversalitat com del treball comunitari. També cal reconèixer, de nou, la complexitat i la diversitat dels perfils dels usuaris dels serveis socials.
- En **cinquè lloc**, com una derivada del punt anterior, se subratlla un aspecte que té a veure amb **la dignitat que s’ha d’atorgar als usuaris dels serveis socials**. Una dignitat que ha quedat molt malmesa per uns models d’intervenció que tendeixen a culpabilitzar i que no prenen en

consideració la importància de l'autoestima entre aquelles persones en situació d'exclusió social. Treballar aquesta dignitat implica millorar les relacions, propiciar el contacte, apoderar els usuaris i, en definitiva, restablir la confiança en les seves capacitats, per fràgils que puguin ser.

- Finalment, en **sisè lloc**, també s'han apuntat els clàssics debats sobre **la cobertura i la intensitat de les prestacions que s'ofereixen a les persones en situació d'exclusió social**. La impressió és que la cobertura tendeix a ser excessivament limitada, perquè deixa fora moltes persones i/o famílies que, de fet, necessiten ajuts per sortir-se'n. Aquí també hi juga un paper, especialment destacable en un territori com la Garrotxa, la invisibilització de la pobresa o allò que alguns han anomenat "**pobresa vergonyant**". I, de manera similar, la intensitat dels serveis també és molt baixa, de manera que aquells que sí que reben ajuts tampoc poden usar-los per superar de manera efectiva la seva situació d'exclusió. **L'alternativa d'obrir la cobertura i augmentar la intensitat de les prestacions assistencials suposaria un autèntic canvi tant en l'agenda de les polítiques públiques** (on les prestacions socials sempre han estat a la cua) **com en el discurs sobre les polítiques socials** (basades en una escassetat que garanteix que no perdin les ganes de sortir-se'n per ells mateixos).

En definitiva, les institucions públiques i privades són capaces de reaccionar professionalment davant les situacions d'exclusió social i, almenys en el cas de la Garrotxa, aquestes intervencions poden mitigar els efectes més greus i urgents de les necessitats d'aquesta població. Tanmateix, aquestes polítiques reactives i assistencials presenten alguns buits rellevants (habitatge, rendes garantides, tarifació social i personificació i dignificació del tracte a les persones usuàries) i continuen atrapades en alguns dels debats clàssics (específicament aquells que se situen entorn de la cobertura i la intensitat).

Ens movem, doncs, en un terreny conegut i en el qual es disposa de molta, i bona, feina feta. En el futur, però, resultarà imprescindible replantejar-se tant la mateixa agenda de la intervenció com les formes de treballar. En aquest sentit, es manifestava una de les persones entrevistades:

"Cal replantejar-s'ho tot, i replantejar-s'ho a fons. He de fer actuacions per promoure un canvi real, que transformi la vida de les persones i que no es limiti a oferir actuacions pal·liatives." (educadora social)

En aquesta direcció, òbviament, apareix la necessitat d'un treball més integral i coordinat entre els diferents espais d'actuació, més orientat a apoderar les persones, més àgil i flexible, amb una vocació estratègica que vagi més enllà de les urgències, etc. Algunes d'aquestes idees es recullen en els dos propers epígrafs.

3.3.2. Polítiques anticipatives per fer front a la vulnerabilitat i al risc d'exclusió

A banda de la urgència que reclamen les situacions d'exclusió social, en l'apartat de diagnòstic ens hem referit també a la importància del risc d'exclusió, els *perills* que corren les persones amb diferents graus de vulnerabilitat. **Aquesta és una problemàtica creixentment important**, ja que, usant de nou els termes de Beck, la *democratització del risc d'exclusió* amplia el focus de les polítiques d'inclusió a pràcticament el conjunt de la població. A més a més, **la no actuació en aquest terreny pot generar greus conseqüències**, ja que una *vulnerabilitat* no treballada de manera preventiva pot derivar en un augment, difícil de gestionar, de les situacions d'exclusió.

No obstant, també cal reconèixer que, **en aquest àmbit, el terreny és més inestable i més desconegut pels diferents actors vinculats a les polítiques socials**. De fet, no seria exagerat afirmar que ens trobem amb dos interrogants bàsics als quals no sabem donar una resposta prou clara:

- D'una banda, no sabem gaire bé de qui estem parlant i com ens hi hem d'adreçar. **Quins són els objectius d'aquestes polítiques anticipatives i quines són les persones vulnerables a les quals ens dirigim?**
- D'altra banda, tampoc sabem exactament ni quin tipus d'oferta els podem adreçar ni com de gestionar-la. **Quins són els continguts d'aquestes polítiques i com s'implementen?**

Per donar resposta a aquests interrogants no disposem de cap oracle. No ens queda més remei que realitzar un procés d'autoaprenentatge; de fet, és el que estem fent a través de l'elaboració d'aquest informe. En aquest sentit, **és imprescindible començar identificant totes aquelles actuacions que, almenys des de la percepció dels diversos actors amb els quals hem pogut parlat, podrien formar part d'aquestes polítiques anticipatives**.

Hem fet una llista d'aquestes actuacions i, usant les categories analítiques elaborades en l'apartat anterior, les hem classificat sota dos grans objectius: aquelles actuacions destinades a enfortir el **capital humà** i aquelles que tenen com a objectiu el **capital social**. Recordem que, segons les nostres hipòtesis, el capital humà i el capital social representen els dos ingredients fonamentals d'aquestes polítiques destinades a reduir la vulnerabilitat de les persones en risc d'exclusió.

Capital humà	Capital social
<p>Treballar l'ocupabilitat: competències, formació, projectes de reinserció laboral</p> <p>Ajuts per superar situacions de dependència: assistència per a gent gran (serveis a domicili, centres oberts, teleassistència, acompanyament per part de voluntaris, etc.), ajuts per als joves (beques menjador, beques extraescolars, tallers d'estudis assistits, programes de garanties juvenils, programa brigada per a ni-nis, etc.)</p> <p>Programa Apropa Cultura.</p> <p>També s'incorporen ajuts més per a necessitats bàsiques només parcialment cobertes, com ara ajuts per al lloguer, la botiga de segona mà o projectes d'alimentació infantil. (Aquests projectes s'han esmentat en aquest apartat, tot i que també formen part de les actuacions reactives descrites en l'epígraf anterior.)</p>	<p>Treball comunitari, especialment en l'àmbit dels barris d'Olot.</p> <p>Projectes de mediació.</p> <p>Projectes de participació.</p> <p>Projectes d'acollida (mentoria en el cas del programa Rossinyol).</p> <p>Facilitar la mobilitat de la població, especialment en una comarca amb les característiques geogràfiques de la Garrotxa.</p>

Probablement pot detectar-se una **certa asimetria entre la magnitud del problema de la vulnerabilitat social i l'escassa consistència de les polítiques per fer-hi front**. De fet, observant la taula anterior, podríem afirmar que, d'una banda, aquelles iniciatives destinades a enfortir el **capital humà** són escasses i molt concentrades en sectors específics de vulnerabilitat com la joventut i la gent gran. L'altre gran grup de persones vulnerables -població aturada a la qual cal adreçar projectes formatius i ocupacionals- és més proper a situacions d'exclusió social i, en tot cas, és tractat amb criteris d'ocupabilitat que no funcionen en el context actual. Només l'experiència del programa *Apropa Cultura* semblaria un intent realment anticipatiu de reforçar el capital humà.

Amb aquestes afirmacions, segurament excessivament contundents, no neguem que moltes altres actuacions (públiques i privades) que es desenvolupen a la Garrotxa puguin estar contribuint indirectament a enfortir determinats *músculs* personals i, d'aquesta manera, reduint-ne la vulnerabilitat. Constatem, més aviat, que aquestes actuacions no es despleguen de manera conscient i estructurada, no responen a uns objectius i a una planificació i, en definitiva, arriben macades de la reflexió necessària per dotar-les de sentit i eficàcia.

I també constatem que, en tot cas, es tracta d'actuacions estrictament derivades del paradigma formatiu-ocupacional. Un paradigma que -malgrat les creixents dificultats- continua posant l'èmfasi en la importància d'augmentar l'educació i a adreçar-se sempre al món laboral com a única sortida per a l'exclusió social. Tal com ho exposava una de les persones entrevistades:

“Hem d'apostar per la formació permanent, ajudar a crear noves empreses, afavorir les iniciatives emprenedores, fomentar l'autoocupació, els vivers d'empreses, les petites empreses, les noves tecnologies ...”

Així doncs, el capital humà està molt lligat, en primer lloc, als aspectes formatius i, en segon lloc, a les condicions d'estabilitat laboral que aquest pot propiciar, com ara un salari suficient o un habitatge en condicions.

El capital humà, finalment, també té molt a veure amb el funcionament del sistema educatiu. Aquests sistema, com hem vist anteriorment, sembla que obté uns millors rendiments a la Garrotxa que en el conjunt de Catalunya. Aquests potencial, però, estaria patint algunes esclatxes importants, tal com ens recorden algunes de les persones entrevistades:

“A l'escola no s'aposta per la prevenció, i això cronifica les desigualtats.” (professional de l'ensenyament)

“Hi ha molts nens que no poden accedir als materials escolars o les activitats extraescolars. La manca de recursos genera desigualtat d'oportunitats.” (professional de l'ensenyament)

Quan ens referim al capital humà estem, doncs, fent referència a múltiples aspectes. Tots apareixen en les entrevistes, en les quals s'esmenta la necessitat de:

- Repensar el concepte de feina més enllà de la connotació estrictament productiva.
- La importància de capacitar les persones.
- La necessària aposta que cal fer per atorgar un paper central a l'escola.
- Impulsar mesures que no estigmatitzin les persones, que no les jutgin i, d'aquesta manera, les marquin.
- Aprofitar el capital humà disponible, també aquell que el mercat labora descarta.

D'altra banda, pel que fa a les iniciatives destinades a enfortir el **capital social**, semblaria que en les entrevistes es tendeix més a citar intencions que programes concrets. Així, són freqüents les referències a la importància del treball comunitari, la participació, la proximitat als barris o les estratègies de mediació; però no apareixen exemples concrets ni explicacions gaire detallades sobre aquestes bones intencions. La impressió, per tant, és que ens trobem a l'inici d'un camí i que s'hi han dipositat molt bones expectatives, però que encara estem donant els primers passos. Usant el cas dels centres cívics d'Olot (casals de barri), una de les persones entrevistades ens comentava:

“Els centres cívics estan bé, però estan buits; sobretot buits de projectes per construir una comunitat que avui és molt dèbil. No són espais on es generin sinergies ni s'apoderi la comunitat.

Independentment de les polítiques públiques que puguin promocionar els vincles i les relacions socials, l'indicador més clàssic per valorar el capital social d'un territori és aquell que fa referència a la seva **densitat associativa**. En aquest sentit, un estudi recent elaborat per l'Ajuntament d'Olot i l'Observatori del Tercer Sector destacava que les 400 entitats registrades a la comarca de la Garrotxa suposen 1 entitat per a cada 150 habitants o, expressat d'altra manera, 41.000 persones vinculades a aquestes entitats. Aquestes xifres són superiors a les de la resta de Catalunya, de manera que podríem considerar que a la Garrotxa es disposa d'un capital social considerable.

Ho expressem, però, amb tota prudència, ja que caldria tenir més detalls tant sobre el perfil de les persones actives en aquestes associacions com del tipus d'activitats que desenvolupen aquestes entitats. En l'apartat destinat a les enquestes, trobem algunes referències al perfil de les persones que són actives en el món associatiu, mentre que l'estudi al qual ens estem

ara referint sí que ens dona alguna pista sobre el tipus d'associacions existents: 30% en activitats culturals, 22% d'acció social i 21% comunitàries o de veïns.

A les entrevistes, per altra banda, s'insisteix en la necessitat de reforçar el compromís de la societat civil i la importància de la solidaritat comunitària. Sense aquesta contribució es considera del tot inviable poder abordar els problemes de cohesió social:

“Necessitem ser més solidaris i reforçar el teixit associatiu i els moviments socials. No només s’ha de responsabilitzar les institucions, sinó que cal la societat civil per abordar el problema de la pobresa i la cohesió social.” (professional del treball social)

Observem, doncs, com a conclusió, **unes polítiques anticipatives que mostren una certa fragilitat a l'hora d'adreçar-se a les persones en risc d'exclusió social**. De fet, aquest ha estat un aspecte molt repetit durant les entrevistes i els grups de treball. S'ha esmentat amb insistència que totes les actuacions realitzades en aquest terreny són encara incipients i els seus resultats són més aviat escassos. De fet, hem pogut, a partir de les converses mantingudes, identificar allò que podríem anomenar els tres reptes per avançar en aquest tipus de polítiques:

- En primer lloc, se'ns **expressa la dificultat de construir un bon punt de partida; és a dir, de definir amb precisió el risc d'exclusió i de fer un bon diagnòstic sobre aquesta realitat en el cas concret de la Garrotxa**. Aquest informe és un intent d'avançar en aquesta direcció, tot i que, com hem vist en l'apartat anterior, les dificultats són persistents. Es tracta d'un col·lectiu molt divers, que sovint ni expressa demandes socials ni és conscient de la seva pròpia vulnerabilitat i que, de fet, cobreix un espectre tan ampli que va des de persones gairebé ja cronificades en situacions d'exclusió fins a considerar que tots i totes estem ja en situació d'exclusió social.

“El primer que ens cal és conèixer la realitat i donar-li visibilitat. Això avui és molt difícil, no ho tenim i així és molt difícil avançar. És com si treballéssim només la superfície, sense conèixer el fons: fem mesures puntuals, però no podem fer polítiques que vagin a l'arrel dels problemes.” (professional de l'acció social)

- En segon lloc, es fa també referència **al repte d'abordar situacions de risc, en les quals no es tracta de pal·liar un dèficit material concret i conegut, sinó de fer una prevenció abstracta i hipotètica.** Aquest repte introdueix, a més a més, un nivell de complexitat que reclama articular intervencions en què la coordinació intersectorial i la implicació política siguin molt importants. En aquest sentit, es posa com a exemple la Taula de la Pobresa (també podríem referir-nos a taules ocupacionals o a la Taula de l'Habitatge), en tant que espai on, d'una banda, es poden diagnosticar millor les situacions de vulnerabilitat i, d'altra, proposar iniciatives des d'una perspectiva coral i estratègica.
- En tercer lloc, s'esmenta també **el repte de complementar les intervencions sobre aspectes materials amb accions que afavoreixin tant les relacions com la dignitat i l'autoestima personal.** Tant els vincles com l'autoestima són eines crucials en el combat contra la vulnerabilitat de les persones en risc d'exclusió. Valorar les persones (apoderar-les, fent servir la terminologia que avui s'usa de manera molt intensa) implica capacitar-les per integrar-se en la comunitat i resistir millor les dificultats personals que puguin patir al llarg de la seva vida.

Emmarcats en aquests tres reptes, les persones entrevistades reconeixen que s'està treballant en aquesta direcció. S'esmenten intervencions molt diverses, com ara diferents projectes comunitaris, iniciatives en l'àmbit escolar, dotacions de recursos per a joves d'entre 16 i 18 anys, etc. Manca, però, la capacitat per consolidar aquesta aproximació, ampliant els serveis de caràcter preventiu i, sobretot, la voluntat d'arribar a capes molt més àmplies (i imprevistes fins ara) de la societat. També s'afirma que caldria posar més l'èmfasi en nous tipus d'accions, com ara la renda garantida, els horts urbans, el treball amb les famílies, la promoció d'empreses socials o, en general, un treball comunitari més potent i de més abast.

Podem finalitzar aquest epígraf tal com l'havíem iniciat, recordant que **existeix un ampli reconeixement tant de la importància d'articular una política preventiva com de la dificultat de concretar aquesta política.** Tenim clar per què cal avançar en aquesta direcció, però encara ens genera molts dubtes el qui i el com; uns reptes sobre els quals no ens queda més remei que continuar experimentant i aprenent.

3.3.3. Polítiques estratègiques per revertir els models dominants de desenvolupament

Aquest darrer apartat ha estat el més difícil de completar. Probablement, les raons d'aquestes dificultats són dues. D'una banda, identificar i definir una política estratègica per al conjunt de la comarca no és una tasca senzilla, ja que implica un coneixement panoràmic que no sempre està disponible per al conjunt de les persones entrevistades. D'altra banda, ni tan sols és clar que aquesta política existeixi d'una manera explícita i estructurada, de manera que ens movem més en el terreny de les especulacions que de les realitats.

En qualsevol cas, sí que podem identificar dues "planificacions" que, dissenyades des de l'àmbit de les polítiques socials, podrien ajudar-nos a perfilar aquesta mirada més estratègica:

- En primer lloc, destacaríem el **Pla per a la inclusió i la cohesió social d'Olot 2013-2019**. Aquest pla parteix d'unes reflexions generals sobre les transformacions de la societat actual, sobre la importància d'elaborar un pla per a la inclusió i la cohesió social, i sobre el significat i les dimensions de la cohesió social. No volem reproduir un document disponible, però sí que ens sembla imprescindible llistar els 8 principis del Pla i les 9 línies estratègiques que el doten de contingut:

El principis del Pla: (1) la ciutadania, (2) els professionals com a recurs, (3) l'acció comunitària, (4) un enfocament multidimensional, (5) l'orientació a les causes, (6) la proximitat, (7) la prevenció, i (8) la capacitat d'adaptació, la flexibilitat i la polivalència.

Les 9 línies estratègiques:

L1. Incorporar les polítiques d'inclusió i cohesió social com un element transversal de l'actuació política municipal.

L2. Identificar, difondre i intervenir sobre els factors que faciliten la inclusió i la cohesió social dels ciutadans.

L3. Promoure, impulsar i reconèixer el valor de la inclusió i la cohesió social.

L4. Acollir, des dels diferents àmbits, totes les persones que arribin

a Olot.

L5. Promoure accions per a la convivència i la interrelació ciutadana.

L6. Fomentar la resolució positiva dels conflictes.

L7. Garantir unes condicions adequades a tots els barris de la ciutat per a la millora de la qualitat de vida i la cohesió social (urbanístiques, espais i equipaments públics, serveis de neteja, etc.).

L8. Promoure noves formes i perfils de participació i col·laboració social.

L9. Sensibilitzar el conjunt de la població sobre la inclusió i la cohesió social.

- En segon lloc, des d'una perspectiva centrada en el desenvolupament econòmic, destaca un projecte que vol definir el futur de la comarca: el **Pla estratègic per al desenvolupament econòmic**. Per a l'elaboració d'aquest Pla estratègic s'ha fet un minuciós diagnòstic de les principals variables relacionades amb la situació econòmica, així com les projeccions de futur que han de permetre fer visibles els escenaris que es persegueixen. Tota aquesta informació també està disponible, de manera que ara ens limitem a reproduir la visió, la missió, l'objectiu i les línies estratègiques del Pla:

Visió: La Garrotxa enforteix la seva posició de riquesa, cohesió i benestar relatius, fomentada en l'equilibri d'un medi natural excepcional i el seu caràcter industrial, i s'obre a Catalunya i al món.

Missió: Es reforça la cooperació pública i la publicoprivada que permeti assolir un paper rellevant en una escala superior, i així conduir els riscos i les oportunitats d'un escenari més obert de l'economia comarcal.

Objectiu: Es vol esdevenir un referent a Catalunya i Europa de compatibilitat entre els valors naturals i entròpics a partir d'una indústria innovadora, l'emprenedoria social i el turisme sostenible.

Línies estratègiques:

L1. Garrotxa capital industrial

L2. Garrotxa nova economia

L3. Garrotxa un pont dins Catalunya

L4. Garrotxa es projecta al món

L5. Garrotxa excel·leix en formació i professionalitat

L6. Garrotxa terra de volcans

L7. Garrotxa per la sostenibilitat energètica

L8. Garrotxa més i millor cooperació

Més enllà dels continguts concrets d'aquestes dos projectes de caràcter estratègic, volem ara subratllar com **són dos projectes que es desconeixen mútuament, que es donen l'esquena, que utilitzen llenguatges diferents**. És com si no parlessin de la mateixa realitat ni usessin les mateixes paraules. Aquesta incomunicació és probablement la millor manera de traslladar-nos a allò que abans havíem anomenat el **cercle viciós**, aquella situació en què el desenvolupament econòmic i la cohesió social es presenten com les dues cares d'una mateixa moneda i, per tant, quan en surt una, l'altra queda tapada.

És en aquest sentit que, parlant de polítiques estratègiques, algunes de les persones entrevistades destaquen, per sobre d'altres consideracions, els **dèficits de coordinació**. Certament, podria revisar-se el contingut de les apostes estratègiques (centrant-se més en l'escola i el capital humà, en les condicions de convivència o en una comunitat involucrada en el seu futur), però allò que més es destaca és la dificultat d'apreciar les dues cares de la mateixa moneda; la incapacitat a l'hora de construir una política que respongui amb complexitat a la complexitat que vol abordar, tal com ho exposava un dels responsables polítics entrevistats:

“Hi ha un pla de cohesió, però tots parlem de turisme, d'economia o d'emprenedoria i el terme precarietat, i tot el que això comporta, ni l'esmentem. Sembla que això no preocupi a ningú. (...) Fem clústers i apostes per a la innovació empresarial, però ningú s'ocupa dels drets laborals. No existeixen. Les persones, amb els seus problemes i les seves angoixes, mai estan al centre. El discurs és el de sempre, sense sensibilitat social més enllà de l'assistencialisme. I la gent no se'n sent part, se senten ciutadans de segona, no participen, no s'impliquen”

De manera similar, es considera que la dimensió estratègica es veu afeblida per un mirada excessivament concentrada en el curt termini. Com ja hem esmentat, en la majoria de les entrevistes reconeixen que a la Garrotxa hi ha prou recursos i capacitat per resoldre les urgències més immediates,

mentre que, simultàniament, no es disposa de projectes a llarg termini per transformar la pròpia realitat. **Es gestiona adequadament el present, però no s'aposta per transformacions de futur.** Així ho relatava un dels actors polítics entrevistats:

“S’han de fer canvis polítics des de la política local, i han de ser molt de fons o ens guanyarà l’extrema dreta xenòfoba. No en fem prou amb serveis assistencials, necessitem una política social integral, que incorpori el model econòmic, la cultura, la vida als barris, ... que sigui capaç de transformar i generar una nova realitat.”

En aquesta direcció, a les entrevistes s’esmenten quatre aspectes que considerem que poden sintetitzar aquesta aposta per una política estratègica i transformadora:

- En primer lloc, la **importància del món local** o, si es prefereix, la importància de dissenyar-la des d’un **lideratge de proximitat**. Aquí és on es troba el coneixement i, per tant, és des d’aquí d’on cal dissenyar les estratègies de futur.
- En segon lloc, cal canviar la mirada sectorialitzada dels professionals per la **mirada integral** de les persones. Cal començar a pensar des dels problemes de la gent, no des de les solucions dels professionals.
- En tercer lloc, es posa molt l’accent en la importància de passar del discurs dels ajuts i les prestacions al **discurs dels drets socials**. No estem parlant d’accions puntuals de suport, sinó d’un sistema de garanties que permeti a la gent d’assolir uns nivells mínims de benestar, tant objectius com subjectius.
- Finalment, cal subratllar com, per a la majoria de les persones amb les quals hem pogut parlar, les claus per avançar en una imprescindible mirada estratègica cap al futur es troben en la **imaginació institucional** i en la mateixa **capacitat de pressió de la societat civil organitzada**. Una imaginació i una pressió que haurien de permetre canviar les prioritats i traslladar-nos d’aquella situació que aposta inicialment per un creixement econòmic que portarà a la cohesió social a aquella altra on és l’aposta per un model de cohesió social allò que generarà el creixement econòmic:

“El cas de La Fageda -ens expliquen en una entrevista- és un exemple de com això pot funcionar. Si ho traslladéssim a altres àmbits podríem fer moltes coses: dinamitzar empreses, crear cooperatives, afavorir l'economia social, imposar clàusules socials en els contractes públics, etc.”

3.4

LA MIRADA DELS I LES PROTAGONISTES: 10 ELEMENTS DE SÍNTESI

Acabem, doncs, aquest darrer capítol amb un apartat que vol sintetitzar les idees clau que hem anat esbossant. Usarem, de nou, la idea dels 10 trets distintius:

1. En primer lloc, un cop construït el marc conceptual que ens ha permès ordenar les mirades dels i les protagonistes, hem destacat unes **primeres pinzellades panoràmiques sobre la situació social a la Garrotxa**. En destaquem dos aspectes:
 - D'entrada, apareix un missatge clar: malgrat l'aparença de territori idíl·lic, la Garrotxa pateix una situació social que, per diferents raons (expulsió de joves qualificats, envelliment, tensions amb la immigració, estructura salarial, etc.) és valorada amb **cert pessimisme**.
 - Reforçant aquesta impressió, es destaca l'aparició de **noves formes de pobresa** i, sobretot, una **extensió de la pobresa** cap a una població que fins ara n'havia estat allunyada. Aquest empitjorament de la situació provoca polarització i crispació social: **“un estat de malestar i por al futur”**.

En definitiva, s'imposa un diagnòstic negatiu on se superposen els déficits concrets (laborals, recursos, habitatge) amb tendències a la cronificació d'una capa de pobresa severa i a l'expansió de la vulnerabilitat a un nombre creixent de persones.

EL DIAGNÒSTIC: SITUACIONS, RISCOS I PROCESSOS D'EXCLUSIÓ

2. En segon lloc, centrant-nos en **l'exclusió com a situació** (persones que pateixen dèficits múltiples, que necessiten suports i que es troben en una situació de pobresa cronicada), a la Garrotxa representen un volum menor que a altres zones de Catalunya, però que **ha crescut i s'ha consolidat durant la darrera dècada**. Malgrat ser un col·lectiu caracteritzat per la invisibilitat, en les entrevistes s'han identificat com:
 - Un **primer cercle de 100-130 persones**, cronicades de serveis socials, majoritàriament homes, amb severes dificultats de present i escasses possibilitats de futur.
 - Un **segon cercle de 700-1.000 persones**, usuàries puntuals de serveis socials que encara no han travessat la línia de la cronicació, però que la tenen molt propera. Un col·lectiu cada cop més divers i transversal.
 - Aquest conjunt de persones no només tenen problemes de present, sinó que s'han quedat sense futur. Una situació que viuen com un **fracàs**, en **solitud** i amb un fort impacte negatiu sobre la seva pròpia **autoestima**.
 - També cal destacar dos aspectes que apareixen amb insistència: la tendència a intensificar la **polarització social** i la importància, en aquesta tendència, del **fet migratori**.
3. En tercer lloc, quan ens fixem en **l'exclusió com a risc**, se'ns expressa la preocupació per **una tendència que no para de créixer** des de la crisi de ja fa més d'una dècada.
 - Una vulnerabilitat que pot ser **severa** (aquelles 700-1.000 persones a punt de caure en situacions d'exclusió) o **moderada**, que afecta un volum creixent de la població, malgrat que aquesta sovint ni tan sols en tingui consciència.
 - Aquesta generalització de la vulnerabilitat s'associa sobretot a la **precarietat laboral i a la manca de xarxes socials i familiars**, i afecta especialment col·lectius com els autònoms o els anomenats treballadors pobres.

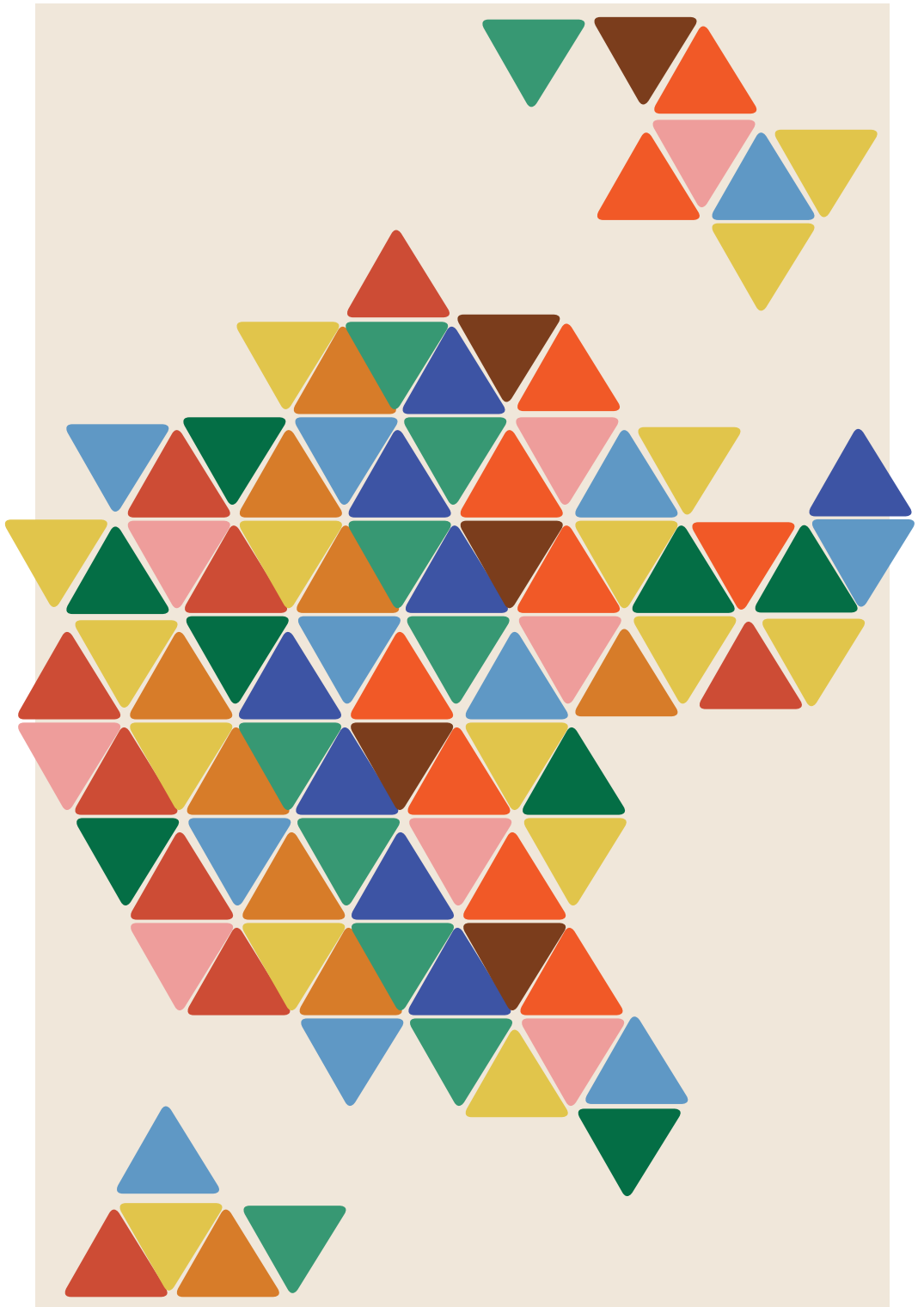
4. En quart lloc, **l'exclusió també va associada a un procés que la genera**. Ens estem referint a la interrelació entre les realitats socials i les dinàmiques econòmiques i urbanístiques. Aquesta interacció, però, tendeix a generar allò que hem anomenat un cercle viciós; un cercle que s'explica per les característiques del model de desenvolupament de la comarca:
- “Una comarca que ha estat capaç de resistir la crisi i que ha iniciat nous camins de desenvolupament que, simultàniament, generen processos que propicien l'exclusió o que, com a mínim, intensifiquen o generalitzen la vulnerabilitat.”
 - “Un model dominat pel discurs dels *guanyadors*, on els perdedors són expulsats cap a uns serveis socials que funcionen com una mena de recollidora.”

LES RESPOSTES: LA LLUITA CONTRA L'EXCLUSIÓ SOCIAL

5. En cinquè lloc, reconèixer que, tal com es recull en les memòries del CASG, **ja es disposa d'experiència i projectes per construir una Garrotxa inclusiva**. En aquestes mateixes memòries s'assumeixen alguns dels reptes del model actual d'intervenció social. En aquest sentit, es posa l'èmfasi en la necessitat de promoure millores operatives (en la qualitat dels serveis), espais de coordinació (interinstitucionals i amb agents externs) i plans estratègics que permetin actuacions coordinades i integrals.
6. En sisè lloc, davant les situacions d'exclusió són necessàries **polítiques reactives que assisteixin les necessitats de la població**. En relació amb aquestes apareixen dues idees que, almenys aparentment, poden resultar contradictòries:
- Es reconeix que aquestes polítiques assistencials són dominants, que s'ofereixen sota un lideratge públic amb forta col·laboració per part del tercer sector i que, finalment, s'observa **un sector desbordat per la realitat**. Els resultats en la lluita contra la pobresa, consegüentment, són més aviat magres i, en tot cas, no van més enllà de la lògica estrictament assistencial, i no aconsegueixen superar les barreres de la cronicitat.

- Simultàniament, però, es tracta d'accions assistencials prou conegudes pels professionals i que, per tant, funcionen de manera prou adequada. Això no vol dir que no es detectin espais i possibilitats de millora en polítiques d'habitatge, renda mínima, polítiques de tarifació social, personalització de les actuacions, atorgar dignitat als usuaris i usuàries dels serveis socials i millorar tant la intensitat com la cobertura d'aquests serveis. Ens movem, doncs, en un terreny prou conegut pel que fa a la gestió del present, però on el futur exigeix replantejar-se tant la mateixa agenda política com les formes de treballar.
7. En setè lloc, **les polítiques anticipatives són percebudes com un repte d'importància creixent**, un repte en què l'experiència és més escassa i on, per tant, es trepitja terreny desconegut:
- Això no implica que no existeixin iniciatives en la direcció de reforçar el capital humà i el capital social. Les primeres són freqüents, tot i que molt lligades al paradigma formatiu-ocupacional; mentre que les segones encara es formulen més com una aspiració que com una realitat.
 - De fet, es plantegen tres reptes concrets per avançar: **coneixement** (per diagnosticar el punt de partida), **treballar per la prevenció** (una idea més abstracta que la resposta a les necessitats) i **dissenyar actuacions que afavoreixin la dignitat i l'autoestima**.
8. En vuitè lloc, **les polítiques de caràcter estratègic** són més difícil d'identificar. Ho hem fet a través de Pla per a la inclusió social i la cohesió social d'Olot (2013-2019) i del Pla estratègic per al desenvolupament econòmic. Dues idees força pessimistes al respecte:
- El més rellevant és que es tracta de **dos projectes que es donen l'esquena**, que usen llenguatges diferents i que, en definitiva, cauen en allò que havíem anomenat el **cercle viciós**.
 - D'altra banda, es manifesta una sensació de **dificultat a l'hora de fer apostes estratègiques**: "Es gestiona adequadament el present, però costa més plantejar-se les transformacions de futur".

9. En novè lloc, encara **dins d'aquesta necessitat estratègica**, es plantejen quatre idees centrals per articular-la:
- La importància del món local i dels lideratges de proximitat.
 - Passar d'una perspectiva sectorialitzada i professional a una mirada integral a les persones.
 - Moure's del discurs dels ajuts i les prestacions al discurs dels drets socials.
 - Dotar-nos d'imaginació institucional i capacitat a la comunitat.
10. Finalment, voldríem cloure aquest capítol subratllant **la continuïtat i la coherència entre els resultats presentats en els capítols anteriors**. És evident que les diferents metodologies emprades (dades agregades, dades d'enquesta i mirada qualitativa) ofereixen resultats diversos i dades que es complementen, però també ens sembla del tot destacable que marquen algunes línies compartides a l'hora de llegir la realitat de la cohesió social a la comarca de la Garrotxa.

4

UNA GARROTXA INCLUSIVA: REPTES DE FUTUR

Tant la ciutat d'Olot com, en general, la comarca de la Garrotxa conformen un territori percebut habitualment com una de les zones més pròsperes de Catalunya; un espai on la ciutadania gaudeix d'uns nivells de benestar social i econòmic superior a la mitjana del país. Aquesta percepció, alimentada tant des de l'exterior del territori com des de certs sectors de la mateixa comarca, dificulta el coneixement precís d'una realitat que, com aquest treball ens ha mostrat, no és tan plaent com els tòpics anuncien. Potser perquè els rostres de l'exclusió no són gaire visibles o perquè les seves veus no atrauen l'atenció mediàtica i política, però el que és cert és que, a l'analitzar les dades, descobrim situacions d'exclusió i vulnerabilitat social que sorprenen les nostres percepcions inicials.

En aquesta direcció, el treball que hem dut a terme ha confirmat algunes de les impressions que ens havien traslladat els membres de la Taula per a la Pobresa, així com bona part dels i les agents polítics, socials i econòmics del territori que vam entrevistar. En aquesta exploració de la realitat, les persones coneixedores del territori ja intuïen que, darrera l'aparença de la tranquil·la estabilitat de la comarca, trobaríem persones i famílies amb dificultats importants per viure en condicions de vida dignes. Un col·lectiu tradicionalment minoritari però que, en el marc de la crisi de 2008, ha augmentat tant el volum de les persones en situació d'exclusió com la vulnerabilitat d'aquelles que encara en resten al marge.

Algunes de les conclusions d'aquest treball ens ajuden, doncs, a oferir un retrat més realista de la situació social de la comarca. En destaquem alguns trets distintius:

- i. En primer lloc, **la demografia** és un element important a l'hora d'entendre la realitat de la pobresa i l'exclusió social, especialment per la importància que tenen tant la població infantil i juvenil com la gent gran i el fenomen del sobreenvelliment. Ambdós col·lectius són especialment fràgils i potencialment molt vulnerables. Així mateix, cal tenir també en compte **la condició d'estranger** com una variable que, tal com han mostrat les dades, esdevé un factor que propicia l'exclusió i la vulnerabilitat social.
- ii. En segon lloc, **l'estructura productiva** de la comarca presenta una sèrie de particularitats que afecten les situacions de pobresa i vulnerabilitat. D'una banda, es tracta d'una estructura que presenta moltes oportunitats laborals i que s'ha mostrat resistent a les conseqüències de la crisi econòmica. D'altra banda, però, ofereix poques expectatives per a persones altament qualificades (sobretot joves) i unes condicions laborals, especialment en termes salarials, poc estimulants.
- iii. En tercer lloc, durant l'estudi hem pogut identificar diversos factors que afavoririen les **situacions de vulnerabilitat social**. Entre aquests destacariem la importància de disposar de xarxes familiars i socials, la situació laboral i la nacionalitat:
 - La **família** es mostra com una institució clau per fer front a la pobresa i l'exclusió social, sobretot a l'hora de facilitar **l'accés a l'habitatge** i d'afrontar despeses bàsiques.
 - A més a més, disposar d'una **xarxa social** extensa també ajuda a evitar situacions de vulnerabilitat. Les dades mostren com les persones que estan soles i no disposen de familiars o coneguts al voltant seu entren en un espiral de solitud, fracàs, baixa autoestima i invisibilitat que les converteix en especialment vulnerables.
 - L'**habitatge**, com ens indiquen les dades de l'estudi, no és un problema greu per a la majoria de la població de la ciutat, on trobem moltes situacions d'habitatge en propietat o de lloguers que es paguen amb certa facilitat. Una situació, òbviament, que permet fer front a altres necessitats personals i familiars amb més garanties. Tot i això, un nucli reduït de persones viu en condicions d'extrema precarietat, i s'identifica una tendència a la polarització.

- Tenint en compte el que s'ha explicat de l'estructura productiva de la comarca, les dades del **mercat de treball** mostren un panorama, a primer cop d'ull, bastant satisfactori, ja que existeix un percentatge altíssim de la població activa que està ocupada i que gaudeix d'una certa estabilitat laboral. Tanmateix, es destaca com els salaris tendeixen a situar-se en franges mitjanes o baixes, i això genera dificultats i accentua la vulnerabilitat també d'aquells que estan ocupats. També hem identificat un percentatge de la població, d'aproximadament un 5%, que ha quedat marginada del mercat laboral i amb molt poques possibilitats de tornar a accedir-hi.
- Finalment, la **condició d'estranger/a** és una variable transversal que afecta les situacions d'exclusió i vulnerabilitat socials. Ens interessa, però, destacar alguns resultats vinculats a la percepció social de la immigració. Uns resultats que ens mostren un panorama paradoxal ja que, per una banda, s'expressa una actitud compressiva i empàtica, mentre que, per altra banda, una mirada més acurada mostra com majoritàriament la població expressa dubtes i recels al voltant de qüestions com ara l'equiparació de drets o el seu impacte en la societat d'acollida.

iv. En quart lloc, les dades recollides en aquest informe ens permeten **delimitar dos perfils d'exclusió i vulnerabilitat**.

- D'una banda, un 5% de la població que presenta mancances greus per satisfer les seves necessitats socials bàsiques. Són els usuaris tradicionals dels serveis socials i destaquen per la cronicitat de la seva situació d'exclusió severa. A aquest 5% caldria afegir-hi un altre 5% que, sense encara haver travessat la frontera de la pobresa severa i cronicada, hi està a prop, i mostra una important vulnerabilitat.
- D'altra banda, aquells que es troben en risc d'exclusió moderat i que representarien un percentatge indeterminat però gairebé generalitzat de població (amb poca xarxa, problemes de salut, solitud, salaris baixos, etc.). La vulnerabilitat moderada seria pràcticament un perill per a tothom.

A la Garrotxa, doncs, tal com hem anat explicant, s'intensifiquen les dinàmiques de polarització social, emergeixen noves formes de pobresa i s'amplia la població vulnerable. Davant d'aquesta situació, finalment, ens atrevim a proposar quatre reptes de futur. No són receptes, sinó més aviat línies de reflexió que, això sí, haurien de facilitar noves actuacions i noves pràctiques en el propers anys.

5 reptes destinats a construir una Garrotxa més cohesionada:

Repte 1. Repensar les intervencions assistencials

La comarca disposa d'una sòlida experiència en el terreny de les polítiques assistencials. És un terreny conegut i que ofereix algunes seguretats a l'hora de satisfer les necessitats bàsiques d'aquells que es troben en situació d'exclusió. Tanmateix, aquestes iniciatives podrien ser repensades a partir de reconèixer la cronicitat d'aquestes situacions. Aquest reconeixement hauria de portar-nos a valorar assumptes com els de la renda garantida de ciutadania, la personalització i la dignificació de serveis (probablement no condicionats) o la mateixa intensitat i cobertura dels serveis de suport i protecció.

Repte 2. Apostar, ara sí, per actuacions preventives

També en aquest àmbit es disposa de certa experiència, però és un terreny molt més desconegut i on els dubtes afecten tant a la identificació de la població diana (potencialment tothom) com al disseny dels programes que caldria impulsar. Es requereix, per tant, treballar com a mínim en dues direccions: en primer lloc, generar coneixement més detallat i precís sobre la idea –encara massa genèrica- de vulnerabilitat i, en segon lloc, experimentar amb programes que permetin treballar aspectes preventius. Cal tenir en compte que la condició d'estranger (també la percepció social de la immigració), l'habitatge i la manca de xarxes relacionals serien els factors més rellevants.

Repte 3. Cohesió social i progrés econòmic: les dues cares de la mateixa moneda

Hem vist com les relacions entre les polítiques econòmiques i les polítiques de cohesió social generen allò que hem anomenat un cercle viciós. De fet, són polítiques que parlen idiomes diferents, que es donen l'esquena i que, al no reforçar-se mútuament, tenen moltes dificultats. Ens cal una barreja efectiva d'aquests dues cares de la moneda, la qual cosa només és possible des d'un lideratge polític fort i compromès amb la idea que ni hi ha progrés econòmic sense cohesió social ni podem generar cohesió social sense progrés econòmic.

Repte 4. Generar “racons de pensar”: de la seguretat a la imaginació

Finalment, han estat moltes les veus que ens han parlat de la necessitat de passar de les mirades sectorial i professional a visions més integrals i centrades en les persones; de la urgència de substituir la lògica dels ajuts per la dels drets socials, o de la importància de superar les rigideses burocràtiques i cercar formes més flexibles, innovadores, participatives i comunitàries de treballar. Hem resumit aquesta idea en el repte de generar una organització amb capacitat per pensar; és a dir, amb possibilitats de generar el coneixement i la reflexió imprescindibles per abordar un context incert.

Pensar, imaginar, reflexionar, experimentar, aprendre ... aquest és el gran repte que tenim si volem construir una Garrotxa més cohesionada.

ANEXOS

Annex 1. Enquesta fitxa tècnica

- Univers poblacional: 28.773 habitants empadronats a la ciutat d'Olot de 16 i més anys (segons les dades del padró continu de l'IDESCAT 2016)
- Nivell de confiança: 95,5% on $K=2$ i P i Q són igual al 50%
- Error mostral: + - 5%
- Mostra: 402 enquestes
- Mostreig: Per quotes de sexe, edat i nacionalitat.
- Tècnica de recollida de dades: Enquesta telefònica.
- Durada del qüestionari: 20 minuts.
- Programari estadístic utilitzat: SPSS 13.0.
- Tipus d'anàlisi: anàlisi de freqüències i de taules de contingència.

A la taula següent, per tal de facilitar la comprensió de la mostra, se'n detalla la distribució segons les quotes utilitzades (edat, sexe i nacionalitat):

	ESPANYOLS 23743 (82,5%)			ESTRANGERS 5030 (17,5%)			
OLOT	15-34 anys	35-64 anys	65 i + anys	15-34 anys	35-64 anys	65 i + anys	
HOMES	2812 10% 40	5901 20,5% 82	2674 9,3% 36	1283 4,4% 16	1415 4,9% 23	47 0,2% 1	
DONES	2663 9,2% 37	5839 20,3% 80	3854 13,4% 55	1118 3,9% 15	1102 3,8% 16	65 0,2% 1	
TOTAL	5475 77	11740 162	6528 91	2401 31	2517 39	112 2	28773 402

En vermell: nombre absolut de persones segons les dades del padró continu de l'IDESCAT 2016

En negre: percentatge de la població que representa respecte el total

En tramut vermell: la mostra, és a dir, el nombre d'enquestes realitzades

Annex 2. Guió de les enquestes

DADES PERSONALS

Sexe	
1. Home	
2. Dona	

Edat	
1. 16-34 anys	
2. 35-49 anys	
3. 50-64 anys	
4. 65-74 anys	
5. 75 i més anys	

Nacionalitat	
1. Espanyola	
2. Estranger comunitari	
3. Estranger no comunitari	

1. Lloc de naixement	
1. A Olot / Al mateix municipi on visc	
2. A un altre municipi de la comarca de la Garrotxa	
3. A un municipi de la resta de la demarcació/província de Girona	
4. A un municipi de la resta de Catalunya	
4. A un municipi de la resta d'Espanya	
5. A l'estranger	
99. Ns/Nc	

2. Amb qui viu?	
1. Sol/a	
2. Amb la seva parella	
3. Amb la seva parella i fills/es	
4. Amb el seu fill/a o fills/es	
5. Amb amics/gues o companys de pis	
6. Altres. <u>AMB QUI VIU?</u> :	

3. A quin municipi de la comarca viu?	
1. X	
2. Y	
3. Z	
4. Y	
5. Q	
99.Ns/Nc	

4. Quin any va venir a viure al municipi?	
1. Hi he viscut sempre	
2. L'any:	
99.Ns/Nc	

5. Nivell d'estudis	
1. Sense estudis (no sap llegir ni escriure i/o estudis elementals no acabats)	
2. Estudis primaris finalitzats (EGB, ESO, Graduat Escolar)	
3. Estudis secundaris finalitzats (Batxillerat, BUP, PREU, COU, FP I, FPII)	
4. Estudis superiors finalitzats (Universitaris)	

6 Quin és el seu nivell de coneixement de les llengües següents				
Llengües	L'entén?	El sap parlar?	El sap llegir?	El sap escriure?
	1.Sí 2.No (finalitza ítem)	1.Sí 2.No	1.Sí 2.No (finalitza ítem)	
Català				
Castellà				
Entén o parla alguna altra idioma?: Quin:				

DADES LABORALS I ECONÒMIQUES

7. Quina és la seva activitat principal?	
1. Treballa	
2. Estudia	
3. Treballa i estudia	
4. Atura/da amb prestació d'atur	
5. Aturat/da sense prestació atur	
6. Dedicació a les tasques de la llar o la cura fills/es i no busca feina	
7. És jubilat/da i cobra algun tipus de pensió	
8. És jubilat/da i no cobra cap tipus de pensió	
10. Invalidesa laboral	
11. Cobra el PIRMI o la RMI (renda mínima inserció)	
12. Altres (no suggeriu). Especifiquen-les:	

8. Vostè diria que a la seva llar arriben a final de mes....	
1 Amb molta dificultat	
2 Amb dificultat	
3 Amb certa dificultat	
4 Amb certa facilitat	
5 Amb facilitat	
6 Amb molta facilitat	
99. Ns/Nc	

Preguntes només per a les persones que treballen

9. En quin sector d'ocupació treballa?	
1. Agricultura	
2. Indústria	
3. Construcció	
4. Serveis	
5. Altres: quin?:	
99. NS/NC	

10. En quina de les següents situacions es troba?	
1. Treballador assalariat	
2. Empresari/Autònom sense treballadors	
3. Empresari/Autònom amb treballadors	
4. Altres. Quina situació?:	
99. Ns/Nc	

11. En cas de ser treballador/a assalariat/da, quin tipus de contracte té?	
1. Contracte indefinit	
2. Contracte temporal	
3. És funcionari (plaça fixa de per vida a l'administració pública)	
4. És autònom	
5. No té contracte (treballa sense contracte)	
6. Altra situació. Quina:	
99. Ns/Nc	

12. Fa només una feina?	
1. Sí	
2. No	
99. Ns/Nc	

13. Quin tipus de jornada laboral té?	
1. A temps complet	
2. A temps parcial	
99. Ns/Nc	

14. Quin salari té?	
1. Menys de 655 euros/ mes	
2. Entre 655 i 900	
3. Entre 900 i 1200	
4. Entre 1200 i 1500	
5. Entre 1.500 i 1.800	
6. Més de 1.800	
99. Ns/Nc	

Preguntes només per les persones aturades

Actualment està buscant feina de forma activa?	
1. SÍ	
2. NO	
99. NS/NC	

Quants mesos seguits fa que no treballa i busca feina?	
Temps en mesos:	
99. NS/NC	

A quantes entrevistes de feina ha assistit en els darrers tres mesos?	
1. Cap	
2. Entre 1 i 5	
3. Més de 5	
99. NS/NC	

A través de quins mitjans està buscant feina?	Múltiple resposta
1. A través de l'INEM o del SOC (Servei Ocupació de Catalunya)	
2. A través d'una ETT (Empresa de Treball Temporal)	
3. A través de familiars, amics o coneguts	
4. A través de Càritas	
5. A través d'anuncis a diaris, revistes, cartells, etc.	
6. Enviant el CV i/o anant a les empreses directament	
7. A través d'oposicions o concursos	
8. A través de borses de treball municipals	
9. A través d'un sindicat o organització empresarial	
10. A través d'Internet	
11. Utilitzo altres mitjans. <u>QUINS?</u> :	
99. Ns/Nc	

Des que està a l'atur, ha fet algun tipus de formació?	
1. Sí	
2. No	
99. NS/NC	

Creu que la formació li serà útil o li ha resultat útil per trobar feina? /podem valorar del 0 al 10	
1. Sí	
2. No	
99. NS/NC	

INDICADORS URBANOTERRITORIALS

15. L'habitatge on viu és de:	
1 Propietat pagant hipoteca	
2 Propietat amb hipoteca pagada	
3. Propietat per herència o donació familiar	
4. Lloguer	
5. Altres. Especifiqueu-les:	
99. Ns/Nc	

16. Si paga un lloguer o una hipoteca, pot fer-hi front amb:	
1 Molta dificultat	
2 Dificultat	
3. Certa dificultat	
4. Certa facilitat	
5. Facilitat	
6. Molta facilitat	
Cap dificultat	
99. Ns/Nc	

17. L'estat de l'habitatge on viu és:	
1 Molt adequat	
2 Adequat	
3. Precari	
4. Molt precari	
99. Ns/Nc	

18. Si pogués triar, on li agradaria viure?	
1. Al mateix barri/zona del municipi on resideix	
2. Al mateix municipi, però en una altra zona	
3. A un altre municipi	
99. Ns/Nc	

19. Valori en una escala del 0 al 10 l'estat dels següents aspectes del seu barri o entorn més immediat	
L'estat de l'entorn urbà (façanes, edificis, mobiliari urbà)	
Les zones verdes i d'esbarjo/recreatives (places, parcs, jardins)	
La convivència	
El transport públic	
L'enllumenat del carrer	
La neteja i la recollida d'escombraries	
La qualitat global de la zona on viu	
El nivell de seguretat	

INDICADORS SOCIORELACIONALS

Xarxes personals

20. On viu la seva família més propera (ens referim a la família que no viu a la mateixa llar)?	
1. Al mateix municipi	
2. A un altre municipi de la Garrotxa	
3. A un altre municipi de la província/demarcació de Girona	
4. A un altre municipi de Catalunya	
5. A un altre municipi d'Espanya	
6. A un altre municipi de l'estranger	
7. No tinc família propera	
8. NS/NC	

Entitats i participació

22. Actualment vostè pertany a alguna entitat o associació?	
1. Sí i hi participo activament	
2. Sí, però hi participo de forma poc activa	
3. No	
99. Ns/Nc	

23. Per a persones que pertanyen a una entitat o associació, amb quines manté una relació:	
	múltiple resposta
1. Partit polític, sindicat o associació empresarial	
2. Club o associació esportiva	
3. Associació professional /col·legi professionals	
4. Associació ecologista, ambiental, de solidaritat, benèfica, ONG	
5. Associació de veïns	
6. Casal d'avis, Associació de jubilats	
7. Esplais, casals, entitats juvenils, centre excursionista	
8. Associació cultural, artístic	
9. Associació educativa (AMPES, ex-alumnes, etc.)	
10. Altres:	

24. Ha fet alguna tasca de voluntariat durant els darrers 3 mesos?	
1. Sí	
2. No	
99. Ns/Nc	

25. Ha votat en les darreres eleccions?	
1. Sí	
2. No	
99. Ns/Nc	

26. Ha participat en alguna mobilització política i/o procés participatiu en el darrer any?	
1. Sí	
2. No	
99. Ns/Nc	

Convivència

27. Quin és el seu grau d'acord o desacord amb les frases següents (1 molt d'acord, 2 més aviat d'acord, 3 més aviat en desacord, 4 totalment en desacord)	
1. La població immigrada ens treue la feina	
2. La població immigrada rep un tracte de favor per part de les dministracions	
3. La població immigrada hauria de tenir els mateixos drets que la espanyola	
4. La població immigrada ha empitjorat els serveis públics	
5. S'han de promoure accions perquè la immigració s'integri sense dificultats a la societat	
99. Ns/Nc	

INDICADORS DE RISC D'EXCLUSIÓ

28. En els últims 12 mesos, i degut a dificultats econòmiques, aquesta llar ha patit... Multiresposta	
1. Retards en el pagament dels rebuts de la hipoteca o el lloguer	
2. Retards en el pagament dels rebuts d'aigua, gas, electricitat i/o comunitat	
3. Dificultats per fer front a les despeses derivades de l'alimentació (compra)	
4. No, no hem patit cap d'aquests problemes	
99. Ns/Nc	

29. Digui'm si pot permetre's	SÍ	NO
Anar de vacances fora de casa almenys una setmana l'any		
Un àpat de carn, pollastre o peix (o l'equivalent vegetarià) almenys cada dos dies.		
Mantenir l'habitatge a una temperatura adient durant els mesos freds		
Fer front a una despesa imprevista de 750€/800€ amb recursos propis		
Un telèfon fix o mòbil		
Un televisor		

Una rentadora		
Un cotxe		
99. Ns/Nc		

30. En cas de dificultat, qui l'ajuda? <u>Múltiple</u>resposta		
1. L'ajuntament		
2. Els veïns		
3. La família		
4. Els amics		
5. Coneguts, companys de feina o estudis		
6. Entitats socials / associacions sense ànim de lucre		
7. Altres administracions públiques (Generalitat, Estat, etc.)		
8. Altres persones o organitzacions. Quines?:		
9. Ningú		
99. Ns/Nc		

INDICADORS SOBRE CONEIXEMENT I CONFIANÇA EN ELS SERVEIS SOCIALS LOCALS

31. Sap on estan ubicats els serveis socials?		
1. Ho sap		
2. Creu que ho sap però no ho sap		
3. No ho sap		
99. Nc		

32. En el darrer any s'ha adreçat alguna vegada als serveis socials de l'ajuntament?		
1. Sí per problemàtiques econòmiques relacionades amb l'habitatge		
2. Sí per demanar altres ajuts econòmics		
3. Sí per qüestions relacionades amb problemàtiques laborals		
4. Sí per qüestions relacionades amb temes de salut i/o drogues		
5. Sí per qüestions relacionades amb l'educació / aprenentatge		
6. Sí per qüestions relacionades amb la violència domèstica o de gènere		
7. Sí per qüestions relacionades amb discapacitats o dependències		

8. Sí per altres qüestions. Quines?:	
9. No	
99. Ns/Nc	

INDICADORS DE SALUT

33. Actualment com qualificaria el seu estat de salut	
1. Molt Bo	
2. Bo	
3. Regular	
4 Dolent	
5 Molt dolent	
99. Ns/Nc	

34. A causa d'un problema de salut, necessita l'ajuda o la companyia d'altres persones per fer les activitats habituals de la vida quotidiana?	
1. Sí, regularment	
2. Sí, de vegades	
3. No	
99. Ns/Nc	

35. En cas de necessitar-la, qui li proporciona aquesta ajuda?	
1. Familiars	
2. Professionals	
3. Ningú	
4. Ningú	

36. A banda de l'assistència sanitària pública, vostè disposa d'una mútua sanitària privada?	
1. Sí	
2. No	
99. Ns/Nc	

INDICADORS DE FUTUR

37. Està satisfet del lloc on viu?	
1. Molt satisfet	
2. Satisfet	
3. Ni satisfet ni insatisfet	
4. Insatisfet	
5. Molt insatisfet	
99. Ns/Nc	

38. Del 0 al 10, quin diria que és el grau de satisfacció global amb la seva vida en el moment actual (Sabent que 0 significa "Absolutament insatisfet" i 10 "Absolutament satisfet")	
Puntuació de la valoració:	
99. Ns/Nc	

39. Creu que la seva situació personal millorarà, serà igual o empitjorarà d'aquí un any?	
1. Millorarà	
2. Serà igual	
3. Empitjorarà	
99. Ns/Nc	

40. Creu que el nivell de vida del seu entorn millorarà, serà igual o empitjorarà d'aquí un any?	
1. Millorarà	
2. Serà igual	
3. Empitjorarà	
99. Ns/Nc	

Annex 3. Entrevistes realitzades

PERFILS DELS ENTREVISTATS

Les entrevistes han estat realitzades a quatre col·lectius diferents. L'objectiu no era aconseguir informació detallada i objectiva, sinó captar les diferents perspectives entorn de la situació i dels reptes de la cohesió social a la Garrotxa. Els perfils amb els quals hem treballat han estat:

- Polítics: necessitem disposar de la visió institucional i també de les diverses perspectives existents en el mapa polític:
 1. Consell Comarcal
 2. Ajuntament d'Olot
 3. Representants dels diversos grups políticsFins a un total de 6 entrevistes

- Professionals: no ens interessava aconseguir descripcions detallades dels diferents serveis, de manera que hem entrevistat "professionals de base", però amb un grau d'implicació social i de coneixement del territori que els permeti tenir no només "dades" sinó també una "lectura" de la situació social de la comarca. Hem identificat, doncs, quatre professionals amb aquest perfil, provinents de quatre àmbits professionals:
 7. Professional de la salut
 8. Professional de l'educació
 9. Professional del treball social
 10. Professional de la promoció econòmica i la formació ocupacional

- Socioeconòmics: aquest és un àmbit on hem volgut detectar i entrevistar persones que representen els diferents col·lectius de la societat civil a la Garrotxa:
 11. Representant del món econòmicoempresarial
 12. Representant de l'associacionisme veïnal
 13. Representant de les entitats de lleure
 14. Representant de les entitats de solidaritat social

- Usuaris serveis socials: amb el suport del CASG, hem identificat i entrevistat 3 usuaris amb perfils i històries diferents
 15. Usuari 1
 16. Usuari 2
 17. Usuari 3

GUIÓ DE LES ENTREVISTES

Una entrevista semiestructurada es caracteritza per oferir a l'entrevistat 4-5 grans temes, deixar que s'expressi amb llibertat (sense condicionar el seu discurs amb preguntes tancades o molt concretes) i, en tot cas, a partir de la seva resposta, repreguntar i dialogar a partir de subtemes que interessin a la recerca.

Proposem, doncs, un guió de amb 4 grans temes i diversos subtemes per conduir l'entrevista-conversa:

1. Diagnosi de la situació: com definiria la situació de la Garrotxa en termes de cohesió social?
 - Com s'ha viscut la crisi i quins impactes ha tingut sobre la comarca
 - Dinàmiques de desenvolupament econòmic
 - Evolució de la cohesió social
 - Principals problemes i oportunitats
 - Característiques distintives de la Garrotxa en relació amb Catalunya
2. Valoració de les actuacions: què es fa a la Garrotxa per tal de fer front als problemes socials i construir una comarca més cohesionada?
 - Quines institucions (públiques o privades) estan treballant per fer front a la pobresa i generar cohesió social
 - Identificar algunes iniciatives o programes d'actuació
 - Com es percep la distribució de responsabilitats entre institucions públiques i actors privats de la societat civil
3. Avaluació: com valora aquestes actuacions i què creu que caldria fer de cara al futur?
 - Quins resultats s'estan aconseguint?
 - Què caldria millorar? Quins buits caldria omplir? Quines iniciatives caldria incorporar?
 - Com es percep l'efectivitat d'aquestes accions per tenir una incidència real sobre la cohesió social de la comarca
4. Expectatives de futur: com creu que evolucionarà la situació a la comarca? Com se la imagina d'aquí 10 anys en termes de composició i cohesió social?

Per tal d'analitzar aquestes entrevistes, treballarem amb unes plantilles que s'ompliran de manera immediata a la realització de les entrevistes, intentant, d'aquesta manera, no haver de transcriure-les. De totes maneres, sempre que se'ns doni permís, les entrevistes seran gravades per poder recuperar la informació quan sigui necessari.

PLANTILLA ENTREVISTES

Persona entrevistada:

Perfil personal:

Dia, hora i lloc de realització de l'entrevista:

Diagnosi de la situació:

Com s'ha viscut la crisi i com ha impactat a la comarca

--

Dinàmiques de desenvolupament econòmic i evolució de la cohesió social

<i>Desenvolupament econòmic</i>	<i>Cohesió social</i>

En termes socioeconòmics, principals problemes i oportunitats de la comarca

<i>Problemes</i>	<i>Oportunitats</i>

Característiques distintives de la Garrotxa en relació amb Catalunya

--

Valoració de les actuacions: què es fa a la Garrotxa per tal de fer front als problemes socials i construir una comarca més cohesionada?

Cal identificar institucions i programes d'actuació

	<i>institucions</i>	<i>Programes - accions</i>
<i>Públiques</i>		
<i>Privades</i>		

Percepció de la distribució de responsabilitats entre institucions públiques i actors privats de la societat civil

--

Avaluació: com valora aquestes actuacions i què creu que caldria fer de cara al futur?

Quins resultats s'estan aconseguint?

--

Què caldria millorar? Quins buits caldria omplir?

<i>Millores</i>	<i>Novetats</i>

**Expectatives de futur: com creu que evolucionarà la situació a la comarca?
Com se la imagina d'aquí 10 anys en termes de composició i cohesió social?**

--

Consorci d'**ACCIÓ SOCIAL** de la Garrotxa